

**LIETUVOS RESPUBLIKOS ELEKTROS ENERGIJOS
IR GAMTINIŲ DUJŲ RINKŲ METINĖ ATASKAITA
EUROPOS KOMISIJAI**

**Ataskaitą parengė:
Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija**

Vilnius, 2008

TURINYS

1. PRATARMĖ.....	5
2. SANTRAUKA.....	6
2.1. REGULIAVIMO INSTITUCIJOS ORGANIZACINĖ STRUKTŪRA.....	6
2.2. PAGRINDINIAI ĮVYKIAI ELEKTROS IR GAMTINIŲ DUJŲ RINKOSE.....	10
2.2.1. ELEKTROS SEKTORIUS.....	10
2.2.2. GAMTINIŲ DUJŲ SEKTORIUS.....	15
2.3. PAGRINDINIAI VKEKK NAGRINĖTI KLAUSIMAI.....	18
2.3.1. ELEKTROS SEKTORIUS.....	18
2.3.2. GAMTINIŲ DUJŲ SEKTORIUS.....	20
3. ELEKTROS RINKOS APIBUDINIMAS IR REGULIAVIMAS.....	21
3.1. REGULIAVIMO KLAUSIMAI.....	21
3.1.1. BENDRAI.....	21
3.1.2. JUNGIAMŲJŲ LINIJŲ GALIOS IR ĮRANGOS VALDYMAS BEI PASKIRSTYMAS, SIEKIANT IŠVENGTI PERKROVIMŲ.....	22
3.1.3. PERDAVIMO IR SKIRSTOMŲJŲ KOMPANIJŲ REGULIAVIMAS.....	24
3.1.4. VEIKLŲ ATSKYRIMAS.....	41
3.2. KONKURENCIJOS KLAUSIMAI.....	46
3.2.1. DIDMENINĖ RINKA.....	46
3.2.2. MAŽMENINĖ RINKA.....	50
3.2.3. PRIEMONĖS PRIEŠ DOMINAVIMĄ.....	54
4. GAMTINIŲ DUJŲ RINKA IR JOS REGULIAVIMAS.....	56
4.1. REGULIAVIMO KLAUSIMAI.....	56
4.1.1. RINKOS LIBERALIZACIJA.....	56
4.1.2. TARPTAUTINIŲ IR ŠALIES JUNGČIŲ PAJĖGUMŲ ĮVERTINIMAS BEI VALDYMAS IR PRIEMONIŲ PANAUDOJIMAS TAM, KAD BŪTŲ IŠVENGTA VAMZDYNŲ PERKROVŲ.....	57
4.1.3. PERDAVIMO, SKIRSTYMO ĮMONIŲ REGULIAVIMAS.....	59
4.1.4. VEIKLŲ ATSKYRIMAS.....	65
4.2. KONKURENCIJOS KLAUSIMAI.....	68
4.2.1. DIDMENINĖS DUJŲ RINKOS APIBŪDINIMAS.....	68
4.2.2. MAŽMENINĖS DUJŲ RINKOS APIBŪDINIMAS.....	68
5. TIEKIMO SAUGUMAS.....	72
5.1. ELEKTROS ENERGIJOS SEKTORIUS.....	72
5.2. GAMTINIŲ DUJŲ SEKTORIUS.....	80
6. KLAUSIMAI, SUSIJĘ SU VIEŠOSIOMIS PASLAUGOMIS.....	85
6.1. ELEKTROS ENERGIJOS SEKTORIUS.....	85
6.2. GAMTINIŲ DUJŲ SEKTORIUS.....	92
7. ATASKAITA DĖL APMOKESTINIMO STRUKTŪROS IR G REIKŠMIŲ.....	96

LENTELIŲ IR PRIEDŲ TURINYS

1 lentelė. 2005 – 2008 metų faktinės ir prognozuojamos kainos, EUR/MWh	11
2 lentelė. Paslaugų kainų viršutinių ribų kitimas 2007 metais, EUR/MWh	17
3 lentelė. Rinkos atvėrimo laipsnis	22
4 lentelė. Tiekėjų užimama nupirktos elektros energijos rinkos dalis 2007 metais.....	22
5 lentelė. Maksimalūs galimi galios srautai su kaimyninėmis valstybėmis.....	23
6 lentelė. Planavimo ir tinklo pralaidumo valdymo etapai	23
7 lentelė. Tinklų operatorių duomenys	25
8 lentelė. Elektros energijos tiekėjų skaičius atskirais metais	25
9 lentelė. Elektros tinklų įmonių linijų ilgiai 2007 m.	26
10 lentelė. Neplanuotų ilgų elektros energijos persiuntimo nutraukimų vidutinė trukmė vienam vartotojui SAIDI pagal nutraukimų priežastis	35
11 lentelė. Vidutinės elektros energijos persiuntimo paslaugų kainos 2007 metais	39
12 lentelė. Atskirų regionų įmonių elektros skirstymo paslaugos kainos.....	39
13 lentelė. Balansavimo energijos rinkos savybės.....	40
14 lentelė. Galios rezervą teikiančių bendrovių koncentracija	48
15 lentelė. Kontraktinės elektros energijos prekybos apimtys tarp tiekėjų ir gamintojų 2007 metais, MWh	49
16 lentelė. Elektros eksportas – importas 2007 metais, mln. kWh.....	50
17 lentelė. Elektros energijos suvartojimas pagal sektorius 2007 m.	50
18 lentelė. Elektros energijos kaina pagal komponentes 2007 metais, EUR/MWh	52
19 lentelė. Dujų importo (tranzito) pajėgumai su kaimyninėmis šalimis	57
20 lentelė. Perdavimo ir skirstymo sistemų operatoriai.....	59
21 lentelė. Gamtinių dujų tiekėjų skaičius.....	60
22 lentelė. Vidutinės gamtinių dujų transportavimo kainos, galiojančios nuo 2008 m. sausio 1d.	61
23 lentelė. Duomenys apie AB „Lietuvos dujos“ neplanuotus gamtinių dujų tiekimo nutraukimus	62
24 lentelė. Gamtinių dujų įmonių veiklų atskyrimas 2007 metais.....	66
25 lentelė. AB „Lietuvos dujos“ vidutinis darbuotojų skaičius 2007 metais	67
26 lentelė. Mažmeninėje prekyboje dalyvaujančių dujų įmonių parduotas dujų kiekis ir užimama rinkos dalis 2007 metais.....	70
27 lentelė. Gamtinių dujų kaina pagal komponentes nuo 2008 m. sausio 1 d., EUR/MWh	71
28 lentelė. Lietuvos elektrinių įrengta/disponuojama galia 2008 01 01, MW.....	72
29 lentelė. Maksimalus sistemos galios pareikalavimas (bruto) 2007 metais, MW	73
30 lentelė. Planuojami galios balansai sistemos maksimalių poreikių metu 2008 – 2010 m., GW	73
31 lentelė. 2006 – 2007 m. išduoti leidimai elektros energijos gamybos pajėgumams plėtoti.....	74
32 lentelė. 2006 – 2007 m. išduoti leidimai elektros energijai gaminti	75
33 lentelė. Lietuvos elektrinių 2007 metais į tinklą patiekta elektros energija.....	75
34 lentelė. Lietuvos elektrinių įrengtos/disponuojamos galios kitimo prognozės, MW.....	77
35 lentelė. Prognozuojamas maksimalus galios poreikis 2006–2010 metais, MW	77
36 lentelė. Gamtinių dujų tiekimas (importas) ir suvartojimas 2007 m. bei prognozės iki 2017 m.	81
37 lentelė. AB Rytų skirstomieji tinklai ir AB „VST“ visuomeninių kainų viršutinių ribų lygiai, EUR/MWh	91
38 lentelė. Vartotojų, kurie atsiskaito pagal visuomeninius tarifus, dalis, procentais	92
39 lentelė. Perdavimo paslaugos kainos dedamosios	98
40 lentelė. Galiojantys vartotojų įrenginių prijungimo prie tinklų įkainiai be pridėtinės vertės mokesčio	99
41 lentelė. Prijungimo taško nustatymas	100

PAVEIKSLĖLIŲ TURINYS

1 pav. Gamtinių dujų rinkos struktūra 2007 m.	16
2 pav. Vidutinis perdavimo sistemos operatoriaus AB „Lietuvos energija“ nepersiuštos elektros energijos kiekis (END) 2005 – 2007 m.	30
3 pav. Vidutinis AB „Lietuvos energija“ nutraukimų laikas (AIT) 2005 – 2007 m.	30
4 pav. Vidutinė neplanuotų ilgų nutraukimų trukmė vienam vartotojui (SAIDI) 2005 – 2007 m.	31
5 pav. Vidutinė neplanuotų ilgų nutraukimų trukmė vienam vartotojui (SAIDI) pagal teritorijos suskirstymą 2007 m.	32
6 pav. Vidutinis neplanuotų ilgų nutraukimų skaičius vienam vartotojui (SAIFI) 2005 – 2007 m. ...	33
7 pav. Vidutinis neplanuotų ilgų nutraukimų skaičius vienam vartotojui (SAIFI) pagal teritorijos suskirstymą 2007 m.	33
8 pav. Vidutinis neplanuotų trumpų nutraukimų skaičius vienam vartotojui (MAIFI) pagal nutraukimų priežastis 2007 m.	34
9 pav. Vidutinis neplanuotų nutraukimų skaičius vienam vartotojui (SAIFI) 2005 – 2007 m.	35
10 pav. Vidutinė neplanuotų nutraukimų trukmė vienam vartotojui (SAIDI) 2005 – 2007 m.	36
11 pav. Rinkos dalyvių nupirkta elektros energijos kitimas pagal rūšis 2005 – 2007 metais.	48
12 pav. Parduotos elektros energijos struktūra 2007 metais.	49
13 pav. Teisinis gamtinių dujų rinkos atvėrimas.	56
14 pav. Didžiausias dujų paros suvartojimas per mėnesį 2004 – 2007 metais (tūkst. m ³ /parą)	65
15 pav. Gamtinių dujų mažmeninės rinkos dalys tarp atskirų vartotojų grupių.	70
16 pav. Elektros energijos tiekimas į tinklą pagal elektrinių rūšis 2007 metais.	87
17 pav. Elektros energijos pagamintos naudojant atsinaujinančius energijos išteklius tiekimas į tinklą pagal mėnesius 2007 m. kWh.	87
18 pav. Vėjo elektrinių patiekta į tinklą elektros energija 2007 m. (MWh)	88
19 pav. Biomasės elektrinių patiekta į tinklą elektros energija 2007 m. (MWh)	88
20 pav. Lietuvos elektros perdavimo sistema.	96

1. PRATARMĖ

2007 metų pavasarį Seimas po ilgų diskusijų priėmė Gamtinių dujų įstatymą, kuris pakeitė gamtinių dujų rinkos reguliavimo principus – įstatymas įpareigojo Valstybinę kainų ir energetikos kontrolės komisiją (toliau – VKEKK) reguliuoti gamtinių dujų tiekimo kainas visiems, taip pat ir laisviesiems vartotojams. Įsigaliojus įstatymui, VKEKK teko ir naujos funkcijos – pavesta skelbti konkursus naujų teritorijų dujifikavimui, parengti naujų vartotojų prijungimo įkainių skaičiavimo metodiką, nustatyti buitinių vartotojų prijungimo įkainius, parengti kitus poįstatyminius teisės aktus. Tačiau aštriausią visuomenės reakciją sukėlė staigus gamtinių dujų kainų pabrangimas dėl išaugusių importo kainų. Nuo 2008 m. sausio 1 d. Lietuva už dujas iš Rusijos moka Vakarų Europos kainomis. Gamtinių dujų įstatyme perkelti visi Direktyvoje 2003/55/EB įtvirtinti reikalavimai be jokių išimčių, taip pat nuostata nuo 2007 m. liepos 1 d. dujų rinką atverti visiems vartotojams. Nuo 2007 m. liepos 1 d. Lietuvos gamtinių dujų rinka visiškai liberalizuota, o visi gamtinių dujų vartotojai – laisvieji. Gamtinių dujų rinkos struktūra 2007 metais išliko nepakitusi – gamtinės dujos į Lietuvą importuojamos iš vienintelio šaltinio – Rusijos AAB „Gazprom“.

Elektros energetikos sektoriuje įstatymai, reglamentuojantys reguliavimo principus, 2007 metais nesikeitė. 2008 metai yra septintieji veikiančios elektros rinkos metai. Nuo 2007 m. liepos 1 d. visi vartotojai tapo laisvaisiais ir gali pasirinkti savo tiekėją bei pirkti elektros energiją sutartinėmis kainomis. Tikėtina, kad 2008 metais kaip ir ankstesniais metais elektros rinkos teikiama privalumais pasinaudos 6 stambiausios šalies pramonės įmonės, t. y. apie 12 proc. nuo elektros suvartojimo šalyje. To priežastis – sąlyginai pigesnė nei rinkos sąlygomis skirstomajame tinkle siūlo nepriklausomi tiekėjai visuomeninių tiekėjų parduodama elektros energija.

Augant importuojamų gamtinių dujų kainoms, VKEKK 2007 m. rudenį nustatė 2008 metams aukštesnes elektros energijos gamybos kainas. Gamtinės dujos naudojamos termofikacinėse elektrinėse, o jų gaminama elektros energija superkama pagal viešuosius interesus atitinkančias paslaugas. Dėl brangstančios energijos brangsta ir technologiniai nuostoliai bei savosios reikmės tinkluose, todėl galutiniam vartotojui vidutinė elektros energijos kaina daugiausia išaugo 7,95 EUR/MWh, o skaičiuojant su pridėtinės vertės mokesčiu – apie 9,38 EUR/MWh.

2007 metais buvo aktyviau bendradarbiaujama su kaimyninėmis šalimis, siekiant Baltijos elektros rinkos sukūrimo. Sudarytos darbo grupės aktualiems regioninės elektros rinkos klausimams spręsti.

Rengiant šią ataskaitą VKEKK rėmėsi elektros ir dujų sektoriuose veikiančių įmonių medžiaga bei Ūkio ministerijos duomenimis. Pranešime apžvelgiami pagrindiniai vystymosi dujų ir elektros rinkose etapai, įvardijamos esminės šių sektorių problemos.

2. SANTRAUKA

2.1. REGULIAVIMO INSTITUCIJOS ORGANIZACINĖ STRUKTŪRA

Komisijos sudėtis ir uždaviniai

Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija buvo įkurta 1997 metais, remiantis 1995 metų Energetikos įstatymu, kuris reglamentavo, kad energetikos kainodara turėtų užsiimti nepriklausoma institucija.

2000 metais Seimas padėjo teisinius pagrindus būsimai liberaliai gamtinių dujų ir elektros energetikos rinkai. Seimas priėmė Elektros energetikos ir Gamtinių dujų įstatymus. Pagal šiuos įstatymus, Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija vietoje Kainų komisijos, atsakingos tik už kainodarą, kainų nustatymą bei jų taikymą, tapo energetikos ekonominio reguliavimo komisija, atliekančia tokias pat funkcijas, kaip ir daugumos Vakarų (ir ne tik) šalių atitinkamos reguliavimo institucijos.

2000 metais VKEKK kompetencijai priskirta nauja veikla – licencijavimas ir licencijuotų įmonių veiklos kontrolė. Elektros energetikos ir Gamtinių dujų įstatymuose pabrėžta, kad visoms pagrindinėms veikloms šiuose sektoriuose reikalingos licencijos, kurios tapo ne tik leidimu dalyvauti rinkoje, tačiau ir paslaugų kokybės, tiekimo patikimumo, aplinkosaugos bei kitų standartų laikymosi kontrolės instrumentu. Pagal minėtuosius įstatymus numatyta, kad VKEKK sprendžia ginčus dėl teisės pasinaudoti tinklais, skiria baudas už įvairius įstatymų pažeidimus, tvirtina laisvuosius vartotojus. Pažymėtina, kad pastarosios funkcijos VKEKK nuo 2007 m. liepos 1 d. nevykdo, nes visi elektros energijos ir gamtinių dujų vartotojai yra laisvi.

2002 m. liepos 1 d. įsigaliojo iš esmės atnaujintas Energetikos įstatymas, kuriame buvo aiškiai ir nedviprasmiškai apibrėžtos VKEKK funkcijos ir pareigos, atskirų narių atsakomybė, jų skyrimo tvarka ir t.t. Pagal naująją Energetikos įstatymo redakciją penkis VKEKK narius penkerių metų laikotarpiui Ministro Pirmininko teikimu skiria šalies Prezidentas, o VKEKK nuostatus tvirtina Vyriausybė. Šiuo įstatymu įtvirtintas naujas VKEKK, kaip liberalizuotos energetikos rinkos reguliuotojo vaidmuo. Konkretūs VKEKK uždaviniai suformuluoti Vyriausybės patvirtintuose nuostatuose. Pagrindinis VKEKK uždavinys – prižiūrėti elektros energijos, gamtinių dujų, šilumos ir vandens ūkio rinkas.

Iki 2004 m. liepos 1 d. turėjo būti įgyvendintos dvi Europos Sąjungos (ES) direktyvos – Elektros ir Gamtinių dujų – numatančios spartų rinkos atvėrimą, svarbesnį energetikos reguliuotojų vaidmenį, prižiūrint rinkos funkcionavimą, vartotojų apsaugą ir pan. 2004 m. liepos 1 d. Seimo priimta naujoji Elektros energetikos įstatymo redakcija iš esmės atitinka ES Elektros direktyvos nuostatas dėl rinkos atvėrimo ir jos priežiūros. VKEKK numatytos papildomos funkcijos prižiūrėti perdavimo ir skirstomųjų tinklų operatorių veiklą (kaip laikomasi atskiras sistemas jungiančių linijų pralaidumo

paskirstymo ir reguliavimo taisyklių, kaip greitai prijungiami nauji vartotojai, kaip efektyviai atskiriama skirtingų veiklų apskaita ir t.t.), vykdyti rinkos monitoringą ir priežiūrą, kontroliuoti tiekimo patikimumą ir paslaugų kokybę.

2007 metais įstatymai, reglamentuojantys VKEKK reguliuojamų elektros energetikos sektoriaus veiklą, nesikeitė.

2004 metais Seime prasidėjusi diskusija dėl naujos Gamtinių dujų įstatymo redakcijos baigėsi tik 2007 m. balandžio mėnesį Seimui priėmus Gamtinių dujų įstatymo pataisas, parengtas vadovaujantis Dujų direktyvos 2003/55/EB bei kitų ES teisės aktų nuostatomis.

VKEKK funkcijos

Pagrindinis teisės aktas, apibrėžiantis VKEKK funkcijas – Energetikos įstatymas. Šio įstatymo 17 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad VKEKK atlieka šias funkcijas:

- 1) tvirtina valstybės reguliuojamų kainų nustatymo metodikas;
- 2) nustato valstybės reguliuojamų kainų viršutines ribas;
- 3) kontroliuoja valstybės reguliuojamų kainų ir tarifų taikymą;
- 4) tvirtina energetikos objektų (tinklų, sistemų, įrenginių) prijungimo įkainius;
- 5) turi teisę vienašališkai nustatyti valstybės reguliuojamas kainas, jeigu energetikos įmonės nesilaiko šių kainų nustatymo reikalavimų;
- 6) nustatydamą valstybės reguliuojamas kainas, įvertina investicijų atsipirkimo ir veiklos išlaidų pagrįstumą;
- 7) tvirtina elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančiuosius energijos išteklius, supirkimo kainą;
- 8) išduoda, sustabdo, panaikina energijos perdavimo, skirstymo, laikymo, tiekimo licencijas, kontroliuoja energetikos įmonių licencijuojamą veiklą;
- 9) derina energetikos įmonių, besiverčiančių veikla, kurios kainos yra reguliuojamos, šioje veikloje naudojamo ilgalaikio turto nusidėvėjimo (amortizacijos) normas;
- 10) turi teisę teikti siūlymus dėl energetikos įmonių licencijuojamos veiklos Vyriausybei, Ūkio ministerijai, savivaldybėms;
- 11) turi teisę įpareigoti energetikos įmones sudaryti sutartis dėl energijos perdavimo, skirstymo ar tiekimo, kai energetikos įmonės nepagrįstai atsisako trečiajai šaliai suteikti paslaugas ar tiekti vartotojams energiją;
- 12) atlieka kituose teisės aktuose nustatytas funkcijas.

2007 metais įsigaliojus naujos redakcijos Gamtinių dujų įstatymui, VKEKK buvo pavesta reguliuoti gamtinių dujų tiekimą bei priskirtos tokios naujos funkcijos:

1. Prijungimo įkainių ir balansavimo paslaugų metodikų parengimas ir patvirtinimas;
2. Prijungimo įkainių buitiniams vartotojams nustatymas;
3. Dujų įmonių parengtų sistemų balansavimo taisyklių derinimo;

4. Naudojimosi vietine bendrojo naudojimo sistema taisyklių nustatymo;
5. Dujų įmonių apskaitų atskyrimo taisyklių derinimo;
6. Dujų įmonės parengtų naudojimosi sistema taisyklių derinimo;
7. Išimčių dėl investicijų ir teikimo apie tai informaciją Europos Komisijai nustatymo;
8. Tiekimo įmonės pasirinkimo taisyklių nustatymo;
9. Dujų įmonių metinių sistemos planų derinimo ir kt.

Igyvendinant minėtą įstatymą poįstatyminiais aktais VKEKK pavesta organizuoti naujų teritorijų dujų tiekimo konkursus.

VKEKK funkcijos detalizuotos Vyriausybės nutarimu patvirtintuose Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nuostatuose. Šiame teisės akte išvardinta 21 VKEKK funkcija, tačiau ir šis sąrašas nėra baigtinis. Pažymėtina, kad 2007 metų vasario mėnesį Vyriausybė priėmė nutarimą dėl VKEKK nuostatų pakeitimo ir papildymo. Pagal minėtą teisės aktą, be kitų funkcijų, VKEKK turi nagrinėjant skundus ginti pažeistus vartotojų interesus, o parengtų ir VKEKK tvirtinamų taisyklių, nuostatų, metodikų projektus derinti su valstybės institucijomis ar įstaigomis, Lietuvos savivaldybių asociacija, vartotojų teises ginančiomis ir verslo asociacijomis.

2008 metų liepos mėnesį Vyriausybė pritarė Energetikos įstatymo kai kurių straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektui ir pateikė jį svarstyti Lietuvos Respublikos Seimui. Šiame įstatymo projekte patikslintos VKEKK funkcijos bei statusas, nustatyta, kad VKEKK yra Seimui atskaitinga institucija, numatytas VKEKK finansavimas ne tik iš valstybės biudžeto, bet ir iš reguliuojamų energetikos įmonių mokamų įmokų (iki 0,2 proc. nuo pajamų, gautų iš licencijuojamos ar valstybės reguliuojamos veiklos), sprendžiami Komisijos pirmininko ir narių socialinių garantijų klausimai. Įstatymo projekte VKEKK taip pat numatyta teisė skirti energetikos įmonėms iki 3 mln.Lt (apie 860,0 tūkst.EUR) baudas, jeigu jos nesilaiko licencijavimo sąlygų. Minėtas įstatymas turėtų įsigalioti nuo 2009 – 10 – 01.

Nepriklausomumas ir atskaitomybė

VKEKK nepriklausomumą užtikrina keletas sąlygų:

- VKEKK nėra susaistyta jokiais tiesioginio pavaldumo ryšiais su kitomis institucijomis;
- VKEKK pirmininką ir keturis narius Ministro Pirmininko teikimu skiria Respublikos Prezidentas;
- VKEKK pirmininkas ir nariai yra atleidžiami iš pareigų tik pasibaigus jų kadencijai; savo noru; kai jiems įsiteisėja apkaltinamasis teismo nuosprendis; kai paaiškėja, kad šurkščiai pažeidė jiems nustatytų pareigų reikalavimus ir kitais įstatymų numatytais pagrindais.
- VKEKK finansuojama iš Lietuvos valstybės biudžeto, skiriant asignavimus atskira eilute.

Šių įstatymo nuostatų visuma užtikrina VKEKK institucinį, asmeninį bei finansinį nepriklausomumą.

Energetikos įstatyme numatytos dvi atskaitomybės formos – asmeninė ir institucinė. Energetikos įstatymo 17 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad VKEKK atsako už savo sprendimus. Sprendimai priimami vardiniu balsavimu. Jie gali būti skundžiami įstatymų nustatyta tvarka.

Institucinė VKEKK veiklos atskaitomybė atspindima metinėse veiklos ataskaitose. Metinę veiklos ataskaitą VKEKK parengia per keturis mėnesius, pasibaigus kalendoriniams metams. Ataskaitą paskelbiama viešai ir pateikiama Respublikos Prezidentui, Seimui bei Vyriausybei.

Kompetencijos pasidalinimas su kitomis valstybinėmis institucijomis

Energetikos įstatyme nustatyta, kad energetikos valstybinį valdymą Lietuvos Respublikoje vykdo:

- 1) Vyriausybė ar jos įgaliotos institucijos;
- 2) Ūkio ministerija;
- 3) Aplinkos ministerija;
- 4) savivaldybės.

Vyriausybė, vykdydama valstybinį energetikos valdymą kuria ir įgyvendina valstybės politiką energetikos srityje, teikia Seimui tvirtinti Nacionalinę energetikos strategiją, tvirtina Nacionalinės energetikos strategijos įgyvendinimo planą ir programas, turi teisę reglamentuoti valstybės reguliuojamų kainų nustatymo principus bei vykdo kitas įstatymų nustatytas funkcijas.

Ūkio ministerija įgyvendina valstybės politiką energetikos srityje, rengia ir tvirtina teisės aktus, reglamentuojančius tiekimo saugumo, energetikos objektų ir įrenginių įrengimo, eksploatavimo, techninės saugos, efektyvaus naudojimo ir kitais techniniais klausimais bei vykdo kitas funkcijas.

Aplinkos ministerija sprendžia klausimus, susijusius su aplinkos apsauga, statyba.

Savivaldybė savo teritorijoje pagal įstatymų nustatytą kompetenciją reguliuoja vartotojų aprūpinimą tiekiamą šiluma, išduoda leidimus suskystintųjų naftos dujų prekybai Ūkio ministerijos patvirtinta tvarka ir vykdo kitas jos kompetencijai priklausančias funkcijas.

Pagrindinis VKEKK uždavinys – prižiūrėti elektros energijos, gamtinių dujų, šilumos ir vandens ūkio rinkas.

VKEKK pagal savo kompetenciją išankstine skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka nagrinėja skundus dėl energetikos įmonių veiklos ar neveikimo tiekiant, skirstant, perduodant, laikant energiją, dėl teisės joms pasinaudoti tinklais ir sistemomis nesuteikimo, dėl prisijungimo, energijos tiekimo srautų balansavimo, kainų ir tarifų taikymo.

Fizinių asmenų skundus dėl energijos pirkimo – pardavimo ar paslaugų teikimo sutarčių nesąžiningų sąlygų taikymo nagrinėja Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba.

Skundus dėl energetikos objektų, įrenginių ir apskaitos priemonių gedimų, eksploatavimo, energijos kokybės reikalavimų, energijos apskaitos ir apmokėjimo už suvartotą energiją pažeidimų, avarijų, energijos tiekimo nutraukimo, sustabdymo ar ribojimo nagrinėja Valstybinė energetikos inspekcija.

2.2. PAGRINDINIAI ĮVYKIAI ELEKTROS IR GAMTINIŲ DUJŲ RINKOSE

2.2.1. ELEKTROS SEKTORIUS

i) Didmeninė rinka

a) Rinkos integracija (su kitomis šalimis, nacionaliniu lygiu)

2007 metais nebuvo elektros energetikos įmonių apjungimų šalies viduje, o taip pat ir tarptautiniu mastu. Tačiau vyko periodiniai Baltijos šalių Reguluotojų ir Perdavimo sistemos operatorių susitikimai dėl bendros Baltijos elektros rinkos sukūrimo. Juose buvo svarstomi balansavimo, elektros energijos prekybos tarp valstybių, kompensavimo mechanizmo tarp Perdavimo sistemos operatorių klausimai.

b) Energijos biržų plėtra

Pagal Suomijos, Baltijos perdavimo sistemos operatorių ir Nord Pool Spot AS bendrą projektą tikimasi nustatyti rinkos kainą Baltijos elektros rinkai. Tai reikštų, kad Skandinavijos šalių rinkos teritorija bus išplečiama į Baltijos šalis. Pirmas projekto etapas yra rinkos kainos nustatymas numanomame (implicit – angl.) aukcione dėl linijos Estlink'o galios iki 2008 m. pabaigos.

c) Išvados (integracijos trūkumas, svarbus ERGEG vaidmuo, rinkos galia daugelyje rinkų, pasikeitimai link mažiau skaidrių rinkų (energijos birža → OTC)

Baltijos elektros rinka yra maža efektyviai konkurencijai, todėl numatomi tarpsteminiai sujungimai LitPol su Lenkija ir SwedLit su Švedija, o taip pat ir kaimyninių valstybių panašūs projektai padėtų išspręsti šią problemą.

Prie elektros rinkų integracijos ERGEG prisideda netiesiogiai, t.y. per regionines iniciatyvas.

Lietuva neturi savo įmonių užsienio šalyse, tačiau kaip elektros energijos eksporto šalis (iki 2010 m., kai bus uždaryta Ignalinos atominė elektrinė), gali daryti įtaką kaimyninių šalių rinkoms.

Skaidrumo sumažėjimas elektros energijos prekyboje nebuvo pastebėtas.

ii) Mažmeninė rinka

a) Pilnas rinkos atvėrimas

2007 metų viduryje, kaip ir kitose Europos Sąjungos šalyse, elektros rinka buvo atverta 100 procentų. Tai reiškia, kad visi vartotojai tapo laisvaisiais ir gali pasirinkti elektros energijos tiekėją.

b) Tiekėjo keitimas/Kainos dinamika

Praėjusiais metais, kaip ir elektros rinkos atvėrimo pradžioje, tie patys rinkos dalyviai pasinaudojo teise pakeisti tiekėją. Jie sudarė 12 proc. viso šalyje naudingai pateikto elektros energijos kiekio. Priežastis – sąlyginai pigesnė, nei rinkos sąlygomis skirstomajame tinkle siūlo nepriklausomi tiekėjai, visuomeninių tiekėjų parduodama elektros energijos kaina.

2007 metais, kaip 2008 m. prognozuojama elektros gamybos kaina, didėjo dėl importuojamų gamtinių dujų brangimo. Šis kuras naudojamas termofikacinėse elektrinėse, o jų gaminama elektros

energija superkama pagal viešuosius interesus atitinkančias paslaugas. Dėl brangstančios energijos, brangsta ir technologiniai nuostoliai bei savosios reikmės tinkluose, todėl galutiniam vartotojui vidutinė elektros energijos kaina padidėjo apie 7,95 EUR/MWh, o skaičiuojant su pridėtinės vertės mokesčiu – apie 9,38 EUR/MWh.

1 lentelė. 2005 – 2008 metų faktinės ir prognozuojamos kainos, EUR/MWh

Rodikliai	AB "VST"				AB Rytų skirstomieji tinklai			
	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.
Elektros gamybos kaina	24,1	24,56	28,9	33,94	24,1	24,56	28,9	33,94
Elektros perdavimo paslaugos kaina	9,93	10,05	10,45	10,66	9,93	10,05	10,45	10,66
Elektros tiekimo paslaugos kaina	0,58	0,55	0,55	0,58	0,61	0,61	0,61	0,61
Visuomeninė elektros energijos kaina vartotojams, gaunantiems elektros energiją iš aukštosios įtampos elektros tinklų	34,67	35,16	39,9	45,18	34,7	35,22	39,96	45,21
Elektros skirstymo vidutinės įtampos elektros tinklais paslaugos kaina	18,62	18,13	18,33	20,85	17,67	17,2	17,11	19,66
Visuomeninė elektros energijos kaina vartotojams, gaunantiems elektros energiją iš vidutinės įtampos elektros tinklų	53,29	53,29	58,23	66,03	52,36	52,42	57,07	64,87
Elektros skirstymo žemosios įtampos elektros tinklais paslaugos kaina	23,46	26,36	26,18	26,33	20,42	20,68	23,75	19,23
Visuomeninė elektros energijos kaina vartotojams, gaunantiems elektros energiją iš žemosios įtampos elektros tinklų	76,75	79,65	84,41	92,36	72,78	73,1	80,82	84,1

c) Išvados (pasirinkimo trūkumas galutiniams vartotojams, skatinimo pakeisti tiekėją trūkumas, poreikis geriau informuoti vartotojus kad būtų užtikrintas minimalus konkurencijos lygis)

2007 metais nepriklausomų tiekėjų skaičius, lyginant su praėjusiais metais, pasikeitė nežymiai, t.y. išduotų tiekimo licencijų skaičius buvo 18, o licencijuojamą veiklą vykdė 6 įmonės.

Įdomu pastebėti, kad 2007 metais Lietuvos elektros tiekimo rinka pradėjo domėtis ir tarptautinės (užsienio) įmonės. 2008 metų pradžioje VKEKK jau yra išdavusi 4 nepriklausomo tiekėjo licencijas tarptautinėms kompanijoms.

Ekonominiai motyvai gali lemti vartotojo apsisprendimą pakeisti tiekėją, tačiau kadangi visuomeniniai tiekėjai elektros energiją parduoda žemesnėmis kainomis nei rinkoje, tad tik vartotojai, prisijungę prie perdavimo tinklo, yra pakeitę tiekėją. Galutinių elektros energijos kainų panaikinimas padidintų tiekėjo keitimų skaičių, tačiau kartu vartotojams padidėtų elektros energijos kainos. Be to, nesant pakankamo gamintojų skaičiaus rinkoje, konkurencija yra neefektyvi netgi Baltijos šalių mastu ir galutinių kainų vartotojams panaikinimas būtų abejotinas.

iii) Infrastruktūra

a) Tarifų tobulinimas

2007 metais buvo baigtas dvinarinio tarifo įvedimas visuose įtampos lygiuose, tai leido galutinai subalansuoti visuomeninius tarifus su elektros energijos skirstymo paslaugos tarifais. Taip buvo suvienodinti siunčiami kainos signalai teikiant skirstymo paslaugą laisviesiems ir reguliuojamiems (atsiskaitantiems pagal reguliuojamus visuomeninius tarifus) vartotojams.

Galutinių elektros energijos kainų panaikinimas sumažintų galimus kainų skirtumus tarp reguliuojamų ir rinkos kainų, tačiau kaip minėta, tai gali iššaukti kainų padidėjimą, ir juolab tai abejotina, nes elektros rinkoje yra vienas stambus gamintojas, užimantis apie 70 proc. elektros rinkos.

Ūkio ministrui patvirtinus naują įpareigojimų teikti viešuosius interesus atitinkančių paslaugų taisyklių redakciją, buvo pakoreguota Viešuosius interesus atitinkančių paslaugų kainos skaičiavimo metodika. Nuo 2008 sausio 1 d. piniginių lėšos viešuosius interesus atitinkančių paslaugų (toliau – VIAP) sąnaudoms padengti bus surenkamos kartu su piniginėmis lėšomis, gaunamomis teikiant elektros energijos persiuntimo paslaugą. Tai reiškia, kad nebeužstatomos elektros energijos, perkamos pagal įpareigojimą teikti VIAP, pardavimo proporcijos. Viešuosius interesus atitinkančių paslaugų kainą Komisija, kaip ir anksčiau, nustatys kasmet, tačiau tai jau bus ne kiekio proporcija ir tos proporcijos kaina, bet konkreti viena iš pardavimo paslaugų kainos dedamųjų (anksčiau ji buvo lygi nuliui), pavyzdžiui, papildomų (galios rezervavimo) paslaugų kaina.

Tuo pačiu apmokėjimas bus taikomas nebe tiekėjams ir laisviesiems vartotojams, importuojantiems elektros energiją, bet visiems vartotojams, kurių įranga prijungta prie perdavimo sistemos, skirstomųjų tinklų operatoriams bei elektros energijos gamybos leidimus turintiems juridiniams ar fiziniams asmenims, gaminantiems elektros energiją ir vartojantiems ją savo teritorijoje savo įmonės reikmėms ar tiekiantiems elektros energiją jos teritorijoje esančių juridinių ar fizinių asmenų reikmėms. Taip pat pagal Elektros energetikos įstatymo 45 str. 1 dalį už VIAP turi sumokėti ir tiesiogine linija elektros energiją gaunantys asmenys.

Minėti pakeitimai supaprastino VIAP sąnaudų apmokėjimo tvarką, nebevaržys tiekėjų teisės laisvai ir tiesiogiai prekiauti su gamintojais, už VIAP mokės visi vartotojai/gamintojai, kurių elektros įrenginiai prijungti prie perdavimo sistemos ir/ar skirstomųjų tinklų, taip pat ir asmenys, gaunantys elektros energiją tiesiogine linija.

Siekiant toliau įgyvendinti Nacionalinės energetikos strategijos tikslus ir skatinti elektros energijos gamybą termofikaciniu režimu, Komisija patikslino Elektros energijos supirkimo kainos iš bendrų šilumos ir elektros energijos gamintojų reguliavimo taisykles (toliau – Taisyklės). Pagal jas ūkio ministro nustatytoms remiamoms apimtims skaičiuojamos termofikacinėse elektrinėse, kurios tiekia šilumą į miestų centralizuotus šilumos tiekimo tinklus, pagamintos elektros energijos supirkimo kainos. Šios elektros energijos supirkimo sąnaudos įtraukiamos į VIAP kainos skaičiavimus.

Naujoje Taisyklių redakcijoje, atsižvelgiant į ankstesnių metų sąnaudas, buvo nustatyti konkretūs elektros galios dydžio kategoriją nusakantys koeficientai, patikslinta kuro kainos

pasikeitimo įtaka bazinei elektros energijos kainai, patikslintas naujos statybos elektrinėms papildomų lėšų poreikį įvertinančio koeficiento taikymas, įvertinama vartojimo kainų indekso įtaka. Tai skatina naujų termofikacinių energiją generuojančių įrenginių atsiradimą, naudingai išnaudojant esamą termofikacijos potencialą Lietuvoje.

b) Investicijos / Str. 22

2007 metais investicijos į perdavimo tinklą buvo 44 mln. EUR, o į skirstomuosius tinklus – 114 mln. EUR. Panašūs dydžiai numatomi ir 2008 m.

Planuojamos tarpvietinės linijos: 1000 MW LitPol su Lenkija iki 2015 (238 mln. EUR) ir 700 – 1000 MW SwedLit su Švedija (553 mln. EUR).

2007 m. birželio mėnesį buvo priimtas įstatymas dėl naujos atominės elektrinės statybos, beje kuris buvo paskui pakoreguotas 2008 m. vasario mėnesį. Planuojama maksimali galia 3400 MW ir statybų pabaiga 2017 m.

Dėl 22 straipsnio, reglamentuojančio tiesioginių linijų naudojimą, nebuvo pastebėta jokių pasikeitimų.

c) Galios paskirstymas

Elektros perdavimo tinklų pralaidumas yra pakankamas, todėl 2007 metais perkrovų elektros tinkle, taipogi ir Baltijos šalių mastu, nepastebėta. Tačiau vyko paruošiamieji darbai organizuoti aukcioną perdavimo linijos Estlink galios paskirstymui pagal bendrą Nord Pool Spot AS ir Baltijos bei Suomijos perdavimo sistemos operatorių projektą, kuris turėtų būti baigtas 2008 m. pabaigoje.

d) Išvados (skatinimo trūkumas investuoti į perkrautas tarpvietines linijas ir/ar koordinavimo sunkumai tarp tarpusavyje sujungtų šalių – narių dėl bendros infrastruktūros investicijų paramos; išimties galimybė mažina investicijas, esant reguliavimo režimui)

Kaip minėta, problemų dėl perkrovų nėra, tačiau statant naujas tarpvietines linijas su Lenkija ir Švedija yra kliūčių, kurios paprastai susiję su minėtais projektais. Dėl išimties taikymo praktikos nėra.

iv) Reguliavimas/Atskyrimas

a) Nacionalinio reguliuotojo kompetencija

Pagal Elektros energetikos įstatymą VKEKK privalo kontroliuoti, kad būtų veiksmingai atskirtos apskaitos, siekiant išvengti gamybos, perdavimo, skirstymo ir tiekimo veiklos rūšių kryžminio subsidijavimo.

Nuo 2002 metų elektros energijos gamybos, perdavimo ir skirstymo veiklos yra teisiškai atskirtos, t. y. egzistuoja atskiros įmonės. Skirstymo ir visuomeninio tiekimo veiklų sąnaudos yra tvarkomos atskirose skirstomųjų tinklų įmonių buhalterinėse sąskaitose ir apskaitos registruose. Rinkos operatoriaus, dviejų hidroelektrinių bei kitų veiklų sąnaudos taip pat yra paskirstytos perdavimo sistemos įmonės atskirose apskaitose.

b) Nacionalinio reguliuotojo taikomos sankcijos

VKEKK nustato detalius ataskaitų sudarymo reikalavimus bei atsakomybę už šių nurodymų pažeidimą. Plačiau apie taikomas sankcijas išdėstyta 3.1.4 skyriuje.

Taip pat reiktų paminėti, kad šiuo metu ruošiamas projektas dėl sankcijų taikymo, kuris numatytų baudų taikymą ne tik pareigūnams, bet ir įmonėms.

c) Perdavimo sistemos operatorių (toliau – PSO) vaidmuo rinkose (PSO santykiai su rinkos vietomis (Energijos biržomis), skaidrumas, gamintojų dispečerizavimas visą laiką ar tik perkrovų valdymo metu, ...)

PSO vaidmuo yra vienas esminių, plėtojant elektros rinką. Kasdienių prekybos procesų ir elektros sistemos duomenų valdymo žinojimas jiems suteikia išskirtinę padėtį. Minėtas Nord Pool Spot AS ir Baltijos bei Suomijos PSO projektas parodo, kad bendradarbiavimas yra glaudus. Pagal šio projekto pirmą etapą bus nustatyta rinkos kaina ties jungiamąją linija Estlink iki 2008 pabaigos, o pagal antrąjį etapą – elektros rinkos kaina Baltijos šalims ir prekybos dienos rinka Elbas iki 2010 metų.

Teisės aktais numatyti skaidrumo reikalavimai įgyvendinti. Tačiau, esant reikalui, išskylančius klausimus galima išsiaiškinti.

Dispečerinis centras dirba visą parą atlikdamas nacionalinę balansavimo funkciją, atsižvelgdamas į elektros energijos mainus, elektros energijos srautų ribojimus, suderintus su kitomis energetikos sistemomis. Kaip minėta, Lietuvoje ir Baltijos šalių mastu perkrovų nėra.

d) PSO ir skirstomųjų tinklų operatorių (toliau – STO) atskyrimo tobulinimas (Patobulinimai, susiję su PSO atskyrimu rinkoje: tinklo investicijos, tiekimo saugumas; pažanga nuo tada, kai STO teisinis atskyrimas tapo privalomas)

Kaip minėta PSO ir STO teisinis atskyrimas įvyko 2002 metais. Tolesnis atskyrimo procesas sustojo dėl priimto Atominės elektrinės įstatymo, pagal kurį nacionalinio investuotojo įmonę LEO LT sudarytų perdavimo ir skirstomųjų tinklų bendrovės.

e) Išvados (nepakankama esama teisinė atskyrimo sistema pilnam diskriminacinio priėjimo ir naudojimosi tinklais panaikinimui, pakankamo tinklų investicijų lygio garantijai ir pan.; Stiprinant atskyrimo nuostatas būtina: atskyrimas privalo būti efektyvus; neadekvačios sankcijos; kompetencijos trūkumas konkurencijos klausimais)

Dėl esamos nepakankamos teisinės atskyrimo sistemos, problemų dėl priėjimo ir naudojimosi tinklais bei pakankamam investicijų lygiui garantuoti neužfiksuota.

Teisinis atskyrimas užtikrina veiklos skaidrumą ir efektyvumą, tačiau taip pat turėtų būti atsižvelgiama į ekonomines pasekmes dėl tolesnio perdavimo tinklų įmonės skaidymo. Tačiau skirstymo ir tiekimo paslaugų atskyrimas nediskutuotinas. Galiojančios sankcijos yra nepakankamos, tačiau kaip minėta, ruošiamas naujas projektas.

Elektros rinkos vystymosi etape kompetencijos trūkumas galimas.

v) Tiekimo saugumas

a) Investicijų plėtojimas (gamyba, perdavimas, skirstymas...)

Ruošiantis uždaryti Ignalinos atominės elektrinės paskutinį antrą bloką 2010 metais, planuojama naujos 3200 MW atominės elektrinės statyba iki 2017 metų. Tam kuriama nacionalinio investuotojo akcinė bendrovė LEO LT, apimanti perdavimo ir skirstymo įmones, ir tariamasi su užsienio partneriais.

Norint išvengti izoliuotos Baltijos šalių rinkos bei padidinti tiekimo saugumą, planuojamos jungiamosios linijos su Lenkija ir Švedija.

Skirstymo sektoriuje didesnis investicijų poreikis yra žemojoje įtampoje dėl statybų ir nekilnojamo turto sektorių plėtros pastaraisiais metais.

b) Šaltinių ir tiekimo diversifikavimas

Siekiant išlaikyti energijos šaltinių įvairovę, skatinamas atsinaujinančių energijos išteklių naudojimas didinant kainas.

Tiekimo diversifikavimas būtų užtikrintas, įgyvendinus minėtų tarpsteminėlių linijų LitPol ir SwedLit projektus.

c) Išvados (Tiekimo saugumo lygis bei gamybos ir tinklų investicijų skatinimo priklausomybė, pvz., nuo rinkos sistemos ir sąlygų; tiekimo saugumas nėra pavojuje ES mastu, bet vietinės (regioninės) problemos gali iškilti)

Uždarius Ignalinos atominės elektrinės antrąjį bloką 2010 m., Lietuvos elektros sistema taps labiau priklausoma nuo gamtinių dujų importo. Taip pat didėjančios šios energijos išteklių kainos sumažins elektros energijos tiekimo saugumo lygį. Sukūrus nacionalinio investuotojo įmonę ruošiamasi statyti naują atominę elektrinę, tačiau optimistiniu variantu ji bus pastyta 2017 m.

Elektros energijos perdavimo tinklas yra gerai išvystytas, tačiau jungiamųjų linijų nebuvimas su Vakarų Europos ir Skandinavijos šalių elektros sistemomis Lietuvą, o kartu ir Baltijos šalis, daro energetine sala bei kartu mažina tiekimo patikimumą.

Minėtos priežastys gali lemti tiekimo saugumo problemas ne tik vietiniu, bet ir regioniniu mastu.

vi) Bendrosios išvados

a) Susiję su esama teisine struktūra

Kol kas nebuvo pastebėta jokių problemų su teisine struktūra.

b) Susiję su 3 – iuoju paketu

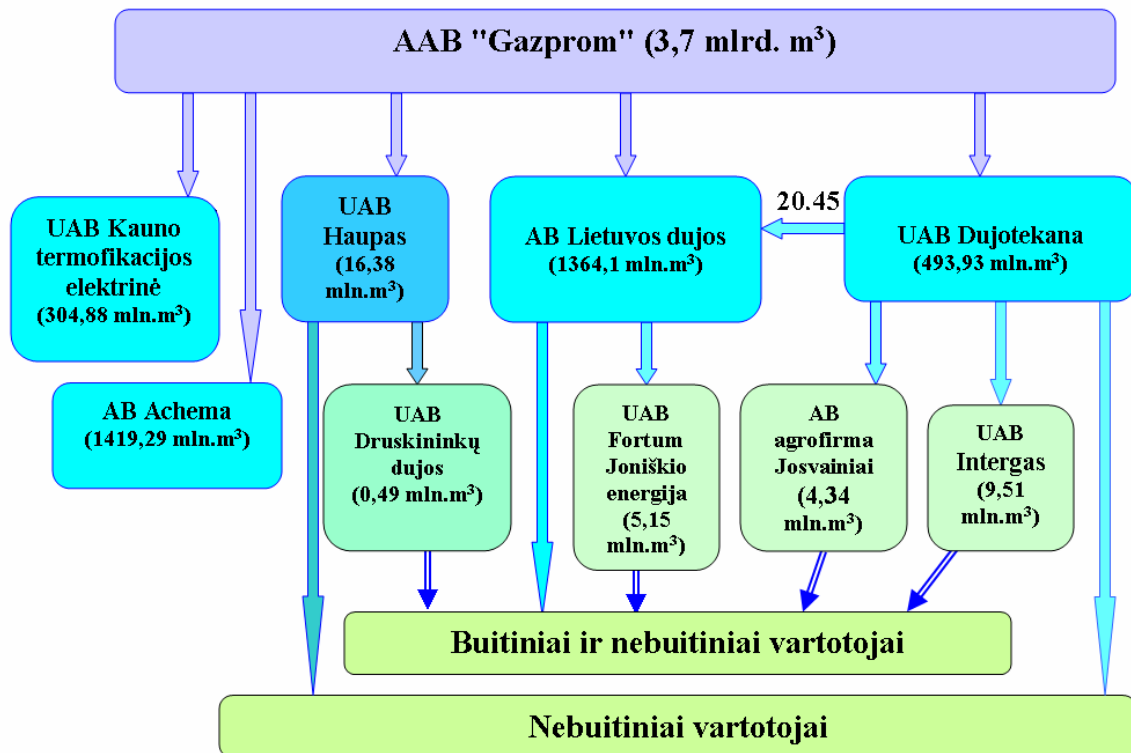
Galimas nacionalinės investuotojo įmonės LEO LT, kuri apima perdavimo (AB „Lietuvos energija“) ir dvi skirstymo įmones (AB „VST“ ir AB Rytų skirstomieji tinklai), neatitikimas 3 – iojo paketo nuostatomis dėl perdavimo sistemos atskyrimo.

2.2.2. GAMTINIŲ DUJŲ SEKTORIUS

Rinkos struktūra

Gamtinių dujų rinkos struktūra 2007 metais išliko nepakitusi – gamtinės dujos į Lietuvą importuojamos iš vienintelio šaltinio – Rusijos AAB „Gazprom“. Lietuvos dujų importuotojai gamtines dujas perka pagal sudarytas ilgalaikes dujų tiekimo sutartis. Lietuvos vartotojus dujomis aprūpina 2 pagrindiniai tiekėjai: AB „Lietuvos dujos“ ir UAB „Dujotekana“. AB „Achema“ ir UAB Kauno termofikacijos elektrinė (toliau – UAB KTE) gamtines dujas perka savo reikmėms. Druskininkų regionui gamtines dujas tiekia UAB „Haupas“, kuris užima labai mažą dujų tiekimo rinkos dalį (1 pav.).

1 pav. Gamtinių dujų rinkos struktūra 2007 m.

Pagrindinis gamtinių dujų tiekėjas buitiniams vartotojams yra AB „Lietuvos dujos“. Ši bendrovė 2007 metais patiekė 99,9 proc. namų ūkiuose suvartojamų dujų. 2007 metais buitiniams vartotojams (gyventojams) patiekta 187,4 mln. m³ gamtinių dujų, iš jų 186,9 mln. patiekė AB „Lietuvos dujos“.

Gamtinių dujų perdavimo sistema transportuota 4777,4 mln. m³ gamtinių dujų, iš jų 1215,6 tūkst. m³ transportuota tranzitu į Rusijos Federacijos Kaliningrado sritį. 2007 metais perdavimo apimtys, palyginti su 2006 metais, padidėjo 18 proc., iš esmės dėl išaugusio AB „Achema“ perduodamo dujų kiekio.

Gamtinių dujų skirstymo apimtys pasikeitė nežymiai – palyginus su 2006 metais, jos padidėjo 2,3 proc. iki 1144,2 mln. m³.

Gamtinių dujų kainos

2007 metais VKEKK reguliuojamą gamtinių dujų veiklą vykdė viena dujų perdavimo įmonė (AB „Lietuvos dujos“) ir šešios dujų skirstymo įmonės. Dujų perdavimo, skirstymo kainų viršutinių ribų bei vidutinių dujų kainų buitiniams vartotojams kitimas 2007 metais pateiktas 2 lentelėje.

2 lentelė. Paslaugų kainų viršutinių ribų kitimas 2007 metais, EUR/MWh

Paslaugų kainų viršutinės ribos	2007-01-01	2008-01-01	Pasikeitimas, proc.
AB „Lietuvos dujos“			
dujų perdavimo	0,97	1,06	8,7
dujų skirstymo	3,56	3,96	11,2
vidutinė dujų kaina buitiniams vartotojams	24,87	38,97	56,7
UAB „Fortum Joniškio energija“			
dujų skirstymo	3,86	5,26	36,3
vidutinė dujų kaina buitiniams vartotojams	24,96		
AB agrofirma „Josvainiai“			
dujų skirstymo	1,29	1,47	13,3
vidutinė dujų kaina buitiniams vartotojams	21,59		
UAB „Druskininkų dujos“			
dujų skirstymo	28,72	39,11	36,2
vidutinė dujų kaina buitiniams vartotojams	55,64		
UAB „Intergas“ Druskininkų sav.			
dujų skirstymo	1,78	1,84	3,4
UAB „Intergas“ Mažeikių sav.			
dujų skirstymo	–	16,48	–
UAB „Achema“			
dujų skirstymo	–	0,32	–

Nuo 2006 metų AAB „Gazprom“ gamtinių dujų kainas Lietuvos dujų įmonėms pradėjo skaičiuoti pagal tipinę Europos tiekimo įmonėms taikomą dujų tiekimo kainų skaičiavimo formulę. Pagal šią formulę dujų kaina perskaičiuojama kiekvieną mėnesį priklausomai nuo 1 procento sieringumo mazuto kainų pasaulinėse rinkose ir euro santykio su JAV doleriu, o nuo 2008 metų – priklausomai ir nuo krosnių kuro kainų.

2.3. PAGRINDINIAI VKEKK NAGRINĖTI KLAUSIMAI

2.3.1. ELEKTROS SEKTORIUS

- Klausimai, susiję su elektros rinka

Lietuvos elektros rinkoje kol kas dominuoja apie 70 proc. elektros energijos pagaminanti VĮ Ignalinos atominė elektrinė, todėl nesant konkurencijos tiek gamybos, tiek tiekimo sektoriuose, realus elektros rinkos atvėrimas sudaro 12 proc. nuo elektros suvartojimo šalyje.

- Visuomeninių elektros tarifų panaikinimas ir paskutinio vilties tiekėjo paslaugos tarifų nustatymas, galbūt gali pakeisti vartotojų, pasirinkusių kitą tiekėją, skaičių, tačiau tam reikalingi teisinės bazės pakeitimai. Be to, tai gali lemti elektros kainų didėjimą smulkesniems, o kartu ir labiau pažeidžiamiems vartotojams, kurie paprastai ne taip efektyviai vartoja elektros energiją. O nesant konkurencijos ir dėl per mažos rinkos netgi Baltijos šalių mastu nebūtų kaip kompensuoti vien dėl sąnaudų perskaičiavimo padidėjusių kainų. Reikia paminėti, kad VĮ Ignalinos atominės elektrinės parduodamos elektros kaina yra viena žemiausių regione, o susijungus su Vakarų šalių bei Skandinavijos elektros sistemomis elektros gamybos kaina gali išaugti. Todėl esama situacija yra palyginti gera vartotojų atžvilgiu, nes paprastai jie tikisi mažesnių elektros kainų. Tačiau be abejo, išlieka skaidrumo ir ekonominės paskatos problema.

- Siekiant išplėsti Lietuvos vidaus elektros rinką ir sukurti regioninę Baltijos šalių rinką, periodiniuose šių ir kitų šalių reguliuotojų, perdavimo sistemos operatorių bei kitų institucijų susitikimuose buvo aptariami kompensavimo tarp perdavimo sistemos operatorių mechanizmo, balansavimo energijos kainos nustatymo, pasinaudojimo elektros tinklais sąlygų, bendros politikos ne Europos šalių atžvilgiu formavimo ir kiti aktualūs klausimai.

- Klausimai, susiję su mažmeniniu/vartotojų gynimu – aiškiai įvardijant, kurios galios yra statutinės ir kurios vartotojų paslaugos yra teikiamos savanoriškai

- Galiojant visuomeniniams elektros energijos tarifams galutiniams vartotojams, kurie yra mažesni nei elektros energija, perkant rinkoje ar iš nepriklausomų tiekėjų, neiškilo problemų dėl mažmeninės rinkos vartotojų gynimo. Tačiau visos teikiamos paslaugos ar elektros energijos prekybos sąlygos yra reglamentuotos atitinkamuose teisės aktuose ir yra paruoštas specialus leidinys – atmintinė vartotojams, norintiems dalyvauti elektros rinkoje.

– Klausimai, susiję su didmenine rinka

Visi vartotojai, prisijungę prie perdavimo sistemos, perka elektros energiją sutartinėmis kainomis. Nusiskundimų iš jų nebuvo gauta ir didesnių problemų nebuvo užfiksuota.

– Klausimai, susiję su infrastruktūra (22 str., tarifų metodika; kaip reguliuotojas skatina naujas investicijas – naujų investicijų skatinimo priemonės – speciali reguliavimo tvarka, išskyrus 22 str.?...)

Atvejų dėl tiesioginės elektros linijos nebuvo.

Elektros energijos kainų skaičiavimo metodikos nebuvo keistos.

Nustatant elektros energijos tarifus įtrauktos nusidėvėjimo sąnaudos ir normatyvinis pelnas pagal perkainotą arba rinkos vertės turtą leidžia įmonėms atlikti visas reikiamas investicijas.

– Klausimai, susiję sankcijomis – bendras aprašymas (lygis, apimtis, procedūra); palyginimas kitų nacionalinių sankcijų lygių ir procedūrų: ar yra teisinis lygio pagrindimas; Elektros taisyklių 12 str.; atvejai dėl perdavimo sistemos operatoriaus nesilaikymo palyginus su sankcijų taikymu

Paruoštas naujas projektas dėl sankcijų taikymo ir įmonėms nuo jų gaunamų pajamų. Tokios nuostatos anksčiau nebuvo.

– Skaidrumo ataskaitos

Kaip ir kasmet išleidžiama VKEKK metinė ataskaita, kurioje aprašomi atlikti svarbiausi darbai ir naujienos. Ataskaita pristatoma viešame renginyje ir publikuojama institucijos internetiniame puslapyje.

– Rinkos apjungimo projektai

Rengiamuose regioninės iniciatyvos darbo grupių susitikimuose sprendžiami aktualūs klausimai, susiję su elektros rinkos plėtra, t. y. bendros Baltijos šalių elektros rinkos sukūrimu, taip pat derinami prekybos ir kainodaros klausimai su kaimyninėmis šalimis.

– Kita – pvz., energijos efektyvumas

Diversifikuojant elektros gamybos balansą ir skatinant naudoti atsinaujinančius energijos išteklius, VKEKK priėmė nutarimą padidinti elektros energijos supirkimo iš elektrinių, naudojančių biokurą ir planuojama padidinti kainas vėjo ir hidro – elektrinėms.

– Kaip aukščiau minėta VKEKK vaidmuo, formuojant kainodaros politiką ir nustatant kainas, yra skatinti elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, rėmimą, didinant jos supirkimo kainas.

Siekiant toliau įgyvendinti Nacionalinės energetikos strategijos tikslus ir skatinti elektros energijos gamybą termofikaciniu režimu, Komisija patikslino Elektros energijos supirkimo kainos iš bendrų šilumos ir elektros energijos gamintojų reguliavimo taisyklės (toliau – Taisyklės). Pagal jas ūkio ministro nustatytoms remiamoms apimtims skaičiuojamos termofikacinėse elektrinėse, kurios tiekia šilumą į miestų centralizuotus šilumos tiekimo tinklus, pagamintos elektros energijos supirkimo kainos. Šios elektros energijos supirkimo sąnaudos įtraukiamos į viešuosius interesus atitinkančių paslaugų (toliau – VIAP) kainos skaičiavimus.

Naujoje Taisyklių redakcijoje, atsižvelgiant į ankstesnių metų sąnaudas, buvo nustatyti konkretūs elektros galios dydžio kategoriją nusakantys koeficientai, patikslinta kuro kainos pasikeitimo įtaka bazinei elektros energijos kainai, patikslintas naujos statybos elektrinėms papildomų lėšų poreikį įvertinančio koeficiento taikymas, įvertinama vartojimo kainų indekso įtaka. Tai skatina naujų, termofikacinių energiją generuojančių įrenginių atsiradimą, naudingai išnaudojant esamą termofikacijos potencialą Lietuvoje.

– Elektros energijos, kuriai gaminti naudojami atsinaujinantys ir atliekiniai energijos išteklių, gamybos ir pirkimo skatinimo tvarka kartu su planuojamais elektrinių pajėgumais yra nustatoma Ūkio ministerijos. Remiantis tvarkoje nustatytais dydžiais VKEKK priima sprendimus. Taip pat šioje tvarkoje apibrėžiama, kokia yra nepagrindinė veikla, pvz., biomasės elektrinėje, kurioje biomasė ir biodujos sudaro mažiau kaip 70 procentų kuro balanso, kito tipo elektrinėje, kurioje atsinaujinantys ir atliekiniai energijos išteklių sudaro mažiau kaip 90 procentų kuro balanso, ir pan.

– Kaip minėta yra atnaujinamos taisyklės ir priimami nutarimai, skatinant elektros energijos supirkimą iš termofikacinių elektrinių.

2.3.2. GAMTINIŲ DUJŲ SEKTORIUS

Lietuvos Respublikos Seimui priėmus naujos redakcijos Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymą (Žin., 2000, Nr. 89 – 2743; 2007, Nr. 43 – 1626) (toliau – Gamtinių dujų įstatymas), atsirado būtinybė koreguoti Komisijos 2005 metais patvirtintą Gamtinių dujų viršutinių kainų ribų skaičiavimo metodiką ir suderinti gamtinių dujų kainų reguliavimo principus su Gamtinių dujų įstatymo reikalavimais.

Komisijos parengtame ir viešam svarstymui pateiktame Metodikos projekte buvo siūloma padaryti tik keletą būtinausių pakeitimų:

1. Numatyti dujų tiekimo paslaugos kainos reguliavimą visiems vartotojams. Įgyvendinant minėtą nuostatą, Metodikoje nustatytos dujų tiekimo veiklos pelno skaičiavimo taisyklės, viršutinių tiekimo kainų ribų skaičiavimo ir koregavimo taisyklės;

2. Metodika papildyti naujais Gamtinių dujų įstatymo bei Europos Parlamento ir Tarybos 2005 m. rugsėjo 28 d. Reglamento Nr. 1775/2005 kainų diferencijavimo reikalavimais;

3. Pasiūlyta apibrėžti dujų pirkimo kainų skaičiavimo taisykles buitiniams vartotojams. Šiems vartotojams dujų kaina nesikeistų visus metus, o jei tarp suskaičiuotų ir faktinių dujų pirkimo kainų susidarytų skirtumas, jis būtų įvertintas perskaičiuojant dujų pirkimo kainas kitiems metams;

4. Pakeisti reguliavimo periodo trukmę (vietoje 3 metų – 5 metai) bei viršutinių kainų ribų koregavimo terminus (vietoje pusės metų – kartą per metus);

5. Numatyti, kad konkrečių kainų diferencijavimo principai nustatomi dujų perdavimo, skirstymo ir tiekimo kainų diferencijavimo metodikose, kurias parengia dujų įmonės ir jas pateikia Komisijai. Tačiau kaip ir anksčiau, Komisija privalo patikrinti, ar dujų įmonių pagal jų parengtas konkrečių kainų skaičiavimo metodikas suskaičiuotos kainos neviršija kainų viršutinių ribų ir nediskriminuoja vartotojų.

Nors Metodikos pakeitimų buvo nedaug, tačiau jie sulaukė didelio dėmesio. Daugiausia diskusijų sukėlė Metodikos projekte nustatytas gamtinių dujų tiekėjų antkainio reguliavimas. 2007 metais dujų tiekėjų taikoma pelno marža sudarė 12 – 15 proc. Projekte buvo numatyta, kad maksimali dujų pardavimo marža gali būti ne didesnė negu metinė Vyriausybės penkerių metų trukmės obligacijų aukcionų, įvykusių per paskutinius penkerius metus, palūkanų norma bei koeficiento, priklausančio nuo mazuto ir dujų importo kainos skirtumo, suma. 2007 metų pabaigoje, skaičiuojant dujų tiekimo kainos viršutinę ribą ji sudarė 6,5 proc.

3. ELEKTROS RINKOS APIBUDINIMAS IR REGULIAVIMAS

3.1. REGULIAVIMO KLAUSIMAI

3.1.1. BENDRAI

2008 metai yra septintieji veikiančios elektros rinkos metai. Nuo 2007 m. liepos 1 d. visi vartotojai tapo laisvaisiais ir gali pasirinkti savo tiekėją bei pirkti elektros energiją sutartinėmis kainomis. Tikėtina, kad 2008 metais kaip ir ankstesniais metais elektros rinkos teikiamais privalumais pasinaudos 6 stambiausios šalies pramonės įmonės, t. y. apie 12 proc. nuo elektros suvartojimo šalyje. To priežastis – sąlyginai pigesnė nei rinkos sąlygomis skirstomajame tinkle siūlo nepriklausomi tiekėjai visuomeninių tiekėjų parduodama elektros energija. Eliminavus visuomenines elektros energijos kainas, situacija gali pasikeisti, tačiau tai gali lemti didesnes elektros kainas daugeliui vartotojų, nes konkurencijos vidaus ir netgi Baltijos šalių rinkoje nėra dėl mažo konkurencingų gamintojų skaičiaus. Elektros jungtys su Vakarų bei Skandinavijos šalių elektros sistemomis padidintų konkurencijos lygį.

Kaip kito deklaruotas ir realus elektros energijos rinkos atvėrimo laipsnis nuo rinkos veikimo pradžios pavaizduota 3 lentelėje.

3 lentelė. Rinkos atvėrimo laipsnis

Rodiklis	2002 m.	2003 m.	Iki 2004-07-01	Nuo 2004-07-01	2005 m.	2006 m.	Nuo 2007-07-01
Laisvųjų vartotojų elektros energijos suvartojimas nuo bendro vartotojų elektros energijos suvartojimo, %	20	23	25	74	74	74	100
Laisvųjų vartotojų, pasirinkusių nepriklausomus tiekėjus, elektros energijos suvartojimas nuo bendro vartotojų elektros energijos suvartojimo, %	17	17	15	15	15	13	12

Palyginti su praėjusiais metais, tiekėjų pirktos elektros energijos proporcijos išliko beveik tos pačios dėl visuomeninių tiekėjų palaikomų žemesnių elektros energijos kainų. Situacija nepasikeitė, nepaisant to, kad nuo 2005 metų pradėta taikyti dvinarių elektros tarifų struktūra bei elektros kainos padidėjo daugumai vartotojų (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Tiekėjų užimama nupirkto elektros energijos rinkos dalis 2007 metais

Tiekėjai	Kiekis, MWh	%
Nepriklausomi tiekėjai	1.122,9	11
AB "VST"	4.213,7	42
AB Rytų skirstomieji tinklai	4.515,4	46
VĮ "Visagino energija"	65,4	1
Iš viso	9.917,4	100

3.1.2. JUNGIAMŪJŲ LINIJŲ GALIOS IR ĮRANGOS VALDYMAS BEI PASKIRSTYMAS, SIEKIANT IŠVENGTI PERKROVIMŲ

Lietuvos elektros sistemoje, taip pat ir Baltijos energetikos sistemoje perkrovimų nėra, nes yra pakankamas elektros tinklų pralaidumas. Elektros srautus tarp energetikos sistemų, tarp sisteminių elektros linijų pralaidumo galią, gamybą, suvartojimą, eksportą/importą, perdavimo tinklo įrenginių atjungimų remontams įtaką galių pralaidumams su kaimyninėmis valstybėmis galima sekti „on – line“ režimu Lietuvos perdavimo sistemos operatoriaus interneto puslapyje www.le.lt.

Maksimalūs galimi galios srautai su kaimyninėmis valstybėmis, esant normaliai tinklo schemai, parodyti 5 lentelėje.

5 lentelė. Maksimalūs galimi galios srautai su kaimyninėmis valstybėmis

Jungtis	Galia, MW
Lietuva – Latvija	1500
Latvija – Lietuva	1300
Lietuva – Baltarusija	2200
Baltarusija – Lietuva	1400
Lietuva – Kaliningradas	680

Šiuo metu perdavimo sistemos operatorius perdavimo tinklo pralaidumui skaičiuoti naudoja Tarpsteminį pjūvių pralaidumo skaičiavimo metodiką. Pagal šią metodiką yra vertinami maksimalūs srautai, dinaminis stabilumas, avariniai rezervai ir kiti tinklo būklės parametrai (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Planavimo ir tinklo pralaidumo valdymo etapai

Etapas	Terminas	Vertinami parametrai
Priešplaninis	Daugiau kaip prieš savaitę	Importas/eksportas Planiniai remontai
Planavimas	Savaitė prieš	Hidroakumuliacinės elektrinės darbo planas Hidroelektrinės darbo planas Tinklo būklė
	Diena prieš	Hidroakumuliacinės elektrinės darbo plano tikslinimas Hidroelektrinės darbo plano tikslinimas Tinklo būklės tikslinimas
Pralaidumo valdymas	Operacijos diena	Elektrinių darbas Rezervų aktyvavimas Tinklo būklė

Baltijos regioninės iniciatyvos grupė analizuoja kompensavimo mechanizmo tarp Baltijos perdavimo sistemos operatorių variantus ir seka Europos Komisijos informaciją šiais klausimais, kad būtų galima pritaikyti bendrus principus.

Pastaruoju metu, esant pakankamam elektros tinklų pralaidumui, perkrovimų valdymas neintegruojamas į didmenines rinkas.

Skaičiuojant ir nustatant perdavimo pralaidumo galią, didelių problemų tarp perdavimo sistemos operatorių nepasitaikė.

3.1.3. PERDAVIMO IR SKIRSTOMŲJŲ KOMPANIJŲ REGULIAVIMAS

Lietuvoje veikia viena nacionalinio perdavimo tinklo įmonė AB „Lietuvos energija“. Ji atlieka elektros energijos perdavimo (110 – 330 kV įtampos) tinklo savininko, sistemos operatoriaus ir rinkos operatoriaus funkcijas. Perdavimo sistemos operatorius dirba pagal išduotą elektros energijos perdavimo licenciją.

Skirstymo veiklą Lietuvoje iš esmės vykdo 2 skirstymo įmonės: AB Rytų skirstomieji tinklai ir AB „VST“. AB Rytų skirstomieji tinklai atsakinga už rytinėje Lietuvos dalyje esančių žemosios ir vidutinės įtampos elektros tinklų priežiūrą, patikimumą bei plėtrą, o AB „VST“ atsakinga už Vakarų bei Vidurio Lietuvos dalyje esančių žemosios ir vidutinės įtampos elektros tinklų priežiūrą, patikimumą bei plėtrą. Kitos skirstymo įmonės yra smulkios arba pramonės įmonės, kurių vidaus tinklas tiesiogiai prijungtas prie perdavimo tinklų jų teritorijose. Įmonės yra elektros energijos skirstomųjų tinklų, t. y. žemosios (0,4 kV) ir vidutinės įtampos (iki 110 kV) elektros tinklų savininkės. Visos šios įmonės atlieka skirstomojo tinklo operatoriaus bei visuomeninio tiekėjo funkcijas. Visuomeninis tiekėjas yra įpareigotas tiekti elektros energiją visiems to pageidaujantiems vartotojams aptarnaujamoje teritorijoje. Šių veiklų sąnaudos yra atskirtos. Apskaita vedama atskirai kiekvienai licencijuojamai veiklai.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymu, licencijuojamos yra elektros energijos rinkos operatoriaus, elektros energijos perdavimo, skirstymo, visuomeninio ir nepriklausomo tiekimo veiklos. Licencijavimo taisyklės tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Licencijas išduoda bei licencijuojamą veiklą kontroliuoja VKEKK.

2007 metais Lietuvoje licencijuojamą veiklą vykdė 1 elektros energijos perdavimo sistemos, 2 regioniniai ir 5 vietiniai (lokalūs) elektros energijos skirstomųjų tinklų operatoriai, parodyti 7 lentelėje.

7 lentelė. Tinklų operatorių duomenys

Eil. Nr.	Įmonės pavadinimas	Licencijos rūšis	Vietinis ar nacionalinis tinklas	Pagrindiniai akcininkai*
1.	AB „Lietuvos energija“	Elektros energijos perdavimas	Nacionalinis	AB „LEO LT“ (valstybė – 61,7 % Privati įmonė – 38,3 %)
2.	AB „Rytų skirstomieji tinklai“	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Regioninis	AB „LEO LT“ (valstybė – 61,7 % Privati įmonė – 38,3 %)
3.	AB „VST“	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Regioninis	AB „LEO LT“ (valstybė – 61,7 % Privati įmonė – 38,3 %)
4.	VĮ „Visagino energija“	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Vietinis	Valstybė
5.	AB „Achema“	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Vietinis	Privati įmonė
6.	AB „Akmenės cementas“	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Vietinis	Privati įmonė
7.	UAB „Prekybos namai Giro“	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Vietinis	Privati įmonė
8.	AB „Lifosa“	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Vietinis	Privati įmonė

Pastaba: * – duomenys pateikti pagal 2008 – 07 – 25 situaciją

Elektros energetikos įstatymas nustato dviejų rūšių elektros energijos tiekimo licencijas – visuomeninio elektros energijos tiekėjo (toliau – VET) ir nepriklausomo elektros energijos tiekėjo (toliau – NET). Visuomeninis elektros energijos tiekėjas yra įpareigotas tiekti elektros energiją visiems jo licencijoje nustatytoje teritorijoje esantiems vartotojams ir vartotojams, kurie nepasirinko nepriklausomo tiekėjo. Nepriklausomas elektros energijos tiekėjas gali tiekti elektros energiją visiems vartotojams, kurie pasirinko nepriklausomą tiekėją. Pagal Elektros energetikos įstatymą nuo 2007 metų liepos mėnesio visi vartotojai turi teisę sudaryti tiesioginę elektros energijos tiekimo sutartį su laisvai pasirinktais nepriklausomais tiekėjais.

Praėjusiais metais, palyginti su 2006 m., licencijuotų nepriklausomų tiekėjų skaičius padidėjo 3. Pažymėtina, kad šie tiekėjai yra užsienio bendrovės. Kitų rinkos dalyvių, kaip natūralių monopolijų įmonių, skaičius išliko tas pats.

Licencijuotų elektros energijos tiekėjų skaičius nurodytas 8 lentelėje.

8 lentelė. Elektros energijos tiekėjų skaičius atskirais metais

Išduotų tiekimo licencijų skaičius 2007 m.		Vykde licencijuojamą veiklą 2007 m.		Vykde licencijuojamą veiklą 2006 m.		Vykde licencijuojamą veiklą 2005 m.		Vykde licencijuojamą veiklą 2004 m.	
VET	NET	VET	NET	VET	NET	VET	NET	VET	NET
6	18	6	6	7	5	7	5	7	4

Elektros tinklų įmonių linijų ilgiai 2007 m. parodyti 9 lentelėje.

9 lentelė. Elektros tinklų įmonių linijų ilgiai 2007 m.

Eil. Nr.	Įmonė	Orinių linijų ilgis, km	Kabelinių linijų ilgis, km
1.	Perdavimo sistemos operatorius (AB „Lietuvos energija“)	6640	21
2.	Skirstomųjų tinklų operatoriai:	101261	19109
2.1.	AB Rytų skirstomieji tinklai	53451	9411
2.2.	AB „VST“	47810	9698

Tinklo tarifai

Nuo 2002 metų Lietuvoje buvo pradėtas taikyti viršutinės kainų ribos principas elektros energijos perdavimo, skirstymo (50/50 kainos ir pajamų “kepurių” kombinacijos) paslaugų kainoms pagal įtampų lygius nustatyti. Pagal Elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų ir jų viršutinių ribų nustatymo metodiką viršutinė riba nustatoma 3 metams, kasmet pradinį atitinkamos veiklos pajamų lygį koreguojant 4 koregavimo koeficientais:

1. indeksavimo (vartotojų kainų indeksas ir efektyvumas);
2. nenumatytų pasikeitimų (išoriniai veiksniai);
3. elektros energijos kiekio poveikio;
4. korekcijos (įvertinamas pajamų viršijimas/nesurinkimas priklausomai nuo taikomos kainų diferencijavimo struktūros tam, kad būtų užtikrinamos būtinos įmonės pajamos, jei ji nurodo pagrįstas priežastis, dėl ko nebuvo surinkta planuojama suma).

Nustatant viršutines kainų ribas ir pradinį pajamų lygį, įvertinamas sąnaudų pagrįstumas, praėjusio reguliavimo periodo veiklos rezultatai, rinkos plėtros prognozės, teisinės aplinkos pokyčiai ir pan. Nustatant valstybės reguliuojamas kainas, turi būti numatytos būtinos išlaidos energijos išteklių gavybai, energijos gamybai, pirkimui, perdavimui, skirstymui, tiekimui, taip pat energetikos sektoriaus plėtra ir energijos efektyvumas, vietinių ir atsinaujinančiųjų energijos išteklių vartojimas, viešuosius interesus atitinkančių įpareigojimų vykdymas bei nustatyta pelno norma.

Atsižvelgiant į šalies mikro bei makroekonominius rodiklius ir pasaulinėje praktikoje taikomus metodus, efektyvumo koeficientai nustatomi minėtai viršutinių kainų ribų trukmei. Pasibaigus ūkiniais finansiniams metams, 50 % ir 100 % koreguojamas įmonės pelnas, jei viršijama vidutinė paskutiniųjų dvejų metų pelno norma, padidinta atitinkamai 2 ir 6 procentiniais punktais, atsižvelgiant į elektros energijos tiekimo patikimumo ir paslaugų kokybės koeficientą bei investicijų panaudojimą kokybės reikalavimams užtikrinti.

VKEKK nustačius viršutines kainų ribas, konkrečias perdavimo ir skirstymo paslaugų kainas bei tarifus nustato ir keičia paslaugų teikėjai. Paslaugų teikėjo nustatytų kainų ir tarifų svertinis vidurkis kiekvienais reguliavimo periodo metais neturi viršyti atitinkamų viršutinių kainų ribų. Paslaugos teikėjo nustatytas kainas ir tarifus per 30 kalendorinių dienų nuo paslaugos teikėjo prašymo gavimo dienos skelbia VKEKK, prieš tai patikrinusi, ar nustatant kainas ir tarifus nediskriminuojami vartotojai. Pasibaigus kiekvieniems reguliavimo periodo metams, VKEKK kontroliuoja, ar paslaugos teikėjo nustatytų kainų ir tarifų svertinis vidurkis neviršijo viršutinių kainų ribų. Nustačiusi, kad paslaugos teikėjo nustatytų kainų ir tarifų svertinis vidurkis per praėjusius reguliavimo periodo metus viršijo atitinkamą nustatytą viršutinę kainos ribą, VKEKK turi teisę įpareigoti paslaugos teikėją nustatyti atitinkamai mažesnes kainas ir tarifus. Kitos valstybės institucijos, formuojant kainodarą, atlieka patariamąją funkciją.

Pagal nustatytas elektros energijos kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodikų formas perdavimo sistemos operatoriaus ir skirstomųjų tinklų operatoriaus kas ketvirtį ir kasmet reikalaujama pateikti tokią informaciją:

1. elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų bei jų viršutinių ribų skaičiavimus;
2. efektyvumo rodiklius;
3. elektros energijos balansus;
4. įmonių taikomus elektros energijos tarifus, suvartojimą ir pajamas;
5. įmonių elektros energijos pardavimus pagal vartotojų grupes;
6. kitus duomenis, reikalingus elektros energijos rinkai tinkamai prižiūrėti.

Vadovaujantis Veiklos elektros energetikos sektoriuje licencijavimo taisyklėmis, kas ketvirtį pateikiami šie dokumentai:

1. licencijuojamos ūkinės – finansinės veiklos finansinė atskaitomybė;
2. rinkos operatoriaus ataskaita laisva forma;
3. ataskaita apie tiekimo patikimumo rodiklius.

Kasmet papildomai pateikiama:

4. metinė licencijuojamos veiklos sąnaudų audito ataskaita;
5. metinė elektros energijos tinklų sistemos naudojimo analizė;
6. elektros energijos tinklų sistemos plėtros perspektyvų ataskaita;
7. metinė skundų tyrimo ataskaita.

Pagal Tiekimo saugumo Lietuvos elektros energijos rinkoje monitoringo ataskaitą renkami ir iki kiekvienų metų liepos 31 d. apibendrinami techniniai bei ekonominiai duomenys, darant išvadas dėl elektros energijos tiekimo patikimumo bei dėl vidaus ir regioninės elektros rinkos plėtros perspektyvų. Informacija apima trejų būsimųjų metų prognozes ir įvairiais aspektais bei laikotarpiais atspindi tokius duomenis:

- elektros energijos generavimo, perdavimo ir paskirstymo pajėgumus, tarpsisteminius ryšius su kaimyninėmis energetikos sistemomis;
- elektros galios balansus;
- elektros energijos gamybą, suvartojimą, eksportą ir importą;
- rinkos koncentraciją;
- elektros energijos pirkimo ir pardavimo apimtis;
- rinkos atvėrimo laipsnį;
- rinkos dalyvius;
- rinkos kainų dinamiką;
- laisvųjų vartotojų aktyvumo laipsnį;
- prognozuojamos elektros energijos pirkimo, pardavimo ir eksporto apimtis;
- prognozuojamus galios balansus;
- naujų galios pajėgumų poreikį;
- numatomą elektros perdavimo ir skirstymo tinklų plėtrą ir atnaujinimą, galimas silpnas vietas.

Metų pabaigoje buvo pasirašytas kontraktas dėl Europos perdavimo sistemos operatorių lyginamosios analizės, kuri turėtų būti atlikta per 2008 metus. Taip pat pradėta Vidurio ir Rytų Europos šalių (Regioninės energijos reguliuotojų asociacijos narių) skirstomųjų tinklų operatorių lyginamoji analizė.

Lietuvoje yra tik 2 pagrindinės skirstomųjų tinklų įmonės, todėl čia taikoma pusė vartotojų kainų indekso veiklos efektyvumui nustatyti, kuris įvertinamas nustatant viršutinę kainų ribą. Kaip šio skyriaus pradžioje minėta ji nustatoma 3 metams pagal VKEKK nustatytas metodikas, t.y. reguliavimo periodas yra 3 metai. Jose apibrėžti bendri nustatymo principai dėl tarifų struktūros sudarymo. Įmonėms nustačius konkrečias kainas ir išdiferencijavus pagal tarifus, VKEKK patikrina, ar vidutiniai svertiniai vidurkiai neviršija viršutinės ribos ir tarifai nediskriminuoja vartotojų.

Investicijų skatinimas pasireiškia tuo, kad nustatant viršutinę kainų ribą nusidėvėjimas ir normatyvinis pelnas skaičiuojamas pagal turto rinkos vertę.

Kadangi perkrovų elektros tinkluose nėra, tai ir pajamų nėra.

Prieš tvirtinant įvairius dokumentus, kitos valstybinės institucijos gali pateikti pastabas ir pasiūlymus.

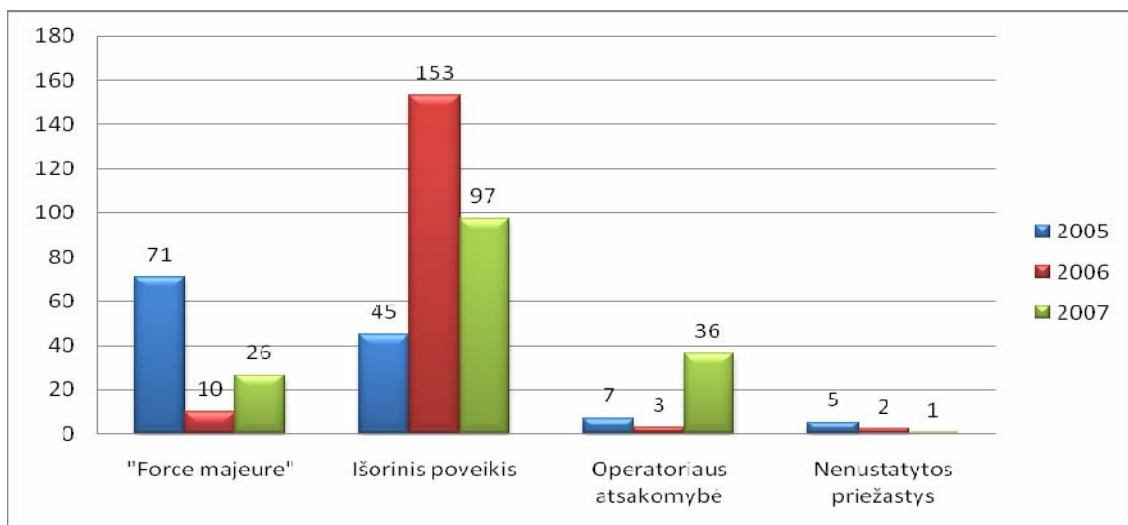
Komisija teisės aktais įpareigota kontroliuoti, kaip licencijuotos elektros energetikos įmonės laikosi 2005 m. liepos 15 d. ūkio ministro įsakymu Nr. 4 – 265 patvirtintų Elektros energijos persiuntimo patikimumo ir elektros energijos perdavimo, skirstymo bei tiekimo paslaugų kokybės reikalavimų (toliau – Kokybės reikalavimai) bei vykdyti persiuntimo patikimumo ir paslaugų kokybės monitoringą (stebėseną). Patvirtinti reikalavimai numato, kad perdavimo ir skirstomųjų tinklų

operatorių minimalus elektros energijos persiuntimo patikimumo lygis bus nustatomas pagal 2005 – 2007 metų vidutinius rodiklius. Nuo 2008 metų kiekvieno rodiklio pokytis, lyginant jį su minimaliu lygiu, bus įvertinamas perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų viršutinėse ribose. Todėl labai svarbu, kad įmonių teikiami duomenys apie persiuntimo nutraukimus būtų patikimi, suskaičiuoti ir susisteminti, taikant vienodus metodus ir principus. Atsižvelgdama į tai, Komisija nuo 2004 metų kasmet vykdo stambiausių elektros energetikos įmonių patikrinimus, analizuoja ir įvertina, kaip įmonės registruoja elektros energijos persiuntimo patikimumo ir paslaugų kokybės duomenis, skaičiuoja rodiklius ir sudaro Komisijai teikiamas ataskaitas. Patikrinimo metu nustačius pažeidimų ar trūkumų, įmonės buvo įpareigojamos juos pašalinti per Komisijos nustatytą terminą.

Elektros energijos persiuntimo patikimumas perdavimo tinklais (sistemos operatorius AB „Lietuvos energija“) yra vertinamas dviem rodikliais – END (perdavimo tinklu nepersiųstos elektros energijos kiekis, kuris parodo dėl nutraukimų perdavimo tinklu nepersiųstos elektros energijos kiekį per ataskaitinį laikotarpį) ir AIT (vidutinis nutraukimo laikas, kuris parodo vidutinę nutraukimų trukmę per ataskaitinį laikotarpį).

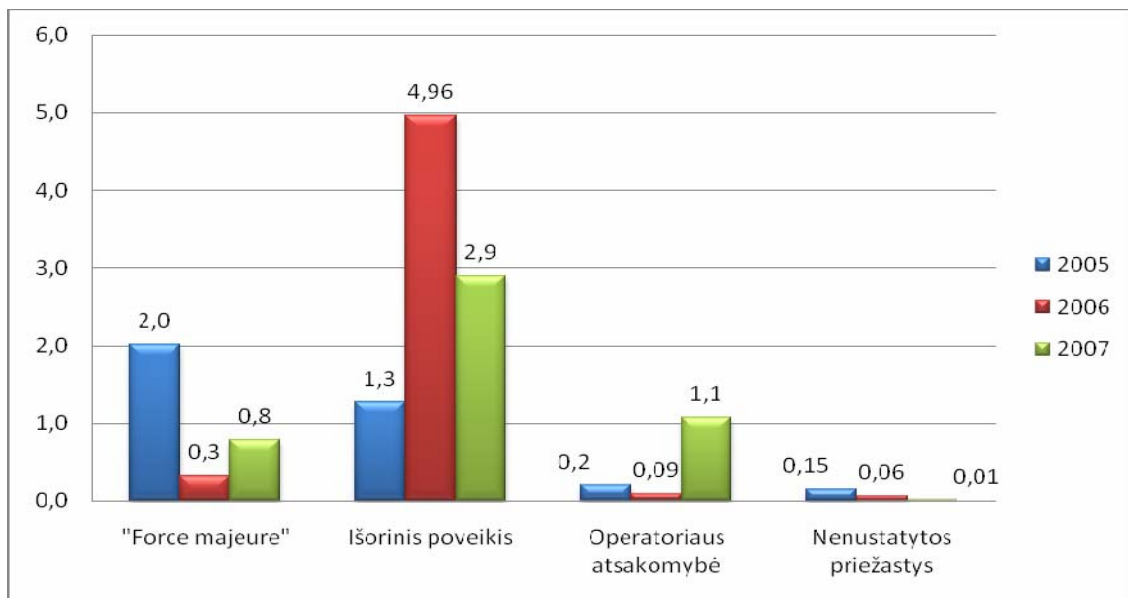
2007 metais perdavimo tinklu nepersiųstos elektros energijos kiekis (END) siekė 160,19 MWh, didžioji dalis nutraukimų įvyko dėl išorinio poveikio, t. y. ne dėl įmonės atsakomybei priskiriamų priežasčių. 2006 metais perdavimo tinklu nepersiųstos elektros energijos kiekis (END) siekė vidutiniškai 168 MWh. Pagrindinis veiksnys, lėmęs elektros energijos perdavimo sutrikimus – išorinis poveikis, kuris siekė 153 MWh. 2005 metais elektros energijos perdavimo sutrikimai buvo sąlygoti dėl nuo įmonės nepriklausančių „Force majeure“ priežasčių ir vidutiniškai siekė 128 MWh (2 pav.).

2 pav. Vidutinis perdavimo sistemos operatoriaus AB „Lietuvos energija“ nepersiušto elektros energijos kiekis (END) 2005 – 2007 m.

2007 – 2006 metais vidutinis nutraukimo laikas (AIT) atitinkamai siekė 4,76 ir 5,4 minutės, iš kurių daugiausia nutraukimų buvo sąlygota išorinio poveikio priežasčių. 2005 metų nutraukimų laikas vidutiniškai siekė 3,63 minutės (3 pav.).

3 pav. Vidutinis AB „Lietuvos energija“ nutraukimų laikas (AIT) 2005 – 2007 m.

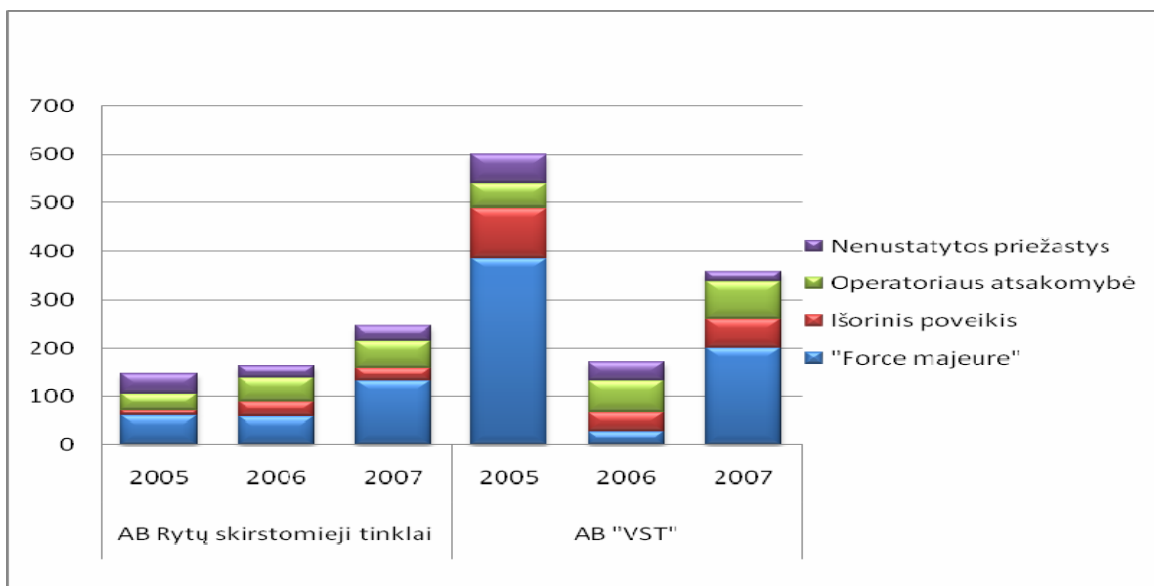
Palyginus AB „Lietuvos energija“ 2005 – 2007 metų persiuntimo patikimumo rodiklius su turimais kitų užsienio šalių (Airija, Didžioji Britanija, Italija, Prancūzija, Vengrija) duomenimis, galima teigti, kad Lietuvos perdavimo sistemos operatorius užtikrina patikimą ir efektyvų elektros energijos persiuntimą, nes šių rodiklių reikšmės per 2005 – 2007 metų laikotarpį keitėsi nežymiai ir yra vienos iš mažiausių (t. y. – vienos iš geriausių) tarp minėtų Europos šalių.

Kalbant apie elektros energijos persiuntimo patikimumą skirstomaisiais tinklais, svarbiausi rodikliai yra vidutinė neplanuotų persiuntimo nutraukimų trukmė (SAIDI) ir vidutinis nutraukimų skaičius (SAIFI, MAIFI), tenkantis vienam sistemos vartotojui. Šių rodiklių lyginamąją analizę įvairiais pjuviais Komisija pradėjo 2004 metais, kai pirmą kartą buvo gauti išsamūs metiniai duomenys apie elektros energijos persiuntimo nutraukimus, diferencijuoti pagal nutraukimus sukėlusias priežastis ir teritorijos suskirstymą į miesto bei ne miesto vietas.

Tiekimo (persiuntimo) patikimumo ir paslaugų kokybės analizė atliekama lyginant AB Rytų skirstomųjų tinklų ir AB „VST“ persiuntimo patikimumo rodiklių duomenis.

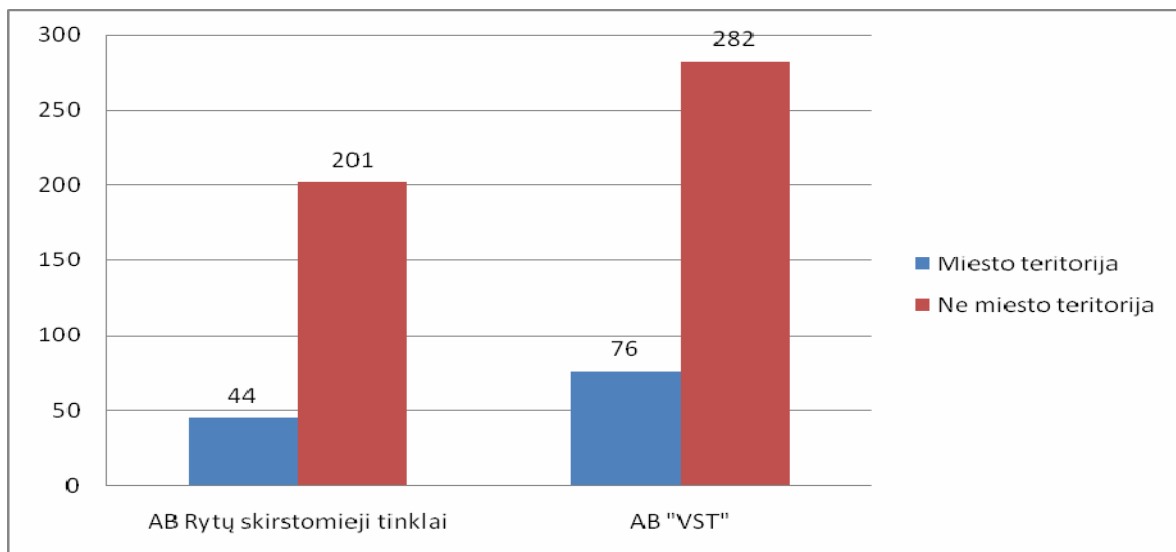
2007 metais vidutinė neplanuotų elektros energijos persiuntimo nutraukimų trukmė (SAIDI) (4 pav.) vienam AB Rytų skirstomųjų tinklų vartotojui siekė 246 minutes, o vienam AB „VST“ vartotojui – 358 minutes. Dėl operatoriaus atsakomybei priskiriamų priežasčių įvykusių neplanuotų elektros energijos persiuntimo nutraukimų vidutinė trukmė vienam vartotojui buvo 56 minutės (AB Rytų skirstomieji tinklai) ir 77 minutės (AB „VST“). Išorinio poveikio priežastys, apimančios nutraukimus (ar sutrikimus) kurie įvyko ne dėl skirstymo įmonės atsakomybei priskiriamų priežasčių, o dėl trečios šalies poveikio, sudarė vidutiniškai 43 minutes.

4 pav. Vidutinė neplanuotų ilgų nutraukimų trukmė vienam vartotojui (SAIDI) 2005 – 2007 m.

Pagal teritorijos suskirstymą į miesto ir ne miesto teritoriją (5 pav.) vidutinę neplanuotų persiuntimo nutraukimų trukmę ne miesto vietovėse sudarė 201 minutė ir miesto teritorijoje – 44 minutės (AB Rytų skirstomieji tinklai) bei 282 minutės ne miesto vietovėse ir miesto teritorijoje – 76 minutės (AB „VST“).

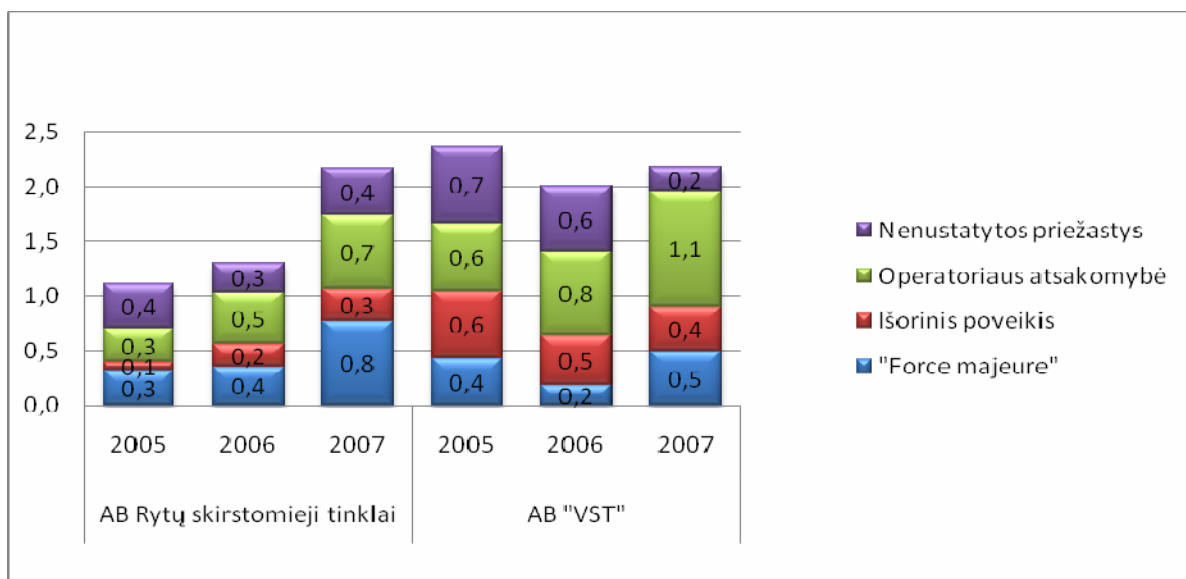
5 pav. Vidutinė neplanuotų ilgų nutraukimų trukmė vienam vartotojui (SAIDI) pagal teritorijos suskirstymą 2007 m.

Siekiant įvertinti vidutinį neplanuotų elektros energijos persiuntimo nutraukimų skaičių, tenkantį vienam sistemos vartotojui, skaičiuojami du rodikliai – ilgiems nutraukimams, trunkantiems 3 ir daugiau minučių (SAIFI), ir trumpiems nutraukimams, kurių trukmė ilgesnė nei tinklų automatikos įsijungimo laikas ir trumpesnė nei 3 minutės (MAIFI).

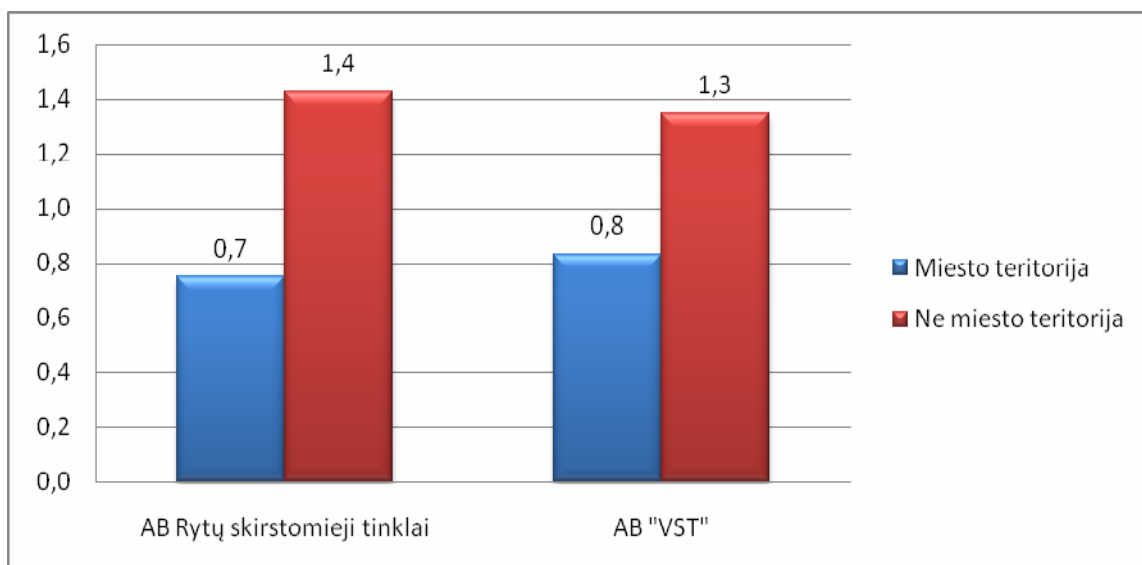
Rodiklis SAIFI nurodo sistemos nutraukimų vidutinį dažnumą, t. y. kiek kartų vidutiniškai per ataskaitinį laikotarpį buvo nutrauktas elektros energijos persiuntimas vienam sistemos vartotojui. Taigi 2007 m. vidutinis neplanuotų ilgų nutraukimų skaičius (6 pav.), tenkantis vienam AB Rytų skirstomųjų tinklų vartotojui, buvo 2,17 ir AB „VST“ vartotojui – 2,18. Iš jų dėl operatoriaus atsakomybei priskiriamų priežasčių 0,7 (AB Rytų skirstomieji tinklai) ir 1,1 (AB „VST“). Nutraukimai, įvykę dėl išorinio poveikio priežasčių, sudarė 0,3 (AB Rytų skirstomieji tinklai) ir 0,4 karto (AB „VST“).

6 pav. Vidutinis neplanuotų ilgų nutraukimų skaičius vienam vartotojui (SAIFI) 2005 – 2007 m.

Analizuojant vidutinį neplanuotų ilgų nutraukimų dažnumą pagal teritorijos suskirstymą į miesto ir ne miesto teritoriją (7 pav.), pastebima analogiška tendencija, t. y. – ne miesto vietovėje esančiam vartotojui neplanuotų ilgų nutraukimų skaičius buvo žymiai didesnis (AB Rytų skirstomųjų tinklų siekė 1,4 karto, AB „VST“ – 1,3 karto) nei nutraukimų skaičius tenkantis miesto teritorijoje esančiam vartotojui (AB Rytų skirstomųjų tinklų yra 0,7 karto, AB „VST“ – 0,8 karto).

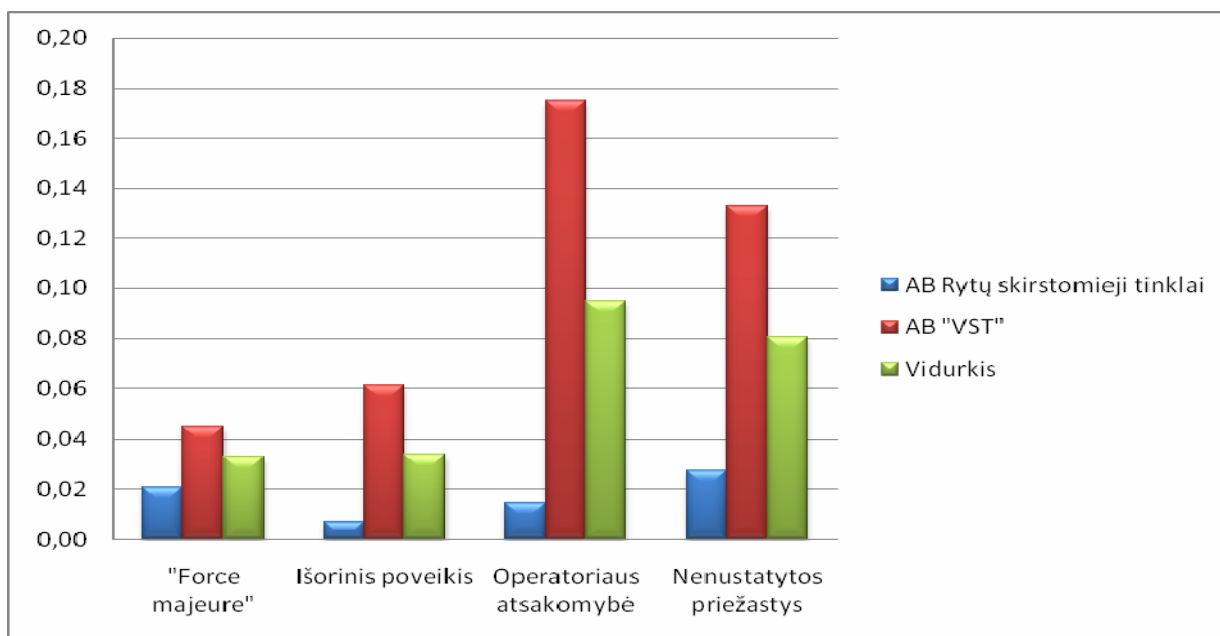
7 pav. Vidutinis neplanuotų ilgų nutraukimų skaičius vienam vartotojui (SAIFI) pagal teritorijos suskirstymą 2007 m.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad tiek vienoje, tiek ir kitoje skirstomųjų tinklų įmonėje nutraukimų trukmė ir skaičius ne miesto teritorijoje yra žymiai didesni negu miesto teritorijoje, todėl ateityje, abi įmonės turėtų skirti daugiau dėmesio elektros energijos tiekimo patikimumui ne miesto teritorijose.

Trumpieji elektros energijos nutraukimai yra tada, kai nutraukimo trukmė ilgesnė nei tinklų automatikos įsijungimo laikas ir trumpesnė nei 3 minutės (MAIFI). Vidutinis trumpų nutraukimų skaičius vienam vartotojui 2007 metais sudarė AB Rytų skirstomųjų tinklų 0,07 karto ir AB „VST“ – 0,4 karto. Iš 8 paveikslėlyje pateiktų duomenų galima teigti, kad AB „VST“ skyrė žymiai daugiau dėmesio tokių nutraukimų registravimui nei AB Rytų skirstomieji tinklai.

8 pav. Vidutinis neplanuotų trumpų nutraukimų skaičius vienam vartotojui (MAIFI) pagal nutraukimų priežastis 2007 m.

Elektros energijos pėsuntimo nutraukimų įvykusių dėl planuotų tinklų darbų, apie kurias vartotojas buvo informuotas teisės aktuose arba sutartyje nustatytu laiku ir būdu, vidutinė trukmė vienam vartotojui AB Rytų skirstomųjų tinklų veiklos teritorijoje sudarė 81 minutę, o AB „VST“ teritorijoje – 62 minutes.

Palyginę 2005 – 2007 metų pėsuntimo patikimumo rodiklius (10 lentelė), matome, kad 2007 metais AB Rytų skirstomųjų tinklų teritorijoje įvykusių nutraukimų vidutinė trukmė vienam vartotojui pailgėjo 99 minutėmis (nuo 147 iki 246 min.). AB „VST“ teritorijoje įvykusių nutraukimų vidutinė trukmė palyginti su 2006 metais išaugo 185 minutėmis (nuo 173 iki 358 min.).

Nutraukimų įvykusių dėl „Force majeure“ priežasčių vidutinė trukmė vienam vartotojui AB Rytų skirstomuosiuose tinkluose išaugo 71 minute ir 2007 metais sudarė didžiausią dalį nuo visų

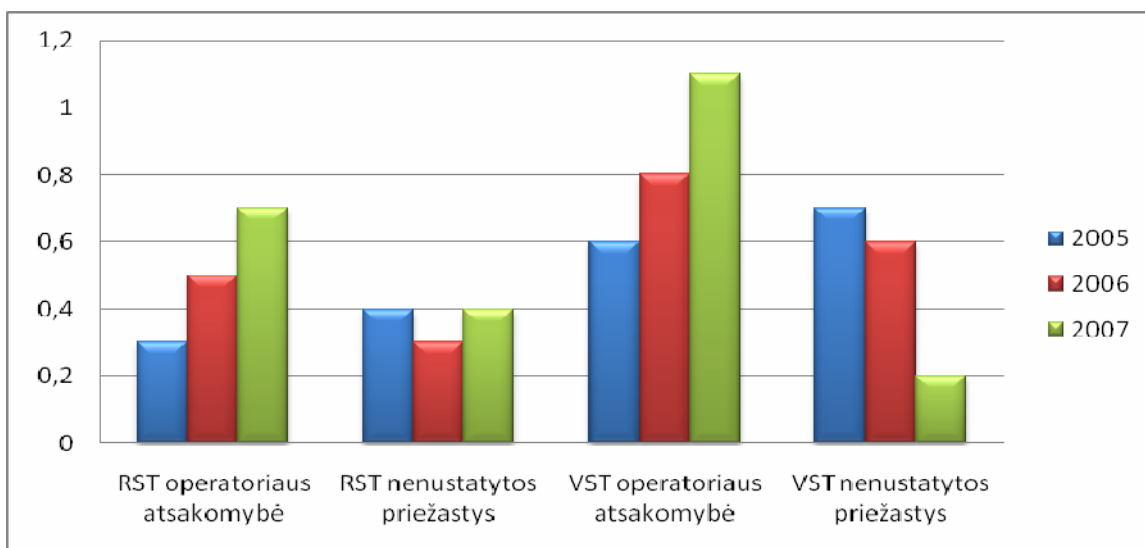
nutraukimų, diferencijuojant juos pagal priežastis (54 proc.). AB „VST“ vidutinė trukmė dėl „Force majeure“ priežasčių išaugo 172 minutėmis, palyginti su 2006 metais, ir 2007 metais sudarė 56 proc. visų nutraukimų.

10 lentelė. Neplanuotų ilgų elektros energijos persiuntimo nutraukimų vidutinė trukmė vienam vartotojui SAIDI pagal nutraukimų priežastis

Neplanuotų ilgų (ilgiau nei 3 min) elektros energijos persiuntimo nutraukimų vidutinė trukmė viena vartotojui SAIDI (min) pagal nutraukimų priežastis						
	AB "VST"			AB Rytų skirstomieji tinklai		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007
"Force majeure"	385	28	200	61	59	132
Išorinis poveikis	105	40	59	11	32	27
Operatoriaus atsakomybė	52	64	77	34	48	56
Nenustatytos priežastys	58	41	21	40	26	30
Visos priežastys	600	173	358	147	165	246

9 paveikslėlyje pavaizduota, kaip keitėsi vidutinis neplanuotų ilgų nutraukimų skaičius vienam vartotojui 2005 – 2007 metais. AB „VST“ teritorijoje šis rodiklis 2005 – 2007 metais kito nežymiai ir vidutiniškai siekė 2,18 karto. AB Rytų skirstomuosiuose tinkluose vidutinis bendras neplanuotų ilgų nutraukimų skaičius išaugo nuo 1,11 iki 2,17 karto, labiausiai dėl operatoriaus atsakomybei priskiriamų bei „Force majeure“ priežasčių įtakos ir vidutiniškai siekė 1,53 karto.

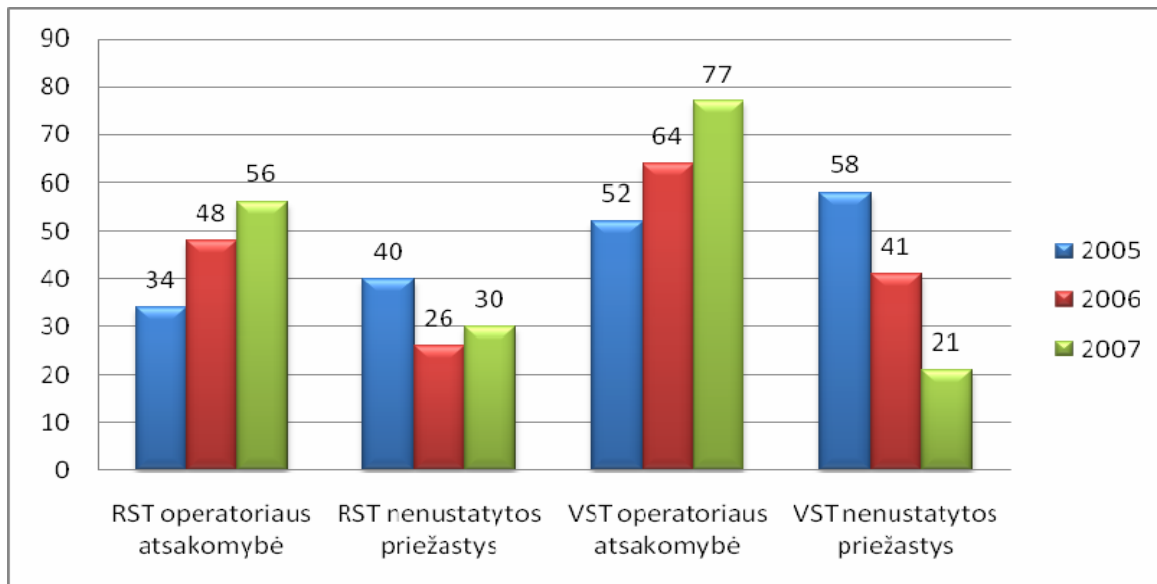
9 pav. Vidutinis neplanuotų nutraukimų skaičius vienam vartotojui (SAIFI) 2005 – 2007 m.

Tačiau pažymėtina, kad per 2005 – 2007 metus abiejose skirstymo įmonėse pastebimai sumažėjo neplanuotų ilgų nutraukimų, įvykusių dėl nenustatytų priežasčių, dalis ir palaiapsniui didėjo

dalis nutraukimų, įvykusių dėl operatoriaus atsakomybei priskiriamų priežasčių. AB Rytų skirstomųjų tinklų nutraukimų vidutinė trukmė (10 pav.) dėl šių priežasčių pailgėjo 22 minutėmis, AB „VST“ – 25 minutėmis. Tuo tarpu nutraukimų, įvykusių dėl nenustatytų priežasčių, trukmė atitinkamai sumažėjo: AB Rytų skirstomųjų tinklų – 10 minučių, o AB „VST“ – 37 minutėmis.

10 pav. Vidutinė neplanuotų nutraukimų trukmė vienam vartotojui (SAIDI) 2005 – 2007 m.

Tokios pačios tendencijos matomos ir analizuojant nutraukimų skaičius (SAIFI) pokyčius 2005 – 2007 metais (žiūrėti 9 pav.). Nutraukimų, įvykusių dėl operatoriaus atsakomybei priskiriamų priežasčių, skaičius per šiuos metus tolygiai didėjo, o nutraukimų, įvykusių dėl nenustatytų priežasčių, skaičius kasmet mažėjo. Iš šių duomenų galima daryti išvadą, kad abi skirstomųjų tinklų įmonės atsižvelgė į Komisijos pateiktas pastabas ir pastaraisiais metais skyrė kur kas daugiau dėmesio bei pastangų tokių nutraukimų priežastims iširti.

Apibendrinant 2005 – 2007 metų elektros energijos pėsuntimo patikimumo rodiklių lyginamosios analizės rezultatus, galima būtų teigti, kad per pastaruosius metus patikimumo rodiklių reikšmės tolygiai didėjo, t. y. gerokai pablogėjo (pvz. AB Rytų skirstomųjų tinklų teritorijoje 2007 metais įvykusių nutraukimų vidutinė trukmė vienam vartotojui pailgėjo 99 minutėmis, o AB „VST“ palyginti su 2006 metais išaugo net 185 minutėmis), tačiau kita vertus, reikėtų akcentuoti, jog tai sąlygojo objektyvios priežastys. Visų pirma, kaip jau buvo minėta, nuo 2005 metų abi skirstomųjų tinklų įmonės pradėjo registruoti ir skaičiuoti šiuos duomenis pagal naujai nustatytus vieningus reikalavimus. Taip pat dėl Komisijos užimamos aktyvios pozicijos – kasmet vykdomų įmonių patikrinimų, kurių metu nustatytus pažeidimų ar trūkumų, įmonės buvo įpareigojamos juos pašalinti per Komisijos nustatytą terminą – skirstomųjų tinklų operatoriai skyrė kur kas daugiau dėmesio bei pastangų elektros energijos pėsuntimo nutraukimams registruoti ir jų priežastims iširti. Todėl darytina išvada, kad per šį laikotarpį Komisijos sukaupti elektros energijos pėsuntimo patikimumo

duomenys atspindi jau žymiai realesnį tikresnį vaizdą, jei lygintume su tuo, kuris buvo 2004 metais. Šią Komisijos prielaidą patvirtina ir 2007 metų patikimumo rodiklių palyginimas su turimais kitų užsienio šalių (tokių kaip Airija, Didžioji Britanija, Italija, Prancūzija, Vengrija) duomenimis. Pažymėtina, kad Lietuvos skirstomųjų tinklų operatorių 2007 metų bendras patikimumo rodiklių lygis yra panašus kaip ir minėtose Europos Sąjungos šalyse.

Be to, reikėtų akcentuoti, kad 2007 metais Komisija baigė pradinių duomenų, skirtų elektros energijos persiuntimo vertinimui, kaupimą, ir jau 2008 metais, vadovaudamasi Kokybės reikalavimų nuostatomis, suskaičiuos vidutines rodiklių reikšmes ir nustatys minimalius persiuntimo patikimumo lygius. Ateityje kiekvieno rodiklio pokytis, bus lyginamas su Komisijos nustatytų minimaliu lygiu ir kasmet įvertinamas perdavimo bei skirstymo paslaugų kainų viršutinėse ribose, tokiu būdu skatinant elektros energijos perdavimo bei skirstymo įmones užtikrinti tinkamą elektros energijos persiuntimo patikimumo ir paslaugų kokybės lygį visiems vartotojams.

Kitas ne mažiau svarbus vartotojui įmonių veiklos vertinimo aspektas yra teikiamų paslaugų kokybė, kuri apima vartotojų įrenginių prijungimo prie įmonės tinklų, vartotojų išpėjimo apie planuojamą energijos persiuntimo nutraukimą klausimus, taip pat greitą ir efektyvų vartotojų skundų tyrimą bei kt.

2007 metais laikas, per kurį naujojo vartotojo elektros įrenginiai buvo prijungti prie skirstomųjų tinklų (kai vartotojo įrenginiams prijungti reikia įrengti tik atvadą su apskaitos spinta ar skydu ir šiems darbams atlikti projektas nereikalingas), abiejose elektros skirstymo įmonėse buvo panašus kaip ir 2006 metais, t. y. apie 11 darbo dienų.

Įsiskolinimą apmokėjusio buitinio vartotojo elektros įrenginiai po atjungimo dėl nemokėjimo buvo prijungiami irgi per panašų laiką kaip ir 2006 metais – vidutiniškai per 2 darbo dienas (AB Rytų skirstomieji tinklai) ir per 1 darbo dieną (AB „VST“). Kitų vartotojų įrenginiai atitinkamai per 1 ir 0,4 darbo dienos.

Vidutinis skundų nagrinėjimo laikas AB Rytų skirstomuosiuose tinkluose siekė 16,85 kalendorinių dienų buitiniams vartotojams (2006 metais – 13 dienų) ir 12,5 – kitiems vartotojams (2006 metais – 15,5 dienos). AB „VST“ vidutinis skundų nagrinėjimo laikas buvo atitinkamai 18,1 (2006 metais – 10,5) ir 13,8 (2006 metais – 9) kalendorinės dienos.

Atsižvelgdama į paslaugų kokybės svarbą vartotojams, ateityje Komisija planuoja daugiau dėmesio skirti šių duomenų ir rodiklių analizei bei stebėsenai.

Šiuo metu kokybės reikalavimai patvirtinti tik įmonėms, veikiančioms elektros energetikos sektoriuje. Taip pat reikia pažymėti, jog norint, kad patvirtinti kokybės reikalavimai būtų veiksmingi, būtina numatyti licencijuotų įmonių atsakomybę už reikalavimų nesilaikymą. Įmonė, pažeidusi nustatytus reikalavimus, turėtų išmokėti kompensacijas vartotojams.

Elektros energijos tiekimo ir naudojimo taisyklėse nustatyta, kad, kai vartotojui nutraukiamas arba apribojamas elektros energijos tiekimas ar elektros energijos kokybės parametrai elektros

energijos perdavimo ar skirstymo paslaugos pirkimo – pardavimo vietoje neatitinka nustatytų sutartyje, operatorius ar tiekėjas atlygina vartotojui patirtus tiesioginius nuostolius.

Operatorius ar tiekėjas neatlygina vartotojui patirtų nuostolių, kai jam elektros energijos tiekimas nutraukiamas ar apriojamas arba elektros energijos kokybės parametrai neatitinka nustatytų sutartyje dėl: stichinių gamtos reiškinių ir gaisro atvejais, dėl karo, teroristinių veiksmų, nenugalimos jėgos, trečiojo asmens veiklos (elektros įrenginių vagystės ar gadinimo, pašalinių daiktų užmetimo ant oro elektros linijų laidų ir pan.), sisteminės priešavarinės automatikos poveikio (esant gedimui ar avarijai kitose energetikos sistemose), dėl valstybės veiksmų ar būtinojo reikalingumo aplinkybių, taip pat, kai vienkartinis vartotojo atjungimo laikas neviršija jam nustatytai aprūpinimo elektra patikimumo kategorijai leidžiamo ilgiausio atjungimo laiko, ar kai dėl nukentėjusio veiksmų ar neveikimo (kai vartotojas nesilaiko sutartyse ar teisės aktuose nustatytų reikalavimų, neįdiegia teisės aktuose ir sutartyse nustatytų nuostolių mažinimo techninių priemonių), netinkamos vartotojo įrenginių priežiūros ar teisės aktų reikalavimų pažeidimų automatikos ar apsaugos sistemos atjungė elektros energijos persiuntimą ir tiekimą vartotojui, taip pat kitais teisės aktų ar sutarčių nustatytais atvejais.

Prašymas dėl nuostolių atlyginimo turi būti pateiktas per 10 kalendorinių dienų nuo nuostolių atsiradimo. Prašymas ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nuo jo gavimo turi būti išnagrinėtas bendroje komisijoje, į kurios sudėtį turi būti įtraukti operatoriaus ar tiekėjo ir vartotojo atstovai. Sudaryta komisija turi ištirti elektros energijos tiekimo nutraukimo ar apriojimo priežastis ir nustatyti nuostolių dydį.

Šalims nesusitarus, nuostolių vertę nustato teismas. Nuostoliai, patirti dėl elektros energijos tiekimo nutraukimo ar apriojimo, turi būti atlyginti per 30 kalendorinių dienų nuo jų vertės nustatymo.

Keičiantis reguliuojamų tinklų operatorių ir visuomeninių tiekėjų elektros energijos kainoms, tarifams ir jų taikymo tvarkai, nauja tvarka skelbiama Valstybės žinių priede “Informaciniai pranešimai”. Galiojančios elektros energijos kainos, tarifai bei jų taikymo tvarka yra viešai skelbiama įmonių interneto svetainėse. Vartotojai taip pat gali susipažinti su numatomais elektros energijos kainų, tarifų ir jų taikymo tvarkos pakeitimais, rasti jų aprašymą bei bendrovei užduoti rūpimus klausimus. Be to, elektros energetikos sektoriaus įmonės yra Elektros energetikos įstatymu įpareigosos ne vėliau kaip prieš vieną mėnesį iki kainų ar tarifų padidinimo raštu ar kitais būdais pranešti buitiniams vartotojams apie kainų padidėjimą.

Prijungimo prie veikiančių elektros energijos tinklų įkainius nustato VKEKK. Įkainių dydžiai viešai skelbiami VKEKK priimant nutarimą dėl jų patvirtinimo. Galiojančių įkainių dydžius taip pat nuolat galima rasti bendrovės interneto svetainėje arba sužinoti paskambinus į įmonę svetainėje nurodytais pagalbos telefonais.

Bendrovės rinkos dalyviams viešai skelbia informaciją apie:

- elektros energijos tarifus vartotojams, jų pakeitimus, naujus planus ir t.t.;

- komercinius nuostolius ir technologines sąnaudas;
- naujų vartotojų prijungimo sąlygas bei procedūras bendrovėje, remiantis galiojančiais teisės aktais (reikalingi dokumentai, paraiškos ir t.t.);
- apmokėjimo už elektros energiją sąlygas bei terminus, apmokėjimų dydžius ir t.t.;
- įvairias akcijas ir nuolaidas.

Informaciją rūpimais klausimais vartotojai gali gauti ne tik iš valstybės ir žiniasklaidos leidinių bei interneto puslapių, bet ir visuose klientų aptarnavimo skyriuose, informacijos ir bendraisiais telefonais, informaciniuose lankstinukuose.

Elektros energijos persiuntimo paslaugos kaina skiriasi priklausomai nuo to, iš kokios įtampos elektros tinklų vartotojai gauna elektros energiją. Stambūs pramonės vartotojai, suvartojantys apie 24 GWh elektros energijos per metus, bei kurių leistinoji naudoti galia siekia 4 000 kW, elektros energiją gauna iš vidutinės ir aukštosios įtampos elektros skirstomųjų tinklų, o namų ūkiai, per metus suvartojantys apie 3 500 kWh, ir verslo klientai, kurių metinis suvartojimas siekia 50 MWh bei leistinoji naudoti galia – apie 50 kW, paprastai elektros energiją gauna iš žemosios įtampos elektros skirstomųjų tinklų. Atitinkamai jų vidutinės elektros energijos persiuntimo kainos parodytos 11 lentelėje.

11 lentelė. Vidutinės elektros energijos persiuntimo paslaugų kainos 2007 metais

Pavadinimas	Ig	Ib	Dc
Vidutinės elektros energijos persiuntimo paslaugų kainos šalyje, EUR/MWh	25,98	56,62	56,62

Savivaldybių mokesčių, viešuosius interesus atitinkančių paslaugų ar kitos panašios sąnaudos į elektros energijos persiuntimo paslaugų kainas neįskaičiuojamos.

Pagal dviejų pagrindinių skirstomųjų tinklų regionus elektros tinklų tarifai parodyti 12 lentelėje.

12 lentelė. Atskirų regionų įmonių elektros skirstymo paslaugos kainos

Rodikliai/Įmonė	AB “VST”	AB Rytų skirstomieji tinklai
Elektros skirstymo vidutinės įtampos elektros tinklais paslaugos kaina, EUR/MWh	16,1	15,38
Elektros skirstymo žemos įtampos elektros tinklais paslaugos kaina, EUR/MWh	29,5	32,00

Balansavimas

Nuo 2002 metų antrojo ketvirčio pradėjus veikti elektros energijos aukcionui, o tuo pačiu ir valandinei prekybai tarp gamintojų, atsirado galimybė apskaityti valandinius faktiškai pirktos elektros energijos nukrypimus nuo sutarto dydžio. Rinkos operatorius (perdavimo sistemos operatoriaus

padalinys) yra atsakingas už balansavimo elektros energijos pirkimo – pardavimo kainos, susidariusios pasibaigus prekybos laikotarpiui, viešą paskelbimą pagal Prekybos elektros energija taisykles ir (ar) ūkio ministro patvirtintas Prekybos elektros energijos aukcione taisykles, taip pat už rinkos operatoriaus prekiaujamos elektros energijos atsiskaitymo procedūros organizavimą.

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymu, VKEKK 2002 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 135 patvirtino Balansavimo energijos kainos reguliavimo tvarką. Sudarytose elektros energijos tiekimo sutartyse (tiekimo ir vartojimo grafikuose) nustatytas kiekis gali neatitikti faktiškai suvartoto kiekio. Remdamasis iš perdavimo sistemos operatoriaus gauta informacija apie reguliavimo elektros energijos pirkimo – pardavimo rezultatus aukcione bei šia tvarka, rinkos operatorius apskaičiuoja balansavimo energijos kainas tiekėjams (laisviesiems vartotojams, turintiems tiekimo licencijas) ir gamintojams.

Balansavimo energijos rinkos mechanizmą galima apibūdinti rodikliais, aprašytais 13 lentelėje.

13 lentelė. Balansavimo energijos rinkos savybės

Eil. Nr.	Savybė	Aprašymas
1.	Balansavimo intervalas	60 minučių
2.	Balansavimo raj.	Kiekviena atskira gamybos arba vartojimo vieta.
3.	Rajonų sąveika	<p>Visi rinkos dalyviai arba asmenys, perkantys ir (ar) parduodantys elektros energiją pagal sutartis, taip pat kitais Prekybos elektros energija taisyklėse numatytais būdais, privalo tapti aukciono dalyviais ir pasirašytinai prisijungti prie aukciono sutarties. Šis prisijungimas nesukuria prievolės prekiauti aukcione, tačiau įpareigoja rinkos dalyvį teikti taisyklėse nurodytą informaciją rinkos operatoriui. Pavedimo formatas paprastas: limituoti/nelimituoti kainos/kiekio pavedimai, minimalus kiekis – 5 MW, nereikalaujama informacija apie elektrinių dinamines charakteristikas.</p> <p>Prekybos reguliuojamąją elektros energiją aukciono dalyviais gali būti ir užsienio valstybių perdavimo sistemų operatoriai, turintys reguliavimo sutartis su Lietuvos perdavimo sistemos operatoriumi. Užsienio valstybių perdavimo sistemos operatorių dalyvavimo aukcione sąlygos ir teisės yra tos pačios, kaip ir kitų prekybos reguliuojamąją elektros energiją aukciono dalyvių.</p>
4.	Sesijos uždarymas	Reguliavimo aukciono sesija uždaroma ne vėliau kaip likus 2 valandoms iki reguliavimo realizavimo pradžios arba reguliavimo pavedimai gali būti koreguojami ar atšaukiami likus 2 valandoms iki galimo pavedimo realizavimo.
5.	Dienos prekybos galimybės	Rinkos dalyviams, prekiaujantiems valandiniame aukcione, užtikrinamos sąlygos įsigyti trūkstamą elektros energiją ir (arba) parduoti elektros energijos perteklių, t. y. ir balansavimo energiją, kitiems rinkos dalyviams skaidrioje konkurencinėje aplinkoje.

6.	Tipinės balansavimo kainos	Balansavimo kaina skaičiuojama, remiantis “mokėk pagal pavidimą” (pay as bid) principu. Ji lygi kiekvienos nepertraukiamos prekybos sesijos valandos vidutinei svertinei kainai, koreguotai koeficientais 1,2/0,8 atitinkamai perkant/parduodant elektros energiją perdavimo sistemos operatoriui. Reguliavimo aukštyn/žemyn pasiūlymų kainos neturi viršyti/būti mažesnės nei balansavimo energijos, perkamos/parduodamos perdavimo sistemos operatoriui, kainos, nustatytos pasibaigus nepertraukiamos prekybos sesijai.
7.	Atsiskaitymo procesas ir tvarkaraštis	Iki valandinės prekybos įvedimo tiekėjams perdavimo sistemos operatorius balansavimo energija, apskaitant kas valandą, prekiauja su gamintojais, o su tiekėjais – apskaitant už kalendorinį mėnesį. Atsiskaitymų už reguliavimo ir balansavimo elektros energiją procedūros ir sąlygos nustatomos atitinkamose sutartyse su perdavimo sistemos operatoriumi.

Smulkiesiems ir naujai ateinantiems į rinką dalyviams sąlygos elektros energijos rinkoje yra tos pačios, kaip ir kitiems rinkos dalyviams.

Prasidėjus valandinei elektros energijos prekybai su tiekėjais, įsigalios Prekybos elektros energija aukcione taisyklės, kurios užtikrins tiek pasiūlos, tiek paklausos pusių dalyvavimą momentinėje elektros energijos rinkoje. Taip bus tiksliau atspindimi rinkos dėsniai balansavimo rinkoje ir kartu visapusiškai įgyvendinami Elektros direktyvos reikalavimai.

Po kiekvieno nepertraukiamos prekybos sesijos metu sudaryto sandorio rinkos operatorius apskaičiuoja ir skelbia per aukciono informacinę sistemą šios prekybos sesijos kiekvienos prekybos valandos vidutinę svertinę kainą ir balansavimo elektros energijos kainas. Perdavimo sistemos operatorius ne vėliau kaip per dvi valandas po reguliavimo aukciono prekybos valandos per aukciono informacinę sistemą informuoja visus dalyvius apie visus realizuotus reguliavimo pavidimus. Įvykusio prekybos reguliuojamąja elektros energija aukciono rezultatai pateikiami aukciono informacinėje sistemoje, prie kurios priėjimą turi visi prekybos reguliuojamąja elektros energija aukciono dalyviai. Aukciono informacinėje sistemoje kiekvienas rinkos dalyvis, kurio pavidimai buvo realizuoti, papildomai gauna informaciją, iš kokio pardavėjo nupirko ar kokiam pirkėjui pardavė elektros energiją už sandoryje nustatytą kainą.

3.1.4. VEIKLŲ ATSKYRIMAS

VKEKK užtikrina, kad elektros energetikos rinkoje būtų efektyvi konkurencija, vartotojai ir tiekėjai nebūtų diskriminuojami ir visi vartotojai gautų nustatytos kokybės paslaugas. VKEKK kontroliuoja, kad būtų veiksmingai atskirtos apskaitos, siekiant išvengti gamybos, perdavimo, skirstymo ir tiekimo veiklos rūšių kryžminio subsidijavimo.

Elektros energetikos įstatymas nustato, kad skirstomųjų tinklų įmonė, kai ji, be skirstymo veiklos, vykdo ir visuomeninio tiekėjo veiklą, privalo atskirti šias veiklas. Skirstymo ir tiekimo veikla laikoma atskirta ir tuo atveju, jei visuomeninio tiekėjo veikla užsiima skirstomųjų tinklų įmonės pardavimų (elektros tiekimo) padalinys, su sąlyga, kad bus užtikrinamas ūkinių operacijų atskyrimas. Elektros energetikos įmonės ūkines operacijas, susijusias su perdavimo, skirstymo, tiekimo ar kita su elektros energetika nesusijusia veikla, registruoja, grupuoja ir apibendrina atskirose buhalterinėse sąskaitose ir apskaitos registruose.

Visuomeniniai tiekėjai, tiekiantys elektros energiją ne tik vartotojams, negalintiems pasirinkti tiekėjo, bet ir laisviesiems vartotojams, informaciją, susijusią su vartotojais, negalinčiais pasirinkti tiekėjo, ir laisvaisiais vartotojais registruoja, grupuoja ir apibendrina atskirose buhalterinėse sąskaitose ir apskaitos registruose.

Perdavimo sistemos operatorius, skirstomųjų tinklų operatorius ir visuomeniniai tiekėjai, vykdantys įpareigojimą teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, su šiuo įpareigojimu susijusias gautas pajamas ir patirtas sąnaudas kaupia, detalizuoja ir įtraukia į apskaitą atskirose buhalterinėse sąskaitose ir apskaitos registruose.

Veiklos elektros energetikos sektoriuje licencijavimo taisyklėse nustatyta, kad verstis kiekvienos rūšies licencijuojama veikla elektros energetikos sektoriuje išduodama atskira licencija. Įmonė privalo tvarkyti atskirą kiekvienos licencijuojamos veiklos apskaitą. Metams pasibaigus, per keturis mėnesius turi būti atliktas elektros energetikos įmonių licencijuojamos veiklos sąnaudų auditas ir jo išvados pateiktos VKEKK.

Reguliuotojas tikrina sąnaudų paskirstymą pagal atskiras veiklas, nustatant jų paslaugų viršutines ribas. Taip pat vykstama į įmones, kur tikrinama, kaip vykdomi licencijose nustatyti reikalavimai.

Lietuvoje yra 1 perdavimo sistemos operatorius AB „Lietuvos energija“ ir 2 pagrindiniai skirstomųjų tinklų operatoriai: AB Rytų skirstomieji tinklai ir AB „VST“.

Pagal Veiklos elektros energetikos sektoriuje licencijavimo taisyklės ne vėliau kaip nuo 2007 m. liepos 1 d. skirstomųjų tinklų operatorius teisiniu statusu, organizacine struktūra ir priimdamas sprendimus turi būti nepriklausomas nuo kitų vertikalčiai integruotos skirstomųjų tinklų įmonės, aptarnaujančios ne mažiau kaip 100000 vartotojų, veiklos rūšių, nesusijusių su skirstymu. 2007 metais licencijuotų skirstomųjų tinklų operatorių, turinčių mažiau nei 100 000 vartotojų, buvo 5.

14 lentelėje nurodytų 1 perdavimo sistemos ir 2 (7 su vietiniais skirstomaisiais tinklais) skirstomųjų tinklų operatorių nuosavybė yra teisiškai atskirta ir visos šios bendrovės valdo su atitinkama elektros energetikos veikla susijusį turta.

Lietuvoje nėra perdavimo sistemos ir skirstomųjų tinklų operatorių, kurie nevaldytų su jų veikla susijusio turto.

2007 metais pagrindinis AB „Lietuvos energija“ akcininkas buvo Lietuvos valstybė, valdanti 96,5 proc. įmonės akcijų. Pagrindinis valstybės akcijų valdytojas – Ūkio ministerija. Likusius 3,5 proc. įmonės akcijų valdė smulkieji akcininkai.

Praėjusiais metais pagrindinis AB Rytų skirstomųjų tinklų akcijų savininkas buvo valstybė, ji valdė 71,35 proc. akcijų, E.ON Energie AG valdė 20,28 proc. akcijų ir smulkieji akcininkai valdė 8,37 proc. akcijų. Pagrindinis valstybės akcijų valdytojas – Ūkio ministerija.

Akinė bendrovė AB “VST” 2003 m. gruodžio 23 d. buvo privatizuota. Didžiausias įmonės akcininkas buvo lietuviško kapitalo bendrovė UAB „NDX Energija“. Ji valdė 97,1 proc. VST akcijų, smulkieji akcininkai turėjo 2,9 proc. akcijų.

VĮ “Visagino energija” yra valstybės įmonė. Valstybės akcijų valdytojas – Ūkio ministerija. Kitos bendrovės yra privačios.

Lietuvoje yra vienintelis perdavimo sistemos operatorius AB „Lietuvos energija“, tad jo elektros tinklai sudaro 100 proc. pagal kilometrus. Nuosavybės struktūra 2007 metais nurodyta kiek aukščiau, o pagal 2008 m. pirmojo pusmečio duomenis – 8 lentelėje.

Kai 2002 metais vertikalčiai integruota SPAB „Lietuvos energija“ buvo reorganizuota, sukuriant keturis naujus juridinius vienetus: dvi skirstomųjų tinklų bendroves bei dvi elektrines (Lietuvos elektrinę ir Mažeikių elektrinę), jos sudėtyje liko dvi hidroelektrinės: Kauno HE ir Kruonio HAE, kurios naudojamos nacionalinio balanso užtikrinimui. Kruonio HAE agregatai naudojami ir kaip sinchroniniai kompensatoriai. Tai svarbi priemonė, reguliuojant įtampos lygius 330 kV įtampos elektros tinkle.

Perdavimo sistemos operatorius nevykdo tiekimo veiklos, tačiau kaip padalinys įmonėje veikia Rinkos operatorius, kuris atsakingas už elektros energijos prekybos, kartu ir aukciono, organizavimą. Kaip dukterinės bendrovės veikia 2 gamybos įmonės: Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė ir Kauno hidroelektrinė. Jos užtikrina elektros sistemos balansą, taip pat ir elektros energijos tiekimo patikimumą. Skirstymo paslaugos ir visuomeninio tiekimo paslaugos sąnaudos apskaitose yra atskirtos.

Tiek perdavimo elektros tinklo operatoriaus, tiek skirstomųjų elektros tinklų operatorių administraciniai pastatai geografiškai yra atskirose nuo elektros gamintojų teritorijose. AB Rytų skirstomieji tinklai ir AB “VST” taip pat yra visuomeniniai arba “paskutinės vilties” tiekėjai, todėl šias funkcijas vykdančius įmonių padaliniai yra įkurti greta skirstomųjų elektros tinklų operatoriaus funkcijas vykdančių įmonių padalinių.

Pasinaudojimo ar priėjimo prie elektros tinklų problemų ar ribojimų neužfiksuota.

Perdavimo sistemos operatorius (PSO) bei elektros skirstomųjų tinklų operatoriai (STO) nuo 2002 metų veikia kaip visiškai atskirti juridiniai asmenys. Įmonės turi atskirus pavadinimus, prekių ženklus, administracinius pastatus, interneto svetaines:

- AB “Lietuvos energija” (PSO) – www.le.lt ;
- AB Rytų skirstomieji tinklai (STO) – www.rst.lt ;

– AB “VST” (STO) – www.vst.lt.

Informacija apie įmonių veiklą, energetikos sektorių, elektros rinką ir pan. užtikrinama šiomis priemonėmis: interneto tinklalapis, lankstinukai, brošiūros, metinės ataskaitos, multimedia prezentacijos, dokumentiniai/informaciniai filmai, renginiai (organizuojami ir remiami), pranešimai žiniasklaidai, informaciniai straipsniai ir pan.

Įmonės savo interneto tinklalapiuose skelbia metines ataskaitas su finansine atskaitomybe, ekonominiais ir techniniais rodikliais.

AB “Lietuvos energija”, AB Rytų skirstomųjų tinklų ir AB “VST” akcijomis prekiaujama Lietuvos centrinėje vertybinių popierių biržoje, įmonių ketvirtinės ataskaitos yra skelbiamos viešai, laikantis vertybinių popierių biržos reikalavimų.

Pagal nustatytą AB „Lietuvos energija“ atskirų veiklų pelno (nuostolių) ataskaitų sudarymo tvarką, ūkinės operacijos, susijusios su Perdavimo sistemos operatoriaus veikla, registruojamos, grupuojamos ir apibendrinamos atskirose buhalterinėse sąskaitose ir apskaitos registruose. Po kiekvienų finansinių metų reguliuojamose elektros tinklų įmonėse nepriklausomi auditoriai atlieka konsoliduotos finansinės atskaitomybės ir pajamų bei sąnaudų pagal licencijuotas veiklas auditą. Finansinė atskaitomybė ir auditorių išvados yra pateikiamos VKEKK. Ataskaita pagal veiklas viešai pateikiama kartu su kasmetine bendrovės veiklos ataskaita. Bendrovės skelbia audituotas finansines ataskaitas, patvirtintas nepriklausomų audito kompanijų. Atskirų juridinių įmonių – Perdavimo sistemos operatoriaus AB „Lietuvos energija“ ir skirstomųjų tinklų operatoriaus AB „VST“ ar AB Rytų skirstomieji tinklai – auditoriai skiriasi.

Vadovaujantis viršutinių kainų ribų nustatymo metodikomis bei elektros energijos sektoriaus licencijavimo taisyklėmis, VKEKK nustato ataskaitų formas, pagal kurias elektros perdavimo ir skirstymo operatoriai yra įpareigoti teikti VKEKK ketvirtines ataskaitas apie patiriamas sąnaudas, elektros tiekimo kokybės ir patikimumo rodiklius, elektros energijos balansus, kainas ir kitus faktinius bei planinius rodiklius. Elektros energijos skirstymo paslaugos ir visuomeninio tiekimo paslaugos sąnaudos atskiriamos pagal su VKEKK suderintą sąnaudų atskyrimo metodiką. Kadangi perdavimo ir skirstymo veiklos yra teisiškai atskirtos, VKEKK tikrina skirstomųjų tinklų įmonių patvirtintus skirstymo ir visuomeninio tiekimo paslaugų sąnaudų atskyrimo principus, kurių pagrindu skaičiuojamos atitinkamos kainos.

Pagal Elektros energetikos įstatymo 34 straipsnį gamybos, perdavimo, skirstomųjų tinklų ir tiekimo įmonėse turi būti atliekamas privalomas nepriklausomas auditas. Šios įmonės, kurių veikla reguliuojama įstatymo nustatyta tvarka, teikia finansinę atskaitomybę ir auditorių išvadas VKEKK. Reguluotojui užsاکius, audito įmonių atstovai gali atlikti auditą pagal VKEKK patvirtintose Energetikos įmonių informacijos teikimo taisyklėse nustatytas formas.

VKEKK nustato detalius ataskaitų sudarymo reikalavimus bei atsakomybę už šių nurodymų pažeidimą. Už licencijuojamos veiklos pažeidimus VKEKK gali skirti baudas, sustabdyti arba panaikinti licencijos galiojimą. Sustabdydama licencijos galiojimą, VKEKK nustato terminą, per kurį

įmonė privalo pašalinti licencijuojamos veiklos sąlygų pažeidimus. Nepašalinus pažeidimų iki nustatyto termino, licencijos galiojimas gali būti panaikinamas. Be to, įmonės vadovas už padarytus licencijuojamos veiklos sąlygų pažeidimus gali būti traukiamas administracinėn atsakomybėn Administracinių teisės pažeidimų kodekso nustatyta tvarka. Administracinių teisės pažeidimų kodekse numatyta atsakomybė už licencijoje nurodytų sąlygų nesilaikymą, energijos išteklių ar energijos perdavimo, paskirstymo, laikymo, tiekimo ir vartojimo tvarkos pažeidimus, energijos išteklių ir energijos bei šalto vandens tiekėjų duomenų apie įmonės ūkinę finansinę veiklą nepateikimą ir žinomai klaidingų duomenų pateikimą, VKEKK nutarimų pažeidimą arba jų nevykdymą ir jos nurodymų nevykdymą ir pan. Atkreiptinas dėmesys, kad juridiniai asmenys nėra traukiami administracinėn atsakomybėn – už atitinkamus pažeidimus baudžiami atsakingi pareigūnai, fiziniai asmenys. Administracinių teisės pažeidimų kodeksas numato dvi pagrindines nuobaudų rūšis – įspėjimą ir piniginę baudą, kurios dydis svyruoja priklausomai nuo pažeidimo pobūdžio.

2007 metais VKEKK, nustačiusi licencijuojamos veiklos pažeidimą, surašė vieną administracinių teisės pažeidimų protokolą atsakingam dujų įmonės asmeniui.

VKEKK nagrinėja Administracinių teisės pažeidimų kodekse numatytų administracinių teisės pažeidimų bylas ir skiria administracines nuobaudas.

Energijos išteklių ar energijos perdavimo, paskirstymo, laikymo, tiekimo tvarkos pažeidimas, energijos išteklių ir energijos tiekimo sistemos balansavimo ir prisijungimo prie jos tvarkos pažeidimas, reguliuojamų tarifų ar (ir) kainų taikymo pažeidimas, ne laiku atnaujintas privalomasis draudimas, įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytų energetikos veiklos skaidrumo reikalavimų nesilaikymas, įpareigojimų teikti privalomas paslaugas nevykdymas, vertimasis energetikos veikla neturint licencijos tokiai veiklai ar licencijoje nurodytų reikalavimų nesilaikymas, nesuteikimas teisės pasinaudoti energijos išteklių ar energijos perdavimo ar paskirstymo sistema (tinklais) užtraukia įspėjimą arba baudą pareigūnams nuo šimto keturiasdešimt penkių iki dviejų šimtų devyniasdešimties eurų.

Energijos išteklių ar energijos tiekimo nepagrįstas nutraukimas, tiekimo saugumo ar (ir) energijos kokybės reikalavimų, įrenginių įrengimo, eksploatavimo, saugos, vartojimo tvarkos pažeidimas, vertimasis energetikos veikla neturint leidimo tokiai veiklai ar leidime nurodytų reikalavimų nesilaikymas, energijos apskaitos pažeidimas, klaidingų energijos apskaitos duomenų pateikimas užtraukia įspėjimą arba baudą piliečiams nuo dvidešimt devynių iki šimto keturiasdešimt penkių eurų ir įspėjimą arba baudą pareigūnams – nuo šimto keturiasdešimt penkių iki dviejų šimtų devyniasdešimties eurų.

Energijos išteklių ir energijos tiekėjų duomenų apie įmonės ūkinę finansinę veiklą nepateikimas nustatyta tvarka VKEKK užtraukia baudą pareigūnams nuo šimto keturiasdešimt penkių iki dviejų šimtų devyniasdešimties eurų.

Energijos išteklių ir energijos tiekėjų žinomai klaidingų duomenų pateikimas VKEKK užtraukia baudą pareigūnams nuo dviejų šimtų devyniasdešimties iki keturių šimtų trisdešimt keturių eurų.

Įmonių, kurios verčiasi energetikos veikla, duomenų apie įmonės ūkinę finansinę veiklą nepateikimas nustatyta tvarka ar žinomai klaidingų duomenų pateikimas valstybės institucijoms užtraukia baudą pareigūnams nuo šimto keturiasdešimt penkių iki keturių šimtų trisdešimt keturių eurų.

VKEKK nutarimų pažeidimas arba nevykdymas, taip pat VKEKK jos teisėtų nurodymų kainodaros energetikos srityje nevykdymas užtraukia baudą pareigūnams nuo penkiasdešimt aštuonių iki šimto šešiolikos eurų.

Tokie pat veiksmai, padaryti asmens, bausto administracine nuobauda už šio straipsnio pirmojoje dalyje numatytus pažeidimus, užtraukia baudą nuo šimto keturiasdešimt penkių iki dviejų šimtų devyniasdešimties eurų.

Teisės aktai ir reguliuotojo galios yra efektyvios dėl funkcinio įmonių atskyrimo, užtikrinant tinkamą valdymą ir funkcijų atskyrimą. Kaip minėta, perdavimo ir skirstymo įmonės yra teisiškai atskirtos, išskyrus rinkos operatoriaus departamentą ir 2 hidroelektrines (Kauno HE ir Kruonio KHAE), kurios veikė kaip sudėtinės elektros energijos perdavimo sistemos dalys, todėl šių elektrinių pagaminta elektros energija daugiausiai buvo naudojama bendrovės technologinių sąnaudų kompensavimo, gamybos ir vartojimo balansavimo užtikrinimo reikmėms, ir visuomeninio (paskutinės vilties) tiekėjo padalinius, kurie yra skirstymo įmonės atskiri departamentai. Galutinis šių veiklų atskyrimas buvo atidėtas dėl nacionalinio investuotojo sukūrimo naujos atominės elektrinės statybai ir numatomas atlikti kartu su valandinės rinkos įvedimu, tačiau kaip minėta sąskaitų atskyrimas yra vykdomas pagal atskiras veiklas.

2007 m. tvirtinant 3 metams pradinį pajamų lygį, kartu buvo aprobuotas perdavimo sistemos operatoriaus 2008 – 2010 metų investicijų planas ir atitinkamos lėšos numatytos perdavimo paslaugos kainoje. Kaip teisiškai atskira įmonė, ji gali laisvai disponuoti minėtomis lėšomis, užtikrinant tiekimo saugumą ir laikantis nustatytų patikimumo bei kokybės reikalavimų pagal numatytą planą.

Kaip minėta, dėl nacionalinio investuotojo AB LEO LT sukūrimo naujos atominės elektrinės statybai, galutinis teisinis atskyrimas buvo atidėtas, ir būtų tikslingas kartu su pilnos valandinės elektros rinkos įgyvendinimu, esant efektyviai konkurencijai.

3.2. KONKURENCIJOS KLAUSIMAI

3.2.1. DIDMENINĖ RINKA

Reorganizavus elektros energetikos sektorių, gamybos ir tiekimo sritys nereguliuojamos, išskyrus jei užimama 25 proc. elektros energijos pardavimo rinkos. Gamybos struktūra ir didmeninės rinkos modelis, pateiktas ankstesnėse ataskaitose, nesikeitė.

2007 metais elektros energijos suvartojimas buvo 9,3 TWh ir pikinė apkrova – 2,5 GW. Lietuvoje esamų elektrinių disponuojama galia buvo 4,6 GW ir į tinklą patiekta elektros energija sudarė 12,2 TWh.

Praėjusiais metais bendra perdavimo tinklų galia importui sudarė 3 GW (eksportui – 2,3 GW). Tinklų jungiamųjų linijų laipsnis buvo 65 proc., o apkrovimo srautai – 46 proc.

Eksportuojant ir importuojant elektros energiją į Europos Sąjungos šalis muitinės procedūros nėra taikomos, t. y. jos taikomos tik ne Europos Sąjungos šalims (Rusija, Baltarusija). Tranzito kiekis sutampa su eksporto ir importo kiekiais, t. y. už tranzito nuostolius atsiskaitoma pinigine išraiška.

2007 metais Lietuvoje buvo 3 elektrinės, kurių galia ne mažesnė kaip 5 proc. instaliuotos galios: VĮ Ignalinos atominė elektrinė, AB Lietuvos elektrinė ir UAB „Vilniaus energija“. Trijų didžiausių įmonių galių proporcija 2007 metais sudarė 84 proc. nuo instaliuotos galios. Pagal pagamintą kiekį buvo 4 elektrinės, užimančios daugiau nei 5 proc. gamybos rinkos: VĮ Ignalinos atominė elektrinė, AB Lietuvos elektrinė, UAB „Vilniaus energija“ ir UAB Kauno termofikacijos elektrinė. Trijų didžiausių įmonių pagamintos energijos proporcija sudarė 86 proc.

Šalies elektros energijos poreikiui tenkinti bazinį energijos sistemos apkrovimą dengia Ignalinos AE. Esant sistemos vidutiniam apkrovimui elektros energiją tiekia Ignalinos AE ir šiluminės elektrinės. Elektros energijos vartojimo piko metu kartu su Ignalinos AE bei šiluminėmis elektrinėmis sistemą palaiko Kruonio HAE, užtikrindama operatyvinį rezervą.

2007 metais HHI (Herfindahl – Hirschman Index, atspindintis rinkos koncentraciją (maksimali reikšmė – 10 000)), pagal kiekį buvo 4912 (pagal patikslintus duomenis: 4728 – 2006 m.) ir pagal galią – 4028 (3950 – 2006 m.).

Rezervo rinka pagrįsta dvišaliais kontraktais tarp gamintojų ir perdavimo sistemos operatoriaus. Gamintojų kiekiai, teikiant rezervus, bei HHI pagal atskiras rezervų rūšis pavaizduota 14 lentelėje.

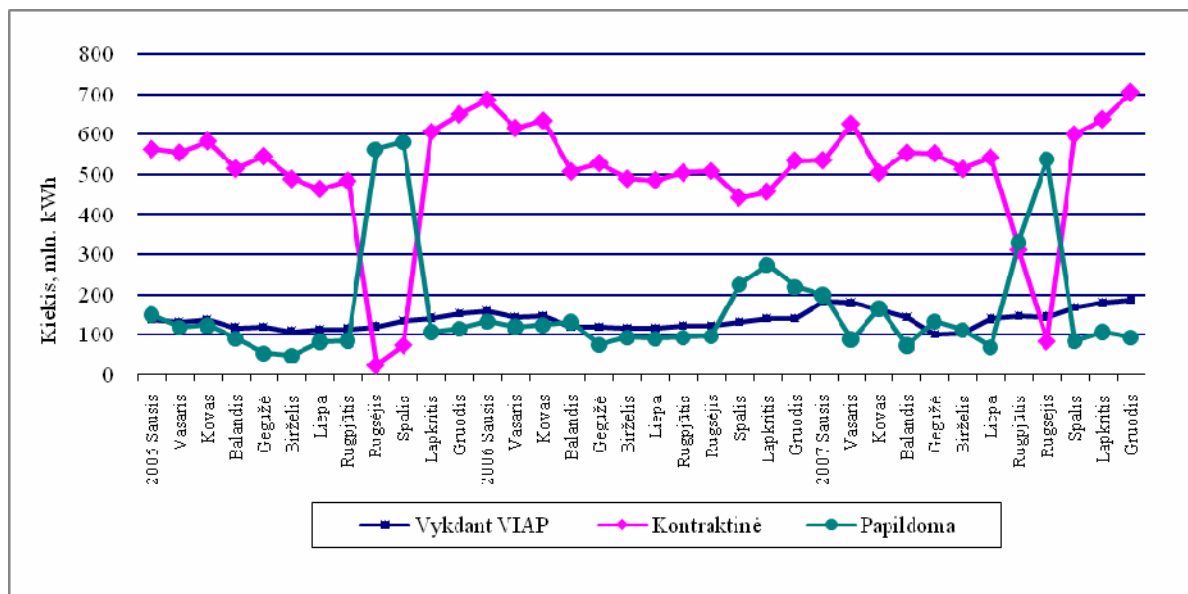
14 lentelė. Galios rezervų teikiančių bendrovių koncentracija

Rezervas pagal elektrines	Kiekiai 2006 m.*, MW per val.	Kiekiai 2007 m., MW per val.
Šaltą rezervą teikiančių bendrovių koncentracijos indeksas HHI	9977,79	9965,82
Šaltas rezervas – iš viso	854,95	969,56
Lietuvos elektrinė	854	967,9
Mažeikių elektrinė	0,5	0
Vilniaus elektrinė	0,44	1,66
Kauno elektrinė	0,01	0
Iš užsienio	0	0
Karštą rezervą teikiančių bendrovių koncentracijos indeksas HHI	8859,48	8501,42
Karštas rezervas – iš viso	60,4	83,58
Lietuvos elektrinė	56,8	76,9
Mažeikių elektrinė	0,8	0
Vilniaus elektrinė	2,2	1,64
Kauno elektrinė	0,6	0,31
Iš užsienio	0	4,73
Operatyvinių rezervų teikiančių bendrovių koncentracijos indeksas HHI	10000	10000
Operatyvinis rezervas – iš viso	600	600
Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė	600	600

Pastaba: * – patikslinti 2006 m. duomenys

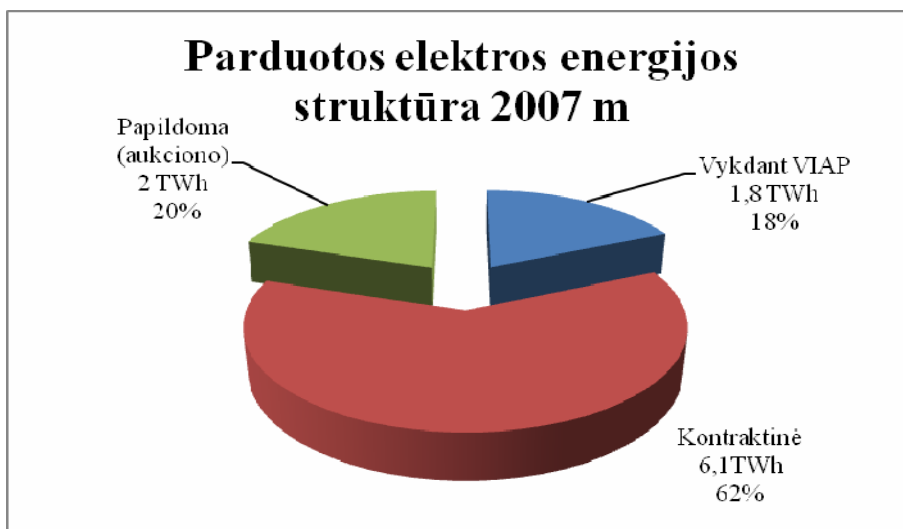
Rinkoje prekiaujama 3 rūšių elektros energija: kontraktine elektros energija, elektros energija, vykdamat įpareigojimą teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas (VIAP), ir papildoma elektros energija aukcione. Elektros energijos aukcione aktyviai prekiaavo 5 tiekėjai (gamintojai). Ilgalaikių kontraktų tarp gamintojų ir tiekėjų nėra. Rinkos dalyvių nupirkta elektros energijos pagal rūšis kitimas pavaizduotas 11 paveikslėlyje.

11 pav. Rinkos dalyvių nupirkta elektros energijos kitimas pagal rūšis 2005 – 2007 metais

Elektros energijos pardavimas vidaus elektros energijos vartotojams matomas 12 paveikslėlyje.

12 pav. Parduotos elektros energijos struktūra 2007 metais

Kaip aukščiau minėta, pagal Suomijos, Baltijos perdavimo sistemos operatorių ir Nord Pool Spot AS bendrą projektą tikimasi nustatyti rinkos kainą Baltijos rinkai. Tai reikštų, kad Skandinavijos šalių rinkos teritorija bus išplečiama į Baltijos šalis. Pirmas projekto etapas yra rinkos kainos nustatymas numanomame (implicit – angl.) aukcione dėl linijos Estlink'o galios iki 2008 m. pabaigos. Antras etapas – minėta rinkos kaina regioninei Baltijos rinkai iki 2010 m.

Tiekėjų arba paklausos pusės dalyvavimas didmeninėje rinkoje ir jų nupirkti kiekiai parodyti 15 lentelėje.

15 lentelė. Kontraktinės elektros energijos prekybos apimtys tarp tiekėjų ir gamintojų 2007 metais, MWh

Tiekėjas	Gamintojas			IŠ VISO:
	VĮ Ignalinos atominė elektrinė	AB Mažeikių elektrinė	Kitos	
VT AB Rytų skirstomieji tinklai	2.755.068	0	0	2.755.068
VT AB "VST"	2.593.547	0	68	2.593.615
VT VĮ "Visagino energija"	40.584	0	0	40.584
NT AB "Mažeikių elektrinė"	245.169	174.120	0	419.289
NT AB "Achema"	204.200	0	0	204.200
NT UAB "Akmenės cementas"	82.382	0	0	82.382
NT UAB Korelita	31.953	0	0	31.953
NT AB "Ekranas"	2.920	0	0	2.920
IŠ VISO	5.955.823	174.120	68	6.130.011

Lietuvos perdavimo tinklas pakankamai gerai integruotas su Baltarusija, Latvija ir Kaliningrado sritimi ir tai leidžia eksportuoti elektros energiją. Ryšio su kaimynine Lenkijos

energetikos sistema šiuo metu nėra. Valandinė prekyba eksporto/importo srityje pradėta nuo 2003 metų lapkričio mėn.

2007 metais AB „Lietuvos energija“ elektros pardavimas užsieniui sudarė 2,5 TWh. Palyginti su praėjusiais metais, elektros eksportas padidėjo 17 proc. 2007 metais importuota 1,16 TWh, t. y. 32 proc. mažiau nei 2006 metais. Elektros prekybos kiekiams tarp šalių parodyti 16 lentelėje.

16 lentelė. Elektros eksportas – importas 2007 metais, mln. kWh

2007 m.	Eksportas į						Importas iš			
	Latvija	Baltarusija	Skandinavija	Rusija	Estija	Iš viso:	Rusijos	Latvijos	Estijos	Iš viso:
Iš viso:	507,5	554,4	345,5	802,0	310,4	2519,8	1054,1	77	32,5	1163,6

Kainos yra sutartinės, o sutartys daugiausiai sudaromos tarp perdavimo sistemos operatorių.

2007 metais Lietuvoje nebuvo kuriama jokių apsijungimų tarp energetikos sektoriuje dirbančių įmonių, taip pat šiais metais nebuvo privatizuojamos energetikos įmonės.

3.2.2. MAŽMENINĖ RINKA

Bendras galutinių vartotojų suvartojimas šalyje sudarė 9,1 TWh. Elektros energijos suvartojimas pagal sektorius parodytas 17 lentelėje.

17 lentelė. Elektros energijos suvartojimas pagal sektorius 2007 m.

Eil. Nr.	Sektorius	Suvartojimas, TWh
1.	Pramonė	2.6
2.	Paslaugos	0.6
3.	Buitiniai vartotojai	2.5
4.	Kiti vartotojai (transportas, žemės ūkis ir kt.)	3.4
5.	Iš viso	9.1

2007 metais elektros energijos tiekimo sektoriuje licencijas visuomeninio tiekėjo veiklai vykdyti turėjo 6 įmonės, nepriklausomo tiekėjo licencijas gavo 18 įmonių, nepriklausomo tiekėjo veiklą vykdė 8. Pagrindiniai visuomeniniai tiekėjai, tiekiantys energiją visiems to pageidaujantiems vartotojams aptarnaujamoje teritorijoje yra AB Rytų skirstomieji tinklai ir AB „VST“. Nepriklausomi tiekėjai, tiekiantys energiją laisviesiems vartotojams: VĮ Ignalinos atominė elektrinė, AB „Mažeikių nafta“, Prekybos namai „Giro“, AB „Achema“, AB „Akmenės cementas“. 2007 metais tik 6 laisvieji vartotojai pasirinko nepriklausomus tiekėjus. Laisvojo vartotojo statusą turinčios AB „Korelita“, AB „Achema“, AB „Akmenės cementas“ gavo nepriklausomo tiekėjo licencijas ir rinkoje prekiaavo kaip tiekėjai.

Visuomeniniai tiekėjai AB Rytų skirstomieji tinklai ir AB „VST“ užima pagrindinę tiekimo rinkos dalį. 2007 metais ji sudarė 87 proc. parduotos elektros energijos šalies vartotojams.

2007 metais aktyvus nepriklausomas tiekėjas, kurio dalis rinkoje gali siekti 5 proc., buvo AB „Mažeikių nafta“. Trijų didžiausių elektros kiekį nupirkusių nepriklausomų tiekėjų dalis sudarė beveik 10 proc.

Alternatyvių tiekėjų pasiūlymai vartotojams naudingi dėl mažesnės elektros energijos kainos. Pažymėtina, kad tai labiau taikytina stambiems vartotojams, kurių elektros energijos vartojimo grafikas yra tolygesnis, todėl šie vartotojai naudojami elektros rinkos pranašumais nuo pat elektros rinkos atvėrimo 2002 metais.

Elektros energijos tiekimo rinkoje veikia tik Lietuvos tiekėjai, užsienio kapitalo įmonės tokios veiklos nevykdė, tačiau metų pabaigoje buvo išduotos 3 nepriklausomo tiekėjo licencijos tokioms įmonėms.

Vienas stambiausių Lietuvoje elektros energijos gamintojų – VĮ Ignalinos atominė elektrinė – turi ir nepriklausomo tiekėjo licenciją. Dar 4 gamintojai taip pat turėjo nepriklausomo tiekėjo licenciją, o iš jų didžiausias – AB „Mažeikių nafta“.

Nuo pat rinkos atvėrimo 2002 metais nepriklausomų tiekėjų, neturinčių ryšio su perdavimo sistemos operatoriumi bei skirstomųjų tinklų operatoriumi, skaičius kasmet didėjo nuo 13 iki 20. Tačiau praėjusiais metais, palyginus su 2006 metais, išduotų nepriklausomo tiekėjo licencijų skaičius kiek sumažėjo – iki 18, o elektros rinkoje aktyviai dalyvavo 6 įmonės.

Tik atvėrus elektros rinką, 6 stambūs pramonės vartotojai, gaunantys elektros energiją iš elektros perdavimo tinklo, pakeitė tiekėją ir tas pats skaičius išliko 2007 metais.

Laisvieji vartotojai gali pasirinkti ir keisti elektros energijos tiekėją nemokėdami jokio mokesčio. Skirstomųjų tinklų operatoriai taip pat atlieka visuomeninio tiekėjo funkcijas ir turi tiekti elektros energiją visiems to pareikalavusiems ir nepriklausomo elektros energijos tiekėjo nepasirinkusiems elektros energijos vartotojams už iš anksto nustatytą ir paskelbtą visuomeninę elektros energijos kainą. Vartotojų ir tiekėjų veiksmai bei pareigos, vartotojams keičiant elektros energijos tiekėją, nustatyti Elektros energetikos įstatymo 28 straipsnyje „Nepriklausomas elektros energijos tiekimas“. Laisvasis vartotojas, esantis visuomeninio tiekėjo licencijoje nurodytoje teritorijoje, prieš sudarydamas arba nutraukdamas elektros energijos tiekimo sutartį su nepriklausomu tiekėju, privalo prieš 30 kalendorinių dienų apie tai raštu pranešti visuomeniniam tiekėjui. Taip pat ir nepriklausomas tiekėjas, prieš sudarydamas arba nutraukdamas elektros energijos tiekimo sutartį su laisvuoju vartotoju, esančiu visuomeninio tiekėjo licencijoje nurodytoje teritorijoje, privalo prieš 30 kalendorinių dienų apie tai raštu pranešti visuomeniniam tiekėjui. Laisvieji vartotojai, kurių įrenginiai prijungti prie skirstomųjų tinklų, pirkdami elektros energiją iš nepriklausomo tiekėjo, privalo skirstomųjų tinklų operatoriumi sumokėti už elektros energijos pasiuntimą perdavimo ir skirstomaisiais tinklais, už sisteminės paslaugas bei už viešuosius interesus atitinkančias paslaugas. Laisvieji vartotojai, kurių įrenginiai prijungti prie perdavimo tinklo, pirkdami elektros energiją iš nepriklausomo tiekėjo, privalo perdavimo sistemos operatoriumi sumokėti už elektros energijos pasiuntimą perdavimo tinklais ir už viešuosius interesus atitinkančias paslaugas elektros energetikos sektoriuje.

2007 metais nebuvo nei vieno buitinio vartotojo, kuris pakeistų tiekėją. Auto – gamintojų skaičius padidėjo nežymiai ir daugiausia jų galios bei gamybos buvo skirta savoms reikmėms.

18 lentelėje parodyti duomenys neįvertina rinkoje pagal tiesiogines sutartis su nepriklausomais tiekėjais sutartų kainų.

18 lentelė. Elektros energijos kaina pagal komponentes 2007 metais, EUR/MWh

Pavadinimas/Vartotojų grupė	Ig	Ib	Dc
Persiuntimo paslaugų kaina (be rinkliavų)	25,98	56,62	56,62
iš jos: perdavimo paslaugos kaina	6,69	6,69	6,69
papildomų paslaugų kaina	3,42	3,42	3,42
Rinkliavos, įskaičiuotos į persiuntimo paslaugų kainą	–	–	–
Energijos ir tiekimo paslaugos kaina*	29,48	29,48	21,14
Mokesčiai (PVM – 18%)	9,99	15,50	14,02
Iš viso (įskaitant visus mokesčius)	65,45	101,60	91,78

Pastaba: * – energijos kainoje įskaičiuotos elektros, pagamintos teikiant viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, sąnaudos, kurios sudarė apie 20 proc. pirktos energijos ir šios energijos kaina buvo 57,11 EUR/MWh. Nuo 2008 m. sausio 1 d. ši dedamoji yra kaip perdavimo paslaugos kainos komponentė ir sudaro 10,77 EUR/MWh.

18 lentelėje pateiktos kainos paskaičiuotos pagal reguliuojamas galutines arba visuomenines kainas vartotojams. Šios kainos taikomos dėl konkurencijos nebuvimo elektros rinkoje, nes dominuoja vienas gamintojas (VĮ Ignalinos atominė elektrinė), užimantis apie 70 proc. rinkos (žr. 2.3.1. punktą).

Minėtos visuomeninės kainos nustatomos paslaugų teikėjų (visuomeninių tiekėjų), neviršijant Reguluotojo nustatytų šių kainų viršutinių ribų vieneriems metams.

Energetikos įstatymo 26 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad Komisija išankstine skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka nagrinėja skundus dėl energetikos įmonių veiklos ar neveikimo tiekiant, skirstant, perduodant, laikant energiją, dėl teisės joms pasinaudoti tinklais ir sistemomis nesuteikimo, dėl prisijungimo, energijos tiekimo srautų balansavimo, kainų ir tarifų taikymo.

Skundai, neatitinkantys šios tvarkos reikalavimų, nagrinėjami vadovaujantis Piliečių ir kitų asmenų aptarnavimo Komisijoje tvarka.

Komisija 2007 metais išnagrinėjo apie 300 įvairaus pobūdžio gyventojų skundų ir prašymų. Gana daug skundų buvo nepagrįsti, nes vartotojai skundėsi neišsigilinę ar nesupratę teisės aktuose išdėstytų nuostatų (*tokiems vartotojams Komisija nurodydavo teisės aktus, reglamentuojančius tam tikrus teisinius santykius, ir paaiškindavo tam tikras jų nuostatas*) arba skundėsi Komisijai, nors pagal teisės aktų reikalavimus dėl iškilusių problemų visų pirma turėjo kreiptis į jiems paslaugas teikiančią įmonę (*atsakydama į tokius skundus ar prašymus, Komisija nurodydavo teisės aktų reikalavimus, reglamentuojančius įmonės teises ir pareigas vartotojų atžvilgiu*).

Pagrįstus skundus, paremtus konkrečiomis teisės aktų nuostatomis ir aplinkybėmis dėl neteisėtų įmonių veiksmų, Komisija išnagrinėjo, pateikdama argumentuotas išvadas bei atitinkamus įpareigojimus pažeidimus padariusioms įmonėms. Komisijos gauti skundai dėl apskaitos ir apmokėjimo už suvartotą energiją pažeidimų, dėl daugiabučių namų eksploatavimo ir priežiūros įkainių pagrįstumo buvo išnagrinėti pagal kompetenciją bendradarbiaujant su Valstybine energetikos inspekcija, Nacionaline vartotojų teisių apsaugos tarnyba prie Teisingumo ministerijos ar atitinkamos savivaldybės administracija. Tarnybinis bendradarbiavimas su kitomis valstybės ir savivaldybių institucijomis ar įstaigomis sudarė galimybes visapusiškai bei efektyviai spręsti vartotojų skunduose keliamas problemas ir turėjo teigiamos reikšmės vartotojų teisių gynimui.

Elektros energetikos sektoriuje vartotojai skundėsi dėl elektros tiekimo kainų ir tarifų taikymo, elektros tiekimo nutraukimo ir atnaujinimo. Daug diskutuota dėl ūkininkams taikomų elektros energijos tarifų. Ūkininkai, iš kolūkių išsipirkę sandėlius, kitus pastatus, paveldėjo ir didžiulius elektros energijos pajėgumus, kuriuos derliaus nuėmimo metu išnaudoja vidutiniškai tik apie 4 proc., likusieji elektros energijos pajėgumai yra saugomi ir nenaudojami. Problema atsirado tada, kai šalia buvo statomi nauji pastatai ir savininkai kreipėsi į skirstomuosius tinklus dėl jų prijungimo prie elektros tinklo. Skirstymo įmonės, atlikusios tyrimą, matė, kad tinklas atlaikytų naujų vartotojų prijungimą, tačiau jeigu senieji vartotojai staiga paleistų visus savo mechanizmus ir pareikalautų maksimalios galios tiek, kiek jiems tai priklauso pagal sudarytas sutartis, tinklas neatlaikytų. Liko spręsti klausimą, ar didinti investicijas į tinklą, ar skatinti verslą atsisakyti perteklinių galių ir taip efektyviau išnaudoti esamą tinklą bei sumažinti išlaidas. Įvedus dvinarį tarifą, vartotojas yra suinteresuotas efektyviau išnaudoti iš skirstomųjų tinklų užsisakytą elektros energijos galią.

Jau keletą metų visi nebuitiniai vartotojai už elektros energiją atsiskaito dvinariu tarifu: už turimą instaliuotą galią ir sunaudotas kilovatvalandes. Ūkininkams kurį laiką buvo taikomos nuolaidos. Siekiant, kad pereinamuoju laikotarpiu ūkininkai atsisakytų turimų perteklinių galių, jie mokėjo tik už sunaudotas elektros energijos kilovatvalandes. Tačiau nuo 2008 metų skirstomųjų tinklų įmonėms paskelbus, kad ūkininkai mokės kaip ir visos verslo įmonės, kilo didžiulis nepasitenkinimas, nors žemės ūkio bendrovės, dirbdamos toje pačioje rinkoje, jau seniai atsiskaito už elektrą dvinariu tarifu. Tiek AB Rytų skirstomieji tinklai, tiek AB "VST" sutiko ūkininkams suteikti dar metus papildomo laiko, kad jie galėtų pasirengti efektyviau naudotis elektros skirstomaisiais tinklais.

3.2.3. PRIEMONĖS PRIEŠ DOMINAVIMĄ

Gamyba

Elektros energetikos įstatyme nustatyta, kad gamintojų ir nepriklausomų tiekėjų parduodamos elektros energijos ir rezervinės galios kainos nereguliuojamos, išskyrus atvejus, kai gamintojas ar nepriklausomas tiekėjas užima daugiau kaip 25 procentus rinkos. Gamintojų ir nepriklausomų tiekėjų, kurie užima daugiau kaip 25 procentus rinkos, parduodamos elektros energijos ir rezervinės galios kainų reguliavimo tvarką, taip pat balansavimo energijos kainos reguliavimo tvarką nustato VKEKK.

Skaidrumas

Pagal Prekybos elektros energija taisyklės, rinkos operatorius teikia informaciją apie kiekvieno rinkos dalyvio suvartotos ir (ar) patiektos elektros energijos kiekį valandomis per prekybos dieną, taip pat ir apie importą, eksportą bei prekybos dieną perdavimo tinklų operatoriaus dispečerinio centro duotus reguliavimo nurodymus; nustato prekybos balansavimo ir reguliavimo elektros energija rezultatus ir leidžia kiekvienam rinkos dalyviui susipažinti su jam svarbia informacija; nustato kiekvienos mėnesio dienos rezultatus ir pateikia visiems rinkos dalyviams atitinkamas pažymas sąskaitoms už balansavimo ir reguliavimo elektros energiją.

Dokumentai, kurie reglamentuoja skaidrią veiklą elektros gamybos sektoriuje, buvo nurodyti ankstesnėse ataskaitose Europos Komisijai.

Pasiūlymų teikimas

Dalyvavimo aukcione procedūros apibrėžtos Prekybos elektros energija aukcione taisyklėse.

Rinkos priežiūra

Reguliuotojas kontroliuoja ir skelbia informaciją, susijusią su situacija elektros rinkoje, Tiekimo saugumo Lietuvos elektros energijos rinkoje monitoringo ataskaitoje kasmet iki liepos 31 d. Dominuojantys gamintojai ir nepriklausomi tiekėjai arba šios įmonės, užimančios daugiau kaip 25 proc. rinkos, yra reguliuojamos.

Pagal Veiklos elektros energetikos sektoriuje licencijavimo taisyklės Rinkos operatorius kasmet turi atlikti elektros energijos perdavimo, elektros energijos skirstymo sistemos naudojimo, elektros energijos tiekimo vartotojams (elektros energijos rinkos) analizę ir pateikti Ūkio ministerijai bei VKEKK informaciją apie elektros energijos perdavimo, skirstymo sistemų, elektros energijos rinkos plėtros perspektyvas.

Tiekimas

Skaidrumas

Skirstomųjų tinklų bendrovės privalo kas ketvirtį pateikti elektros energijos balansą, kuriame nurodo nupirkto kontraktinės elektros energijos kiekį, viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energijos kiekį, papildomos elektros energijos kiekį, iš mažųjų hidroelektrinių pirktos elektros energijos kiekį ir t.t. Taip pat bendrovės teikia ir kitas ne tik Ūkio ministerijai, bet ir Statistikos departamentui reikalingas ataskaitas apie parduotus elektros energijos kiekius bei tarifus.

Dokumentai, kurie reglamentuoja skaidrią veiklą elektros gamybos sektoriuje, buvo nurodyti ankstesnėse ataskaitose Europos Komisijai.

Taisyklės dėl kontraktų struktūros

Energetikos įmonių tarpusavio santykiai, taip pat santykiai su energijos išteklių ar energijos vartotojais grindžiami sutartimis. Energijos tiekimo, perdavimo ir skirstymo sutartys yra viešos. Energija reguliuojamiesiems vartotojams ir fiziniams asmenims tiekama, perduodama, skirstoma sudarius sutartį pagal privalomas standartines sąlygas. Vyriausybė ar jos įgaliotos institucijos, vykdydamos valstybinį energetikos valdymą, tvirtina reguliuojamiesiems vartotojams ir fiziniams asmenims energijos perdavimo, skirstymo ir tiekimo sutarčių privalomas standartines sąlygas. Standartines elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių su buitinais vartotojais sąlygas tiekėjų teikimu tvirtina Vyriausybės įgaliota institucija, suderinusi su Nacionaline vartotojų teisių apsaugos tarnyba prie Teisingumo ministerijos.

Su buitinais vartotojais sutartys sudaromos neterminuotam laikui, jeigu jose nenustatyta kitaip. Sutartyse taip pat nustatomi kokybės parametrai, atsakomybė už jų vykdymą ir kitos sąlygos.

Ilgalaikių sutarčių problema Lietuvoje neegzistuoja. Jų ribojimai ar baudos nėra nustatytos.

Informacijos pateikimas

Pagal Elektros energetikos įstatymą VKEKK turi teisę gauti iš gamybos, perdavimo, skirstomųjų tinklų ir tiekimo įmonių, kurių veikla reguliuojama šio įstatymo nustatyta tvarka, taip pat iš rinkos operatoriaus informaciją, kuri reikalinga elektros energijos rinkai tinkamai prižiūrėti. Gamybos, perdavimo, skirstomųjų tinklų, tiekimo įmonės ir rinkos operatorius nurodytą informaciją privalo teikti teisės aktų nustatyta tvarka.

Esant dabartinei elektros ūkio struktūrai, su gamintoju, užimančiu 70 proc. elektros tiekimo rinkos, konkurencijos skatinimas šalies viduje kol kas negalimas. Kaip minėta, kuriant regioninę Baltijos elektros rinką, su kaimyninėmis šalimis vyko susitikimai plėtros ir kainodaros klausimais.

4. GAMTINIŲ DUJŲ RINKA IR JOS REGULIAVIMAS

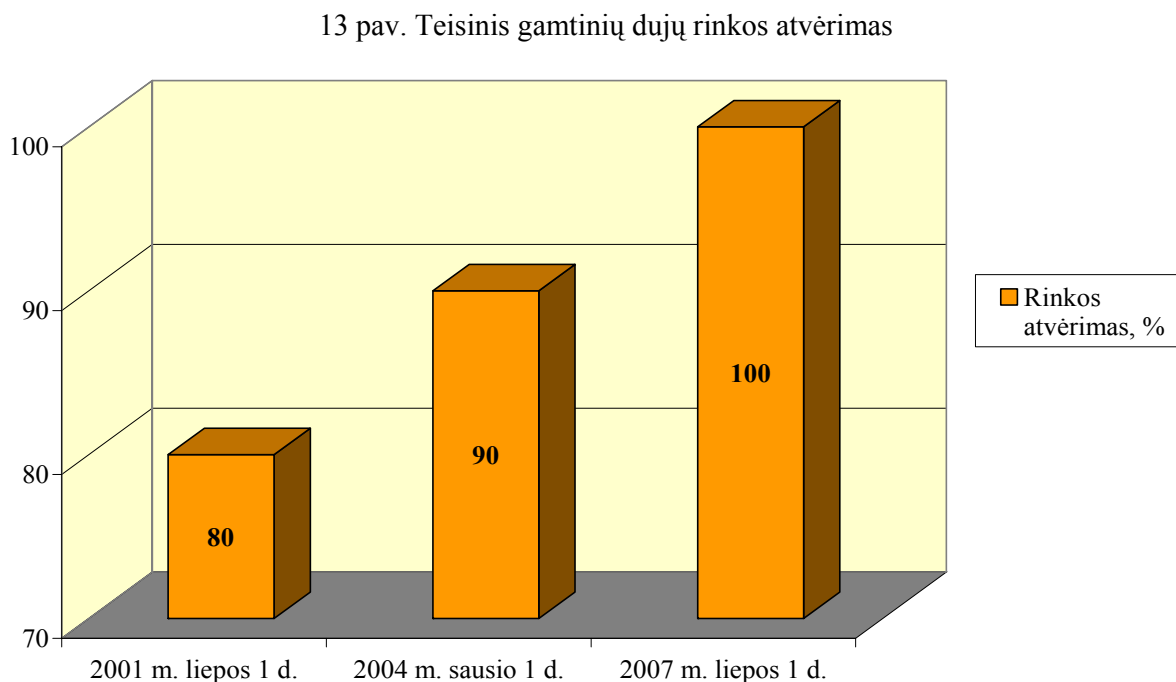
4.1. REGULIAVIMO KLAUSIMAI

4.1.1. RINKOS LIBERALIZACIJA

Vadovaujantis Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos Nr. 2003/55 EB 23 straipsniu, visos valstybės narės turi užtikrinti, kad nuo 2007 m. liepos 1 d. dujų rinka turi būti atvėrta visiems vartotojams.

Gamtinių dujų įstatyme perkelti visi Direktyvoje 2003/55/EB įtvirtinti reikalavimai be jokių išimčių, taip pat nuostata nuo 2007 m. liepos 1 d. dujų rinką atvėrta visiems vartotojams. Nuo 2007 m. liepos 1 d. Lietuvos gamtinių dujų rinka visiškai liberalizuota, o visi gamtinių dujų vartotojai – laisvieji.

13 pav. pavaizduotas teisinis Lietuvos gamtinių dujų rinkos atvėrimas nuo 2001 metų.

Atsižvelgiant į tai, kad į šalį dujos importuojamos iš vieno išorinio šaltinio – AAB „Gazprom“, kuris Lietuvoje veikiančioms dujų tiekėjams (AB „Lietuvos dujos“ ir UAB „Dujotekana“) paskirsto gamtinių dujų išsigijimo metines kvotas, „formalus“ rinkos liberalizavimas, siekiant įgyvendinti Direktyvos reikalavimus, realios naudos dujų vartotojams nesuteikia.

Tiekimo įmonės pakeitimas Lietuvoje nieko nekainuoja. Vartotojai gali pasirinkti iš dviejų dujų tiekimo įmonių – AB „Lietuvos dujos“ ir UAB „Dujotekana“. Šių įmonių parduodamų dujų kainos skiriasi – nors dujas jos perka už panašią kainą, vartotojams parduodama dujas UAB „Dujotekana“ 2007 metais taikė didesnę pelno maržą. Daugelis laisvųjų vartotojų norėtų pakeisti dujų

tiekimu įmonė ir įsigyti pigesnių dujų iš AB „Lietuvos dujos“, tačiau jų pasirinkimo galimybes riboja tai, kad kiekviena iš dujų tiekimo įmonių turi ribotą vienintelio galimo pardavėjo – AAB „Gazprom“ – suteikiamą dujų kvotą. 2007 metais Lietuvoje nebuvo vartotojų, pakeitusių tiekimo įmonę.

4.1.2. TARPTAUTINIŲ IR ŠALIES JUNGČIŲ PAJĖGUMŲ ĮVERTINIMAS BEI VALDYMAS IR PRIEMONIŲ PANAUDOJIMAS TAM, KAD BŪTŲ IŠVENGTA VAMZDYNŲ PERKROVŲ

Lietuvos gamtinių dujų sistema sujungta su Baltarusijos, Latvijos bei Rusijos Federacijos dujų sistemomis. Perdavimo sistemos operatorius – AB „Lietuvos dujos“ 2005 metais padidino perdavimo sistemos pajėgumus Lietuvos – Latvijos pasienyje, o 2006 metais beveik 3 kartus padidino perdavimo sistemos pajėgumus Lietuvos ir Rusijos Federacijos pasienyje. Lietuvos ir Baltarusijos pasienyje esantys pajėgumai užtikrina visus Lietuvos vartotojams, tranzito į Rusijos Federaciją (Kaliningrado sritį) ir Latvijos kryptimi reikalingus pajėgumus. 19 lentelėje pateikiami pagrindinių jungčių su kaimyninėmis šalimis dujų importo pajėgumai.

19 lentelė. Dujų importo (tranzito) pajėgumai su kaimyninėmis šalimis

Jungtis	Pajėgumai, tūkst. m ³ /parą
Lietuva – Latvija	5200
Latvija – Lietuva	5200
Baltarusija – Lietuva	27200
Lietuva – Rusijos Federacija (Kaliningrado sritis)	6720

Dujų transportavimas per tarptautines jungtis su Rusijos Federacija, Baltarusija ir Latvija reguliuojamas sutartimis. Šių jungčių pajėgumai yra ribojami, nustatant ribines kiekvieno mėnesio perkrovas – +/- 5 proc. mėnesio paros vidutinio suvartojimo. 2007 metais gamtinių dujų importo į Lietuvą projektiniai pajėgumai sudarė 11,8* mlrd. m³ (* – esant maksimaliam sistemos apkrovimui ištisis metus) per metus. Lietuvos vartotojų gamtinių dujų poreikis – 3,7 mlrd. m³ per metus. Perdavimo sistemos operatoriaus turimi techniniai pajėgumai 2007 metais nebuvo visiškai išnaudojami, todėl antrinėje rinkoje prekyba pajėgumais nevyko. Nepanaudota (laisva) galia siūloma rinkoje, numatant sistemos naudotojams galimybę sudaryti sutartis dėl pertraukiamųjų pajėgumų.

Bendruosius gamtinių dujų sektoriaus organizavimo principus ir gamtinių dujų veiklą bei santykius su šalies vartotojais ir sistemos naudotojais reglamentuoja Energetikos ir Gamtinių dujų įstatymas. Energetikos įstatymo 19 straipsnio 4 dalyje perdavimo sistemos operatoriui nustatytas reikalavimas savo veikimo teritorijoje paslaugos gavėjams teikti informaciją apie vykdomą veiklą, paslaugų kainas bei dujų vartotojams teikiamas paslaugas. Gamtinių dujų įstatyme numatyta, kad dujų įmonės informuoja vartotojus apie efektyvų dujų vartojimą, dujų įmonės teikiamas paslaugas, paslaugų teikimo sąlygas, dujų ir paslaugų kainas, prijungimo prie sistemų kainas bei sąlygas ir numatomus sutarčių sąlygų pakeitimus. Dujų įmonės ne vėliau kaip prieš vieną mėnesį iki sutarčių sąlygų ir kainų numatomų pasikeitimų tiesiogiai (raštu ar kitais būdais) informuoja vartotojus. Dujų

įmonių informacija apie reguliuojamos veiklos sąnaudas, sistemų eksploatavimą, modernizavimą, plėtrą, investicijas į sistemos plėtrą, kainų ir tarifų struktūrą, paslaugų teikimo sąlygas yra vieša. Šio įstatymo 13 straipsnyje įtvirtinta nuostata, draudžianti perdavimo sistemos operatoriui diskriminuoti sistemos naudotojus, atskirų kategorijų vartotojus kitų vartotojų ar su perdavimo sistemos operatoriumi susijusių įmonių naudai.

Informacijos teikimas bei skaidrumo reikalavimai numatyti Reglamento 6 straipsnyje bei Reglamento priedo Gairių 3 dalyje, numatančioje techninės informacijos, būtinos tinklo naudotojams siekiant įgyti veiksmingą teisę naudotis sistema, skelbimo taisyklės.

Vadovaujantis Reglamento nuostatomis, dujų perdavimo sistemos operatorius skelbia informaciją apie:

- a) maksimalią sistemos galią tūkst. m³/paraž;
- b) maksimalų (minimalų) slėgį kg/cm²;
- c) sutartinius ir pertraukiamuosius pajėgumus tūkst. m³/paraž;
- d) turimus pajėgumus tūkst. m³/paraž;

Vartotojai informuojami ir įspėjami apie dujų tiekimo apribojimus ar nutraukimus dėl pagal grafiką atliekamų remonto darbų:

- raštu informuojami nebutiniai vartotojai prieš 3 mėnesius iki būsimo tiekimo apribojimo ar nutraukimo ir per 10 dienų suderinamas ribojimas;
- per visuomenės informavimo priemones prieš 1 mėnesį pranešama buitiniams vartotojams apie numatomą dujų tiekimo apribojimą ar nutraukimą dėl būtinų sistemos remonto darbų;
- ne vėliau kaip prieš 48 val. pranešama papildomai raštu nebutiniams vartotojams, o buitiniams vartotojams – iškabinami skelbimai laiptinėse.

Apie pasikeitusias gamtinių dujų kainas vartotojai informuojami prieš vieną mėnesį.

AB „Lietuvos dujos“ interneto svetainėje adresu www.dujos.lt skelbiami perdavimo sistemos pagrindiniai kritiniai taškai, kuriuose nurodyti kiekvieno mėnesio maksimalūs pajėgumai (tūkst. nm³/paraž), sutartiniai, pertraukiamieji ir turimi pajėgumai (tūkst. nm³/paraž), maksimalus (minimalus) slėgis (kg/cm²). Šie aktualūs taškai yra suderinti su VKEKK. Sistemos naudotojams ir vartotojams laiku pateikiama informacija apie teikiamas paslaugas, gamtinių dujų kainas ir kokybę, dujų perdavimo ir skirstymo kainas.

AB „Lietuvos dujos“ nėra sudariusi dujų tranzito sutarčių pagal Direktyvos 91/296 3 (1) straipsnį. Gamtinių dujų tranzitas per Lietuvos teritoriją vykdomas tik į Rusijos Federacijos Kaliningrado sritį, t. y. kertant išorines Europos Sąjungos sienas. Ilgalaikė dujų tranzito sutartis tarp Rusijos AAB „Gazprom“ ir AB „Lietuvos dujos“ buvo pasirašyta 1999 metais ir galioja iki 2015 metų. Ji numato skirtingas perdavimo sąlygas nei šiuo metu galiojančios standartinės dujų perdavimo sutartys. Sutartyje numatytas kitoks nei vidaus rinkos kainodaros principas: Lietuvoje gamtinių dujų perdavimo kaina skaičiuojama „pašto ženkle“ principu, o tranzito kaina skaičiuojama už

tūkst. m³ transportavimą 100 km atstumu. Tranzito sutartyje 2007 – 2015 m. rezervuoti pajėgumai yra 1050 – 1270 mln. m³ per metus.

Siekiant efektyviau išnaudoti turimus perdavimo sistemos pajėgumus, Gamtinių dujų kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodikoje yra numatyta, kad vartotojams gali būti nustatyta dvinarė dujų perdavimo kaina, susidedanti iš pastoviosios ir kintamosios dalies. Pastovioji dalis skaičiuojama pagal vartotojo pareikštą (užsakytą) paros galią. Dujų įmonės nustato pastoviosios dalies mokėjimo koeficientą, kuris yra ne mažesnis kaip 0,7.

4.1.3. PERDAVIMO, SKIRSTYMO ĮMONIŲ REGULIAVIMAS

Gamtinių dujų perdavimo ir skirstymo sistemų operatoriai

Vadovaujantis Gamtinių dujų įstatymu, gamtinių dujų perdavimas, skirstymas, laikymas, skystinimas ir tiekimas yra licencijuojamos veiklos. Licencijavimo taisyklės tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Licencijas išduoda, sustabdo, panaikina ir licencijuojamą veiklą kontroliuoja VKEKK. 2007 m. gruodžio 5 d. buvo patvirtintos naujos Gamtinių dujų perdavimo, skirstymo, laikymo, skystinimo ir tiekimo licencijavimo taisyklės, atitinkančios įsigaliojusio įstatymo reikalavimus.

2007 metais Lietuvoje veiklą vykdė vienas pagrindinis gamtinių dujų perdavimo ir skirstymo sistemos operatorius ir 5 vietiniai skirstymo sistemų operatoriai. Bendras gamtinių dujų tinklų ilgis sudaro 9480 km, iš jų magistralinių tinklų ilgis buvo 1846 km, o visų skirstomųjų tinklų ilgis – 7634 km.

Gamtinių dujų perdavimo ir skirstymo sistemų operatoriai pateikiami 20 lentelėje.

20 lentelė. Perdavimo ir skirstymo sistemų operatoriai

Eil. Nr.	Įmonės pavadinimas	Licencijos rūšis	Vietinis ar nacionalinis tinklas	Pagrindiniai akcininkai
1.	AB „Lietuvos dujos“	Gamtinių dujų perdavimas Gamtinių dujų skirstymas	Nacionalinis	E.ON Ruhrgas International AG, Rusijos AB „Gazprom“, Valstybė
2.	AB „Achema“	Gamtinių dujų skirstymas	Vietinis	Privati įmonė
3.	UAB „Druskininkų dujos“	Gamtinių dujų skirstymas	Vietinis	Privati įmonė
4.	UAB „Intergas“	Gamtinių dujų skirstymas	Vietinis	Privati įmonė
5.	UAB „Joniškio energija“	Gamtinių dujų skirstymas	Vietinis	Privati įmonė
6.	AB agrofirma „Josvainiai“	Gamtinių dujų skirstymas	Vietinis	Privati įmonė

Įrengti ar plėtoti perdavimo, skirstymo sistemas operatoriaus licencijoje nurodytoje teritorijoje turi teisę tik licencijos turėtojas. Vadovaujantis nauja Gamtinių dujų įstatymo redakcija, naujas perdavimo ar skirstymo sistemas naujoje dujofikuojamoje teritorijoje turi teisę įrengti juridiniai asmenys, įgiję šią teisę konkurso būdu. Sistemų operatoriai, prie kurių sistemų prijungiamos naujos dujų skirstymo sistemos, privalo šias sistemas prijungti. Sprendimą leisti įrengti naujas sistemas priima VKEKK. VKEKK sprendimas leisti įrengti naujas perdavimo ar skirstymo sistemas yra privaloma sąlyga išduodant leidimą statyti šiuos objektus Statybos įstatymo nustatyta tvarka. Vyriausybė arba jos įgaliota institucija tvirtina naujų sistemų naujoje dujofikuojamoje teritorijoje įrengimo tvarkos taisyklės.

Gamtinių dujų įstatyme numatyta, kad VKEKK turi teisę įpareigoti dujų įmonę, turinčią tiekimo licenciją, vykdyti paskirtąjį tiekimą Vyriausybės nustatyta tvarka. Paskirtasis tiekimas gali būti vykdomas buitiniams vartotojams. Licencijuotų gamtinių dujų tiekimo įmonių skaičius pateikiamas 21 lentelėje.

21 lentelė. Gamtinių dujų tiekėjų skaičius

Išduotų tiekimo licencijų skaičius	Vykdė licencijuojamą veiklą 2006 metais		Vykdė licencijuojamą veiklą 2007 metais	
	7		8	
14	Tiekimas buitiniams ir nebutiniams vartotojams	Tiekimas tik nebutiniams vartotojams	Tiekimas buitiniams ir nebutiniams vartotojams	Tiekimas tik nebutiniams vartotojams
	4	3	5	3

Transportavimo tarifai

Vadovaujantis Gamtinių dujų įstatymu bei Gamtinių dujų kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodika, 2007 metais buvo koreguojamos dujų įmonių perdavimo, skirstymo kainų viršutinės ribos bei kainos buitiniams vartotojams. Pagal VKEKK patvirtintą Gamtinių dujų kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodiką, VKEKK nustato viršutines dujų perdavimo ir skirstymo kainų ribas penkerių metų laikotarpiui, o koreguoja kartą per metus, priklausomai nuo infliacijos, veiklos efektyvumo koeficientų, dujų transportavimo kiekio pasikeitimo bei kitų, nuo įmonės veiklos nepriklausančių veiksnių kaitos. Konkrečių dujų perdavimo, skirstymo ir tiekimo kainų projektą prieš 30 dienų iki kainų paskelbimo dujų įmonė pateikia VKEKK.

Dujų perdavimo ir skirstymo kainos taikomos „pašto ženklų“ principu, nepriklausomai nuo perdavimo ir skirstymo atstumo. Nustatant viršutines transportavimo kainų ribas, dujų transportavimo kiekiai bei sąnaudos skaičiuojamos, įvertinant dujų įmonės faktinius paskutinių penkerių metų dujų transportavimo kiekius bei faktines sąnaudas ir jų prognozę penkeriems metams. Dujų įmonės kartą per ketvirtį pateikia licencijuojamos veiklos monitoringo duomenis, reikalingus viršutinėms kainų riboms nustatyti, koreguoti ir dujų įmonių kainoms kontroliuoti. Pateikiamos šios ataskaitos:

licencijuojamos veiklos finansinė, sąnaudų, investicijų vykdymo, prijungtų vartotojų apskaitos, dujų tiekimo bei transportavimo, ilgalaikio turto būklės pasikeitimų ir paslaugų kokybės rodiklių.

VKEKK nustato ekonomiškai pagrįstas metines bazines sąnaudas penkerių metų laikotarpiui, įvertinant dujų įmonės faktines ir veiklos sąnaudas bei jų prognozę. Dujų įmonių sąnaudomis pripažįstamos mažiausios sąnaudos, būtinos dujoms pristatyti iki pristatymo vietos vartotojams, užtikrinant patikimą ir saugų dujų tiekimą.

Konkrečių transportavimo kainų diferencijavimo principai dujų įmonėms nurodyti kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodikoje. Joje numatyta, kad dujų įmonės kainas gali diferencijuoti pagal vartotojų kategorijas ar grupes, dujų suvartojimo kiekį, dujų slėgį, galią, trukmę, vartojimo paskirtį, dujų tiekimo patikimumą, taip pat pagal kitus dujų įmonės pasirinktus objektyvius požymius, sudarančius galimybę siekti didesnio veiklos efektyvumo. Nustatant bei diferencijuojant kainas, draudžiama diskriminuoti vartotojus, taikyti kryžminį subsidijavimą tarp vartotojų ar jų grupių. Dujų įmonių parengtos gamtinių dujų kainų diferencijavimo metodikos pateikiamos VKEKK. VKEKK nustačiusi, kad dujų įmonių nustatyti kainų diferencijavimo principai diskriminuoja vartotojus, nurodo įmonėms jų klaidas, o įmonės jas privalo ištaisyti. Jei įmonės nevykdo nurodymo, VKEKK turi teisę vienašališkai nustatyti dujų kainas.

2007 metais Komisija nustatė naujas viršutines kainų ribas UAB „Intergas“ (Mažeikių savivaldybės teritorijoje) penkerių metų laikotarpiui, o didžiausiai dujų perdavimo, skirstymo ir tiekimo įmonei – AB „Lietuvos dujos“ – pakoregavo dujų perdavimo ir skirstymo kainas. Transportavimo kainos buvo koreguotos ir UAB „Druskininkų dujos“, UAB „Fortum Joniškio energija“, AB agrofirmai „Josvainiai“ ir UAB „Intergas“ (Druskininkų savivaldybės teritorijoje).

Didžiausio sistemos operatoriaus AB „Lietuvos dujos“ gamtinių dujų transportavimo kainos pateikiamos 22 lentelėje.

22 lentelė. Vidutinės gamtinių dujų transportavimo kainos, galiojančios nuo 2008 m. sausio 1d.

Pavadinimas	D3 83,7 GJ	I1 418,6 GJ	I4 – 1 418,6 TJ
Gamtinių dujų transportavimo kaina, EUR/MWh (be PVM)	8,95	8,95	4,319

Tiekimo patikimumo rodikliai

Šiuo metu tiekimo patikimumo ir paslaugų kokybės reikalavimai yra patvirtinti tik įmonėms, veikiančioms elektros energetikos sektoriuje. Tačiau Ūkio ministerija, atsižvelgdama į Gamtinių dujų įstatyme nustatytus reikalavimus, rengia gamtinių dujų įmonių teikiamų paslaugų kokybės reikalavimus. Rengiamo dokumento projekte yra numatyta, kad VKEKK kontroliuos, kaip dujų įmonės vykdo nustatytus paslaugų kokybės reikalavimus, o nustačiusi šių reikalavimų pažeidimus, VKEKK galės įmonę įspėti, skirti baudą, stabdyti ar net panaikinti įmonei išduotos licencijos galiojimą.

Didžiausia gamtinių dujų įmonė AB „Lietuvos dujos“ kasmet pateikia VKEKK duomenis apie tiekimo nutraukimus. 2007 metais vidutinis planuotų gamtinių dujų tiekimo nutraukimų skaičius vienam sistemos vartotojui buvo 0,23053 (2006 metais – 0,22563; 2005 metais – 0,2335), vidutinė planuotų nutraukimų trukmė – 2,6 minutės (2006 metais – 2,206; 2005 metais – 2,066 minutės).

Duomenys apie neplanuotus gamtinių dujų tiekimo nutraukimus pateikiami 23 lentelėje. 2007 metais vidutinis neplanuotų tiekimo nutraukimų skaičius, tenkantis vienam sistemos vartotojui buvo 0,00448. Vidutinė neplanuotų tiekimo nutraukimų trukmė, tenkanti vienam sistemos vartotojui – 0,35565 minutės. Dažniausiai neplanuoti gamtinių dujų tiekimo nutraukimai įvyksta dėl stichinių (gamtos) reiškinių ir trečiosios šalies poveikio, pavyzdžiui, neatsakingai vykdomų žemės kasimo darbų.

23 lentelėje pateikiami didžiausio sistemos operatoriaus AB „Lietuvos dujos“ duomenys apie gamtinių dujų tiekimo nutraukimus.

23 lentelė. Duomenys apie AB „Lietuvos dujos“ neplanuotus gamtinių dujų tiekimo nutraukimus

Metai	Neplanuotų nutraukimų skaičius	Atjungtų vartotojų skaičius	Neplanuotų tiekimo nutraukimų trukmė (min.)	Vidutinis neplanuotų tiekimo nutraukimų skaičius vienam sistemos vartotojui	Vidutinė neplanuotų tiekimo nutraukimų trukmė vienam sistemos vartotojui (min.)
2005	537	2742	74780	0,00512	0,1395
2006	1284	2900	181756	0,00536	0,33620
2007	539	2427	192039	0,00448	0,35565

Balansavimas

Pagrindinius reikalavimus gamtinių dujų perdavimo sistemos balansavimo veiklai nustato Gamtinių dujų įstatymas bei Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2002 m. vasario 5 d. įsakymu Nr. 43 (Žin., 2002, Nr. 15 – 598; 2008, Nr. 58 – 2189).

Gamtinių dujų įstatyme numatyta, kad perdavimo ar skirstymo sistemų operatoriai, suderinę su Komisija, nustato sistemų balansavimo taisykles. Balansavimo taisyklėse nustatytos sistemų balansavimo sąlygos turi būti objektyvios, skaidrios ir nediskriminacinės. Sistemų balansavimo taisyklių reikalavimai privalomi vartotojams ir sistemos naudotojams, išskyrus buitinius vartotojus. Sistemų balansavimo taisyklės skelbiamos „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“.

Gamtinių dujų įstatyme numatytos naujos VKEKK funkcijos. VKEKK suteikta teisė nustatyti sistemų balansavimo ir naudojimosi sistema taisykles, jei sistemų operatorių parengti taisyklių projektai neatitinka šio įstatymo ir kitų teisės aktų reikalavimų. Papildomai VKEKK turi parengti ir patvirtinti sistemos balansavimo kainų skaičiavimo metodiką bei nustatyti sistemos balansavimo

paslaugų kainas. Šiuo metu Ūkio ministerija yra užsakiusi studiją, reikalingą balansavimo metodikos parengimui.

Už subalansuotą Lietuvos teritorijoje esančių sujungtų perdavimo sistemų veiklą atsako perdavimo sistemos operatorius – AB „Lietuvos dujos“. Jos nurodymai dėl dujų srautų balansavimo paskirstymo, laikymo, tiekimo įmonėms, taip pat įmonėms, gabenančioms dujas tranzitu, ir sistemos naudotojams (vartotojams) yra privalomi. Už balansavimą atsakinga dujų įmonė sudaro dujų srautų balansus pagal sudarytas sutartis bei į dujų sistemą patiektus dujų kiekius. Sistemos naudotojai turi teisę tikslinti sutartyse nustatytus dujų perdavimo kiekius priėmimo, pristatymo vietoje, tačiau šie kiekiai negali viršyti didžiausių valandinių kiekių, nurodytų perdavimo, paskirstymo ar laikymo sutartyse.

Perdavimo sistemos balansavimo laikotarpis – metai. Paros balansavimas yra priimtinas visiems dujų rinkos dalyviams. Esančios technologijos neleidžia atlikti visavertiško valandinio sistemos balansavimo. Valandinį perdavimo sistemos balansavimą tikimasi įvesti ateityje, perdavimo sistemos operatoriui įdiegus naują informacinių technologijų sistemą.

Perdavimo sistemos operatorius balansuoja perdavimo sistemą, kurią sudaro:

- bendras magistralinių dujotiekių ilgis su atšakomis – 1846 km.
- magistralinių dujotiekių vamzdynų skersmuo 100 – 1200 mm.
- leistinas darbinis dujų slėgis 55 bar ir 47 bar (84 km).
- 63 dujų skirstymo stotys (DSS), kurių bendras našumas 2517700 m³/val.
- 4 dujų apskaitos stotys (DAS), kurių bendras našumas 1645000 m³/val.

Atlikdamas sistemos balansavimą perdavimo sistemos operatorius privalo prognozuoti naujų vartotojų skaičių bei jų planuojamą vartojimą. Šios prognozės sudaromos:

- pagal jau turimus realius projektus prijungti naujiems vartotojams;
- remiantis statistiniais kelerių metų naujų vartotojų prijungimų duomenimis;
- vertinant šalies ekonominę situaciją ir numatomą naujai prijungiamų vartotojų skaičiaus augimą/mažėjimą, palyginant su statistiniais ankstesnių metų duomenimis.

Perdavimo sistemos operatorius yra numatęs balansavimo tolerancijos ribas. Visose sutartyse yra numatytas tolygus dujų tiekimo lygis kiekvieną mėnesį (paros kiekis lygus mėnesio kiekiui padalintam iš dienų skaičiaus per mėnesį) ir leidžiamas nukrypimas per parą +/- 5%. Tik padidinto dujų vartojimo atvejais (atšalimo ar kt.), sistemos operatorius reikalauja neviršyti 5% ribos, o kitais atvejais toleruoja mažesnę ar didesnę nei sutartyje numatytą paros dujų vartojimą.

Perdavimo/skirstymo operatorius sistemos balansavimui reikalingus kiekius nustato pagal numatomą poreikį ir vartotojų užsakomas galias, kurie numatyti dujų tiekimo sutartyje bei esamų atsargų vamzdyne ar dujų saugykloje. Sistemos naudotojams su pertraukiamu dujų tiekimu dujų įmonė bet kuriuo metu gali nutraukti dujų tiekimą. Savoms reikmėms naudojamų dujų kaina yra lygi iš Rusijos AAB „Gazprom“ perkamų dujų kainai.

Sistemos naudotojams taikomos balansavimo paskatos: sistemos naudotojams su pertraukiamu dujų tiekimu (sistemos operatorius bet kuriuo metu gali nutraukti dujų tiekimą), sutartyje numatytos galios (paros dujų suvartojimo) keitimo lengvata.

Galios paskirstymo mechanizmai ir perkrovų valdymas

Smulkieji vartotojai vartoja dujas be apribojimo, individualiai galios mokestis šiems vartotojams nėra taikomas. Smulkiems vartotojams, suvartojantiems iki 20 000 m³ dujų per metus (apie 8,4 proc. rinkos), sistemų perkrovų valdymo mechanizmai nėra taikomi, 13,8 % taikomi iš dalies, t. y. sutartyse numatyti dujų vartojimo apribojimai, tačiau nėra nustatyti konkretūs perkrovų mokesčiai. Kitiems sistemos naudotojams (79,6% rinkos) pilnai taikomi perkrovų valdymo mechanizmai, todėl šie vartotojai privalo mokėti galios viršijimo mokesčius.

Iki naujo Gamtinių dujų įstatymo priėmimo dujų sistemos balansavimo paslaugos kainos buvo nustatytos, skaičiuojant perdavimo tarifą. Atskiro balanso ar balanso palaikymo mokesčio nėra. Perdavimo sistemos operatorius yra nustatęs sistemos naudotojams mokesčius, kurie pritaikomi, jei yra viršijama sutartyje nustatyta galia:

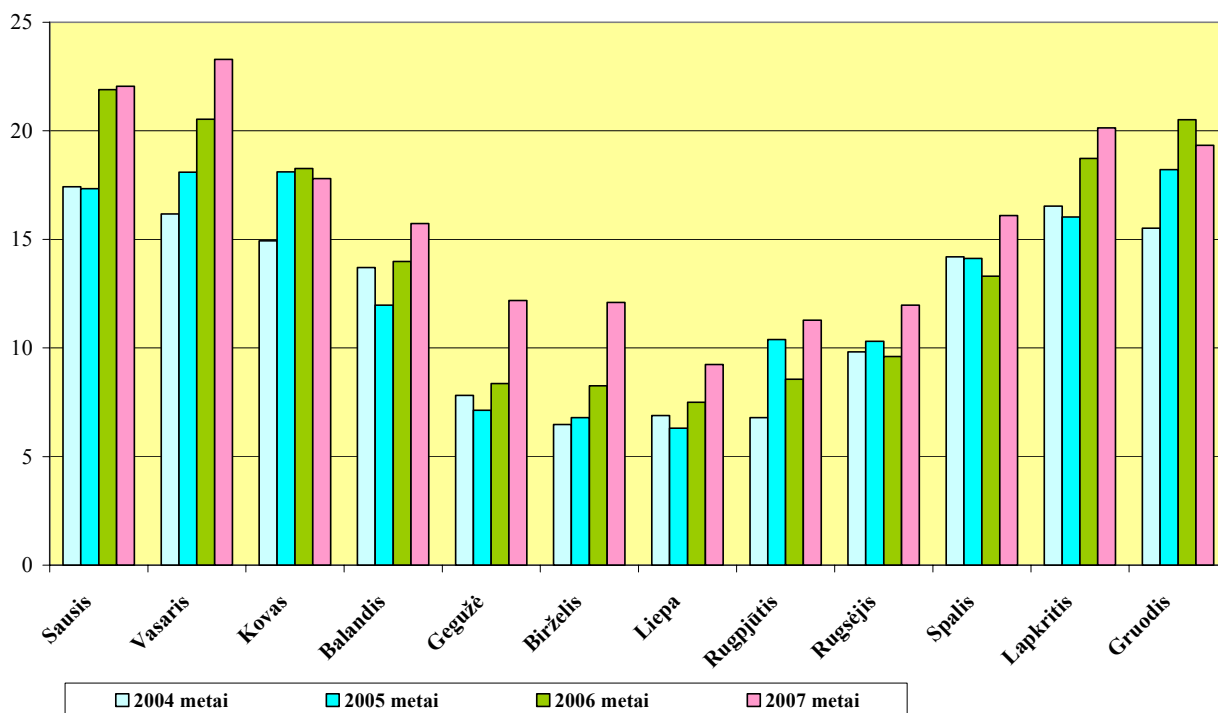
- nesuderintos galios viršijimo mokestis;
- suderintos galios viršijimo mokestis;
- mokestis už nepanaudotą galią.

Nesuderintos galios mokestis mokamas tuomet, kai sistemos naudotojas nustatyta tvarka, iš anksto nesuderinęs su sistemos operatoriumi, viršija paros dujų suvartojimą. Šis mokestis nepriklauso nuo metų laikotarpio.

Suderintos galios mokestis mokamas tuomet, kai sistemos naudotojas, iš anksto suderinęs su sistemos operatoriumi, viršija paros dujų suvartojimą.

Dujų įmonėje visą parą turi veikti telefonas ar kita ryšio priemonė, kuria operatyviai būtų galima priimti iš perdavimo ir paskirstymo įmonių ir perduoti vartotojams informaciją apie dujų tiekimo sutrikimus, apribojimus, vartojimo režimo nesilaikymą, avarines situacijas. Pastaraisiais metais laisvieji vartotojai reguliariai naudojo maksimalią sutartyse nustatytą galią šaltuoju metu laiku (piko metu). 14 pav. pateikiamas maksimalus gamtinių dujų suvartojimas per parą mėnesiui.

14 pav. Didžiausias dujų paros suvartojimas per mėnesį 2004 – 2007 metais (tūkst. m³/parą)

Nors dujų sistemoje laisvų pajėgumų yra, tačiau pastebimos maksimalios sistemos galios augimo tendencijos.

Dujų laikymo vamzdyne paslauga vartotojams nėra teikiama, nes perdavimo sistema nėra pritaikyta suspausti ir laikyti dujas vamzdyne.

4.1.4. VEIKLŲ ATSKYRIMAS

Gamtinių dujų įstatyme numatyta, kad dujų įmonėse perdavimo, skystinimo, laikymo, skirstymo veiklos rūšys ir tiekimo veikla turi būti atskirtos. Atskiriama įsteigiant dukterinę ar atskirą įmonę. Perdavimą, skystinimą, laikymą, skirstymą leidžiama vykdyti vienoje dujų įmonėje. Šių įmonių su dujomis nesusijusi veikla turi būti atskiriama įsteigiant dukterinę ar atskirą įmonę. Tiekimo įmonių kitą, su dujomis nesusijusią veiklą, leidžiama vykdyti vienoje dujų įmonėje.

Taip pat Gamtinių dujų įstatymo 12 straipsnyje nustatyta, kad integruotoji dujų įmonė, tiekianti dujas mažiau kaip 100 000 vartotojų, neprivalo atskirti veiklos rūšių ir įsteigti dukterinės ar atskiros įmonės.

2007 metais dujų sektoriuje veikė 5 gamtinių dujų skirstymo įmonės, užsiimančios dujų skirstymo bei tiekimo veiklomis ir aptarnaujančios mažiau nei 100 000 vartotojų. Vienintelė dujų perdavimo, skirstymo bei tiekimo įmonė AB „Lietuvos dujos“ aptarnavo daugiau kaip 100 000 vartotojų.

2007 metais Lietuvoje veikė dvi tiekimo įmonės, kurios užsiėmė tik viena gamtinių dujų sektoriuje licencijuojama veikla – UAB „Haupas“ (tiekė dujas Druskininkų regiono vartotojams) ir UAB „Dujotekana“ (24 lentelė).

24 lentelė. Gamtinių dujų įmonių veiklų atskyrimas 2007 metais

Veiklos pavadinimas	Dujų įmonių skaičius	Teisiškai atskirta	Teisiškai neatskirta	Dujų įmonės, kurioms gali būti taikoma 100 000 vartotojų taisyklė
Perdavimas	1	0	1	0
Skirstymas	6	0	6	5
Tiekimas	8	2*	6	5

* dujų įmonė vykdo tik vieną licencijuojamą veiklą – tiekimą.

Didžiausia Lietuvos gamtinių dujų perdavimo, skirstymo ir tiekimo įmonė AB „Lietuvos dujos“ nėra įgyvendinusi teisinio atskyrimo. Nuo 2008 metų yra įgyvendintas funkcinis sistemos operatoriaus atskyrimas nuo tiekimo padalinių. Tiekimo bei perdavimo ir skirstymo veiklos yra atskirtos buhalteriskai, sudaromi atskiri jų balansai. 2007 m. kovo 20 d. priimtas Gamtinių dujų įstatymo pakeitimo įstatymas numato, kad viešai turi būti skelbiama įmonių perdavimo ir paskirstymo veiklų finansinė atskaitomybė.

Su sistemos naudotojais (vartotojais) pasirašomos atskiros dujų perdavimo (skirstymo) bei dujų pirkimo – pardavimo sutartys.

Perdavimo ir skirstymo sistemos operatorius neturi atskiro pavadinimo, logotipo ar interneto svetainės. Vartotojams jie pristatomi kaip viena integruota įmonė – AB „Lietuvos dujos“ (www.dujos.lt). AB „Lietuvos dujos“ akcijomis prekiaujama Lietuvos centrinėje vertybinių popierių biržoje, įmonės ketvirtinės ataskaitos yra skelbiamos viešai, laikantis vertybinių popierių biržos reikalavimų. Pagrindiniai AB „Lietuvos dujos“ akcininkai yra: E. ON Ruhrgas International AG, valdanti 38,9 proc. įmonės akcijų, AAB „Gazprom“, valdanti 37,1 proc. įmonės akcijų bei Valstybės turto fondas, valdantis 17,7 proc. įmonės akcijų, 6,3 proc. akcijų valdo įvairūs fiziniai bei juridiniai asmenys.

AB „Lietuvos dujos“ yra atliekamas bendrovės atskaitomybės auditas. Vadovaujantis Gamtinių dujų perdavimo, skirstymo, laikymo, skystinimo ir tiekimo licencijavimo taisyklėmis, yra atliekamas bendrovės licencijuojamų veiklų sąnaudų auditas. Naujoje Gamtinių dujų įstatymo redakcijoje yra įteisintas reikalavimas, kad įmonių ataskaitas turi patikrinti nepriklausomas auditorius.

Nors bendrovės veiklos nėra teisiškai atskirtos, bendrovėje yra vedama atskira 4 veiklų (perdavimo, skirstymo, tiekimo bei nepagrindinės veiklos) apskaita, t. y. sudaromi 4 balansai ir pelno (nuostolių) ataskaitos. Visos bendrovės sąnaudos yra dalijamos atskiroms veikloms pagal nustatytus principus ir tinklo operatoriaus sąnaudos kitoms veikloms nėra priskiriamos.

Šiuo metu rengiamos 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2003/55/EB pataisos, numatančios atskirti perdavimo operatorių veiklą, bet dar nėra galutinai nutarta,

kaip tai bus padaryta. AB „Lietuvos dujos“ prognozuoja, kad, atskyrus perdavimo operatorių, gali sumažėti investicijos į šį sektorių. Sumažėjus investicijoms į perdavimo sistemos plėtrą, ateityje gali pablogėti ir perdavimo sistemos techninės priežiūros kokybė.

AB „Lietuvos dujos“ vidutinis darbuotojų skaičius 2007 metais pateiktas 25 lentelėje.

25 lentelė. AB „Lietuvos dujos“ vidutinis darbuotojų skaičius 2007 metais

		Perdavimas	Skirstymas	Tiekimas	Kita veikla	Iš viso
Darbuotojų skaičius	žm.	353	1207	200	23	1783
	proc.	19,8	67,7	11,2	1,3	100
	proc.	98,7			1,3	

2007 metais AB „Lietuvos dujos“ vidutinis darbuotojų skaičius buvo 1783 darbuotojai, iš jų perdavimo veikloje dirbo 353 darbuotojai, skirstymo veikloje – 1207 darbuotojai, tiekimo veikloje – 200 darbuotojų.

Atsakomybė už licencijuojamos veiklos sąlygų pažeidimus

Už licencijuojamos veiklos pažeidimus VKEKK gali skirti baudas, sustabdyti arba panaikinti licencijos galiojimą. Sustabdydama licencijos galiojimą, VKEKK nustato terminą, per kurį įmonė privalo pašalinti licencijuojamos veiklos sąlygų pažeidimus. Nepašalinus pažeidimų iki nustatyto termino, licencijos galiojimas gali būti panaikinamas.

Pažeidimus padarę asmenys, atsakingi už licencijuojamos veiklos vykdymą, traukiami administracinėn atsakomybėn Administracinių teisės pažeidimų kodekso nustatyta tvarka. Administracinių teisės pažeidimų kodekse numatyta atsakomybė už energijos išteklių ar energijos perdavimo, paskirstymo, laikymo, tiekimo ir vartojimo tvarkos pažeidimus, energijos išteklių ir energijos tiekėjų duomenų apie įmonės ūkinę finansinę veiklą nepateikimą ir žinomai klaidingų duomenų pateikimą, VKEKK nutarimų pažeidimą arba jų nevykdymą ir jos nurodymų nevykdymą ir pan.

Nustačiusi licencijuojamos veiklos pažeidimą, 2007 metais VKEKK surašė vieną administracinių teisės pažeidimų protokolą. Pažymėtina, kad juridiniai asmenys nėra traukiami administracinėn atsakomybėn – už atitinkamus pažeidimus baudžiami atsakingi pareigūnai, fiziniai asmenys. Administracinių teisės pažeidimų kodeksas numato dvi pagrindines nuobaudų rūšis – išpėjimą ir piniginę baudą, kurios dydis svyruoja priklausomai nuo pažeidimo pobūdžio.

4.2. KONKURENCIJOS KLAUSIMAI

4.2.1. DIDMENINĖS DUJŲ RINKOS APIBŪDINIMAS

Lietuvoje didmeninės gamtinių dujų rinkos beveik nėra. Gamtinių dujų prekyba tarp dujų įmonių užima 1,1 proc. nuo bendro importuojamų dujų kiekio. Nedidelius dujų kiekius vietinės dujų skirstymo įmonės perka ir parduoda vartotojams: 2007 metais UAB „Intergas“ ir AB agrofirma „Josvainiai“ dujas pirkė iš UAB „Dujotekana“, UAB „Fortum Joniškio energija“ – iš AB „Lietuvos dujos“, o UAB „Druskininkų dujos“ – iš UAB „Haupas“. Be to, nedidelį kiekį dujų (20, 45 mln. m³) AB „Lietuvos dujos“ pirkė iš UAB „Dujotekana“. Gamtinių dujų tiekėjai dujomis prekiaavo tik pagal ilgalaikes sutartis. Kitų tipo sutarčių tiekimo įmonės nėra sudariusios. Pagal Gamtinių dujų įstatymą VKEKK turi teisę susipažinti su dujų įmonių ir vartotojų sudaromomis sutartimis. Dujų įmonės pateikia VKEKK sudarytų dujų pirkimo – pardavimo sutarčių pagrindines nuostatas bei metinės veiklos ataskaitas.

2007 metais Lietuvoje suvartota 33,3 TWh (3578 mln. m³) gamtinių dujų. Vidutinis importuojamų gamtinių dujų kaloringumas sudarė 9,31 kWh/m³. Maksimalus gamtinių dujų suvartojimas per parą 2007 m. buvo 0,164 TWh. Lietuvoje gamtinės dujos nėra išgaunamos, visos dujos importuojamos iš Rusijos. Iš viso 2007 metais buvo transportuota perdavimo tinklais 45,48 TWh (4885 mln. m³) gamtinių dujų. Iš jų 11,3 TWh (1216 mln. m³) buvo tranzitu perduota į Kaliningrado sritį.

Dujas Lietuvos vartotojams tiekė bei užėmė daugiau nei 5 proc. dujų tiekimo rinkos dvi dujų tiekimo įmonės – AB „Lietuvos dujos“ ir UAB „Dujotekana“. Pastarosioms dujų kvotos yra paskirstomos vienintelio išorinio tiekėjo AAB „Gazprom“.

Lietuvos dujų perdavimo tinklai nėra sujungti su Vakarų Europos gamtinių dujų sistema. Perdavimo sistema turi vienintelę jungtį su Latvija. Tačiau gamtinės dujos iš Latvijos gali būti transportuojamos tik sutrikus dujų tiekimui per Baltarusijos Respubliką.

Apibendrinant galima teigti, kad realios konkurencijos dujų tiekimo rinkoje tarptautiniu ir šalies mastu nėra.

4.2.2. MAŽMENINĖS DUJŲ RINKOS APIBŪDINIMAS

Gamtines dujas vartotojams 2007 metais tiekė 7 tiekimo įmonės: AB „Lietuvos dujos“, UAB „Dujotekana“, UAB „Haupas“, UAB Fortum „Joniškio energija“, UAB „Druskininkų dujos“, AB agrofirma „Josvainiai“ bei UAB „Intergas“.

2007 metais šalies dujų tiekimo rinkoje buvo parduota 17,26 TWh (1853,96 mln. m³).

AB „Lietuvos dujos“ 2007 metais pardavė 12,7 TWh (1,364 mlrd. m³) gamtinių dujų, iš jų: dujų jėgainėms – 5,03 TWh (39,6 proc.), gyventojams ir smulkiam komercijos sektoriui (iki 300 MWh per metus) – 1,07 TWh (8,4 proc.), vidutiniam pramonės ir komercijos sektoriui

(iki 10 GWh per metus) – 0,27 TWh (2,1 proc.), dideliems ir labai dideliems pramonės vartotojams – 6,29 TWh (49,5 proc.) viso parduoto kiekio. Be to, 47,95 GWh (5,15 mln. m³) buvo parduota kitai dujų įmonei AB „Fortum Joniškio energija“.

Per bendrovės valdomą bei eksploatuojamą dujų sistemą į Lietuvą patiekama virš 99 proc. viso Lietuvos vartotojų gamtinių dujų poreikio.

UAB „Dujotekana“ 2007 metais patiekė 4,6 TWh (493,93 mln. m³) gamtinių dujų, iš jų 4,28 TWh buvo parduota mažmeninėje rinkoje, o likusioji dalis (0,32 TWh) – kitoms dujų tiekimo įmonėms: AB „Lietuvos dujos“ – 190,39 GWh (20,45 mln. m³), AB agrofirmai „Josvainiai“ – 40,42 GWh (4,342 mln. m³) ir 88,57 GWh (9,513 mln. m³) – UAB „Intergas“. 98 proc. mažmeninės rinkos (4,20 TWh) sudaro dujų jėgainės.

UAB „Haupas“ 2007 metais vartotojams patiekė 152,5 GWh (16,38 mln. m³) gamtinių dujų, iš jų 147,94 GWh (15,89 mln. m³) – dujų jėgainėms, likusią dalį – 4,56 GWh (0,49 mln. m³) – buitiniams vartotojams.

AB agrofirma „Josvainiai“ iš UAB „Dujotekana“ pirko 40,42 GWh (4,342 mln. m³) gamtinių dujų, kurias tiekė buitiniams vartotojams.

UAB „Fortum Joniškio energija“ iš AB „Lietuvos dujos“ nupirko 47,95 GWh (5,15 mln. m³) gamtinių dujų, kurias naudojo savo reikmėms (šilumos gamybai) – 28,58 GWh (3,07 mln. m³) ir 19,27 GWh (2,07 mln. m³) pardavė kitiems vartotojams. 99 proc. dujų (19,1GWh) buvo parduota vidutiniam pramonės ir komercijos sektoriui.

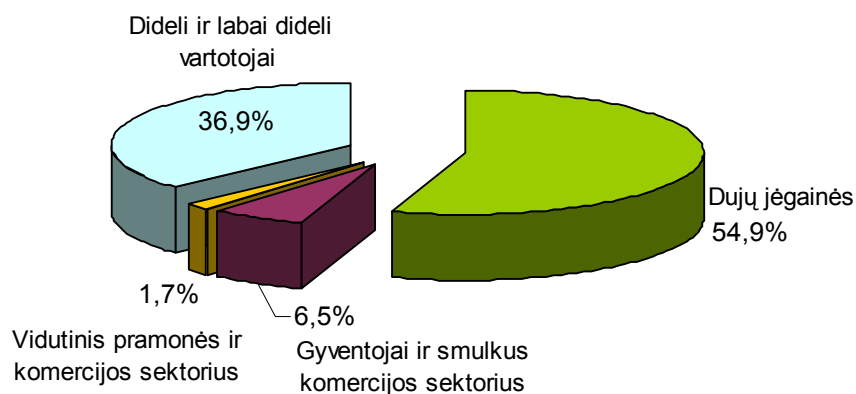
UAB „Intergas“ pradėjo tiekimo veiklą 2007 m. IV ketvirtį ir pardavė 85,98 GWh (9,23 mln. m³) gamtinių dujų. Didžiausia dujų dalis (99,9 proc.) buvo parduota dujų jėgainėms (85,93 GWh), likusios dujos – smulkiems buitiniams ir komerciniams vartotojams.

2007 metais mažmeninėje rinkoje iš viso buvo parduota gamtinių dujų:

- dujų jėgainėms – 9,481 TWh;
- gyventojams ir smulkiam komercijos sektoriui – 1,123 TWh;
- vidutiniam pramonės ir komercijos sektoriui – 0,289 TWh;
- dideliems ir labai dideliems pramonės vartotojams – 6,37 TWh.

Gamtinių dujų mažmeninės rinkos dalys tarp atskirų vartotojų grupių pateiktos 15 pav.

15 pav. Gamtinių dujų mažmeninės rinkos dalys tarp atskirų vartotojų grupių.

Mažmeninėje dujų tiekimo rinkoje, kaip ir didmeninėje rinkoje dominuoja du tiekėjai, kurie turi daugiau negu 5 proc. dujų tiekimo rinkos. Tai AB „Lietuvos dujos“ ir UAB „Dujotekana“. Visos kitos dujų tiekimo įmonės užima vos 1,91 proc. nuo viso parduoto dujų kiekio (26 lentelė).

26 lentelė. Mažmeninėje prekyboje dalyvaujančių dujų įmonių parduotas dujų kiekis ir užimama rinkos dalis 2007 metais

Dujų įmonė	Kiekis, mln. m ³	Kiekis, GWh*	Rinkos dalis, %
AB „Lietuvos dujos“	1358,95	12651,8	73,30
UAB „Dujotekana“	459,63	4279,15	24,79
Kitos bendrovės	35,38	329,39	1,91
Iš Viso:	1853,96	17260,34	100

* 1 m³ = 8004 Kcal

Kadangi nuo 2007 m. liepos 1 d. visi gamtinių dujų vartotojai yra laisvieji, t. y. gali pasirinkti tiekėją, norėdami pirkti dujas, jie privalo prieš du mėnesius iki kalendorinių metų pradžios dujų tiekimo įmonei pateikti paraišką. Vartotojas turi iš anksto, ne vėliau kaip prieš 14 kalendorinių dienų iki dujų tiekimo pradžios, pateikti prašymą tiekimo įmonei dėl tiekimo (pirkimo – pardavimo) sutarties sudarymo. Tiekimo įmonė, įvertinusi, ar įmanoma patenkinti prašomą dujų kiekio poreikį, per 14 kalendorinių dienų nuo vartotojo prašymo gavimo dienos praneša vartotojui apie visišką ar dalinį prašomo dujų kiekio patvirtinimą arba atsisakymą patenkinti prašymą. Atsisakymas patenkinti prašymą turi būti objektyvus, nediskriminuojantis ir motyvuotas. Apie atsisakymą patenkinti prašymą turi būti informuojama VKEKK.

Gamtinių dujų kainos struktūra vartotojams pateikiama 27 lentelėje.

27 lentelė. Gamtinių dujų kaina pagal komponentes nuo 2008 m. sausio 1 d., EUR/MWh

Pavadinimas/Vartotojų grupė	D3*	I1	I4 – 1
Transportavimo paslaugų kaina	8,95	8,95	4,319
Rinkliavos įskaičiuotos į transportavimo kainą	0	0	0
Dujų (prekės) kaina	30,67**	30,67**	30,67**
Dujų tiekimo paslaugos kaina	1,775	1,775	1,467
Iš viso	41,395	41,395	36,456
Mokesčiai (PVM – 18%)	7,45	7,45	6,56
Iš viso	48,845	48,845	43,016

* – buitiniams vartotojams

** – dujų kaina įvertinta 6 mėn. 1 proc. sieringumo mazuto kainai esant 525,88 JAV dolerio/tona, dyzelinio kuro kainai – 932,47 JAV dolerio/tona.

2007 metais AB „Lietuvos dujos“ gavo ir išnagrinėjo 67 vartotojų skundus ir prašymus:

- a) dėl kainų ir tarifų – 7;
- b) dėl sutarčių sąlygų – 9;
- c) dėl prijungimo prie tinklų – 9;
- d) dėl patikimumo ir kokybės – 2;
- e) dėl leidimo naudotis sistema – 3;
- f) kiti – 37.

Dėl laiku neapmokėtų sąskaitų 2007 metais buvo atjungti 232 vartotojai, iš jų 215 buitinių ir 17 nebutinių vartotojų.

5. TIEKIMO SAUGUMAS

5.1. ELEKTROS ENERGIJOS SEKTORIUS

Elektros energijos gamybos pajėgumai, poreikis, gamyba ir gamybos skatinimas

Bendra įrengtoji elektros energijos generavimo galia (branduolinė ir nebranduolinė) 2007 metais sudarė apie 5 000 MW (28 lentelė) ir buvo daugiau nei dvigubai didesnė už šalies vidaus poreikius (29 lentelė).

Pagrindinis elektros energijos šaltinis šalyje yra VI Ignalinos atominė elektrinė, gaminanti pigesnę elektros energiją nei organinį kurą naudojančios šiluminės elektrinės.

28 lentelė. Lietuvos elektrinių įrengta/disponuojama galia 2008 01 01, MW

Elektrinės	Įrengta/Disponuojama galia
Ignalinos AE	1300 / 1183
Lietuvos elektrinė	1800 / 1732
Mažeikių elektrinė	160 / 148
Vilniaus elektrinė	372 / 355
Kauno elektrinė	170 / 161
Kauno energija	8 / 7
Klaipėdos energija	11 / 9
Panevėžio termofikacinė elektrinė	35/33
Iš viso šiluminėse elektrinėse:	2556 / 2445
Kauno hidroelektrinė	101 / 50
Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė	900 / 380
Mažosios hidroelektrinės	26
Iš viso hidroelektrinėse:	1027/ 456
Pramonės įmonių ir kitos elektrinės, iš jų:	146 / 143
biomasės	19/18
vėjo	52
Iš viso:	5030/ 4227

29 lentelė. Maksimalus sistemos galios pareikalavimas (bruto) 2007 metais, MW

Mėnuo	Poreikio maksimumas
Sausis	1908
Vasaris	1922
Kovas	1791
Balandis	1652
Gegužė	1680
Birželis	1539
Liepa	1472
Rugpjūtis	1544
Rugsėjis	1555
Spalis	1710
Lapkritis	1968
Gruodis	1969
Per metus	1969

30 lentelė. Planuojami galios balansai sistemos maksimalių poreikių metu 2008 – 2010 m., GW

Rodikliai	2008 m.	2009 m.	2010 m.
Elektrinių disponuojama galia (neto)	4,6	4,6	3,3
Elektrinių patikimai disponuojama galia (neto)	3,1	3,1	2,2
Sistemos maksimali pareikalaujama galia, esant vidutiniam poreikio augimui (neto)	2,0	2,1	2,1
Būtinasis ilgalaikis rezervas	1,0	1,0	0,4
Galių balansas	0,1	0,1	-0,3

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, 2008 – 2009 m. laikotarpiu Lietuvoje išliks nedidelis generuojančių elektros galių perteklius, tačiau 2010 metais žiemos maksimumo metu galimas galios deficitas.

Įvertinant numatomą Ignalinos atominės elektrinės uždarymą bei Lietuvos įsipareigojimą Europos Sąjungai didinti elektros energijos gamybą iš atsinaujinančių energijos šaltinių, 2008 m. paleista 35 MW kogeneracinė jėgainė Panevėžyje bei papildomai planuojama įrengti apie 100 MW elektros generavimo pajėgumų, naudojančių atsinaujinančius energijos šaltinius, daugiausiai vėjo energiją.

Iki 2020 metų kartu su kaimyninėmis valstybėmis ketinama pastatyti naują atominę elektrinę. Tam tikslui 2007 m. buvo priimtas įstatymas (2008 m. pradžioje nauja redakcija) ir sukurta nacionalinio investuotojo bendrovė AB LEO LT (2008 m. balandžio mėn.). Naujos apie 3 GW atominės elektrinės kaina gali siekti 6 mlrd. EUR.

Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas nustato, kad elektros energijai gaminti, jos gamybos pajėgumams plėtoti, eksportuoti, importuoti ir tiesioginei linijai tiesti yra išduodami leidimai. Leidimų verstis nelicencijuojama veikla elektros energetikos sektoriuje išdavimą ir galiojimo panaikinimą elektros energetikos įmonėms ir laisviesiems vartotojams nustato Leidimų veikloms elektros energetikos sektoriuje išdavimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2001 m. gruodžio 18 d. įsakymu Nr. 380 (Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2005 m. balandžio 8 d. įsakymo Nr. 4 – 145 redakcija).

Leidimą gaminti elektros energiją turi gauti kiekviena įmonė, kuri vertėsi elektros energijos gamyba pagal įregistruotus įmonės įstatus ar kitus analogiškus dokumentus, priimtus iki Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo įsigaliojimo, ir nori ją tęsti esamais technologiniais įrenginiais įsigaliojus nurodytam įstatymui; nori atnaujinti sustabdytą elektros energijos gamybą esamais technologiniais įrenginiais, jeigu ankstesnio leidimo galiojimas buvo panaikintas; pasistatė naujus elektros energijos gamybos technologinius įrenginius pagal leidimą plėsti elektros energijos gamybos pajėgumą.

Leidimą plėsti elektros energijos gamybos pajėgumą turi gauti kiekviena įmonė, norinti statyti elektrinę naujoje vietoje; padidinti savo elektrinės generuojamą galią rekonstruodama (pakeisdama) esamus arba statydama papildomus technologinius elektros energijos gamybos įrenginius.

Elektros energijos eksporto leidimo gali siekti tik elektros energijos tiekėjai ir gamintojai, o elektros energijos importo leidimo gali siekti tik elektros energijos tiekėjai ir laisvieji vartotojai.

2007 metais išduoti 22 leidimai elektros energijos gamybos pajėgumams plėtoti (31 lentelė), 13 leidimų elektros energijai gaminti (32 lentelė) ir 2 leidimai elektros energijai eksportuoti. Leidimų elektros energijai importuoti nebuvo išduota.

31 lentelė. 2006 – 2007 m. išduoti leidimai elektros energijos gamybos pajėgumams plėtoti

Metai	Išduota leidimų elektros energijos gamybos pajėgumams plėtoti		Elektros energijos gamybos pajėgumai, MW			
	Leidimų skaičius, vnt.	Galia, MW	Naudojant tradicinius energijos išteklius, MW	Naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, MW		
				Vėjo, MW	Hidro, MW	Kiti, MW
2006	19	150,837	42,648	90,25	0,489	17,45
2007	22	56,878	4,248	36,78	0,42	15,43

32 lentelė. 2006 – 2007 m. išduoti leidimai elektros energijai gaminti

Metai	Išduota leidimų elektros energijai gaminti		Elektros energijos gamybos pajėgumai, MW			
	Leidimų skaičius, vnt.	Galia, MW	Naudojant tradicinius energijos išteklius, MW	Naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, MW		
				Vėjo, MW	Hidro, MW	Kiti, MW
2006	20	258,26	234,8	20,45	1,51	1,5
2007	13	42,395	7,808	30,845	0,242	3,5

Elektros energijos gamyba pagal energijos išteklius parodyta 33 lentelėje (pagal galią žr. 31 ir 32 lenteles).

33 lentelė. Lietuvos elektrinių 2007 metais į tinklą patiekta elektros energija

Elektrinės	Kiekis, GWh
Ignalinos AE	9074,8
Lietuvos elektrinė	866,8
Mažeikių elektrinė	199,2
Vilniaus elektrinė	575,5
Kauno energija	– 1,4
Kauno termofikacinė elektrinė	623,3
Klaipėdos energija	20,1
Kitos elektrinės prijungtos prie ST	34,4
Iš viso šiluminėse elektrinėse:	2317,9
Kauno hidroelektrinė	321,1
Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė	537,5
Elektrinės, naudojančios atsinaujinančius energijos išteklius	172,2
Iš viso elektrinės, naudojančios atsinaujinančius energijos išteklius:	493,3
Pramonės įmonių ir kitų žinybų elektrinės	265,4
Iš viso:	12151,4

Elektros energijos, gaminamos Lietuvos Respublikoje naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, gamybos ir pirkimo skatinimo bendruosius kriterijus, sąlygas ir reikalavimus nustato Elektros energijos, kuriai gaminti naudojami atsinaujinantys energijos ištekliai, gamybos ir pirkimo skatinimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gruodžio 5 d. nutarimu Nr. 1474 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugsėjo 18 d. nutarimo Nr. 897 redakcija). Šio aprašo privalo laikytis fiziniai ar juridiniai asmenys, gaminantys ar ketinantys gaminti elektros energiją elektrinėje, naudojančioje atsinaujinančius energijos išteklius, ir asmenys, kurie prijungia gamintojų elektros įrenginius prie elektros tinklų ir (ar) superka į skirstomuosius ir perdavimo tinklus gamintojų pagamintą elektros energiją. Šiame apraše skatinama elektros energijos

gamyba vėjo, biomasės, saulės elektrinėse ir ne didesnės negu 10 MW galios hidroelektrinėse. Kadangi elektros energijos gamybos iš atsinaujinančių energijos išteklių kaštai yra didesni nei naudojant tradicinius energijos išteklius, ši elektros energija superkama didesniais tarifais, kuriuos tvirtina VKEKK. Elektros energija, pagaminta naudojant biokurą, superkama po 63,7 – 69,5 EURc/MWh (priklausomai nuo eksploatacijos pradžios iki ir po 2008 m.), hidroenergiją – po 57,9 EURc/MWh ir vėjo energiją – po 86,9 EURc/MWh. Supirkimo kainos garantuojamos iki 2020 m. gruodžio 31 d., tačiau yra tikimybė joms augti dėl įrenginių ir eksploataavimo sąnaudų didėjimo. Elektrinės prie veikiančių energetikos įmonių tinklų prijungiamos teisės aktų nustatyta tvarka, taikant gamintojams 40 proc. prijungimo mokesčio nuolaidą.

Elektros energijos prognozės

2009 metų pabaigoje uždarius antrąjį Ignalinos atominės elektrinės bloką, turimų generuojančių galių, įskaitant šiuo metu planuojamas pastatyti nedidelės galios termofikacines elektrines, pakaks iki 2013 metais visais poreikių šalies ūkio reikmėms tenkinti augimo ir sistemos funkcionavimui būtinų sisteminių paslaugų apsirūpinimo atvejais, tačiau būtina modernizuoti Lietuvos elektrinę ir esamas termofikacines elektrines, kuriose elektros energijos gamybos kaina šildymo sezono metu yra mažiausia. Taip pat didėjant galių poreikiui ir esant ekonominiam tikslingumui, Lietuvos miestuose, turinčiuose išplėtotas centralizuoto šilumos tiekimo sistemas, turi būti pastatytos naujos termofikacinės elektrinės, galinčios gaminti elektros energiją, kurios kaina būtų konkurencinga kainai atviroje elektros rinkoje.

Lietuva įgyvendins savo įsipareigojimus ES dėl atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimo elektros energijai gaminti. Bus statomos vėjo elektrinės, mažos hidroelektrinės ir biokurą naudojančios termofikacinės elektrinės. Vadovaujantis Elektros energijos, kuriai gaminti naudojami atsinaujinantys energijos ištekliai, gamybos ir pirkimo skatinimo tvarkos aprašu, 2009 metų pradžioje elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, dalis, palyginti su bendru šalyje suvartotos elektros energijos kiekiu, turėtų sudaryti 6,9 proc., o 2009 metų pradžioje – 7,7 proc. 2008 metų pradžioje planuota, kad elektros energijos gamybos, naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, apimtis turėtų siekti 862,6 GWh (iš jų vėjo elektrinėse – 259,6 GWh, hidroelektrinėse – 448 GWh, biomasės elektrinėse – 153,5 GWh), o 2009 metų pradžioje – 995,2 GWh (iš jų vėjo elektrinėse – 320,4 GWh, hidroelektrinėse – 452 GWh, biomasės elektrinėse – 219,5 GWh).

Lietuvos elektrinių įrengtos/disponuojamos galios kitimo prognozės 2007–2009 metais pateiktos 34 lentelėje.

34 lentelė. Lietuvos elektrinių įrengtos/disponuojamos galios kitimo prognozės, MW

	2009 m.	2010 m.	2011 m.
Ignalinos AE	1300/1183	0/0	0/0
Lietuvos elektrinė	1800/1732	1500/1448	1500/1448
Mažeikių elektrinė	160/148	160/148	160/148
Vilniaus elektrinė	372/352	372/352	372/352
Kauno elektrinė	170/161	170/161	170/161
Kauno energija	8/7	8/7	8/7
Klaipėdos energija	11/9	11/9	11/9
Panevėžio energija	35/33	35/33	35/33
Iš viso šiluminėse elektrinėse:	2556/2442	2256/2158	2256/2158
Kauno hidroelektrinė	100/50	100/90	100/90
Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė	900/380	900/190	900/190
Mažosios privačios hidroelektrinės	29	29	30
Iš viso hidroelektrinėse:	1029/459	1029/309	1030/310
Pramonės įmonių ir kitų žinybų elektrinės iš jų:	200/197	257/253	328/324
biomasės	19	21	23
vėjo	91	131	200
Iš viso:	5085/4281	3542/2492	3614/2792

Maksimalus galios poreikis 2006–2010 metais pateiktas 35 lentelėje

35 lentelė. Prognozuojamas maksimalus galios poreikis 2006–2010 metais, MW

Metai	Poreikio maksimumas (neto)
2006	1837
2007	1749
2008	2030
2009	2080
2010	2130

Numatoma perdavimo tinklų plėtra ir atnaujinimas

Elektros energetikos sistemos darbo patikimumui didelę įtaką turi pagrindinių perdavimo sistemos elementų – elektros perdavimo linijų (EPL) ir transformatorių pastočių (TP) techninė būklė. Nors Lietuvoje yra gana gerai išplėtotas 110 – 330 kV elektros perdavimo tinklas, didžioji elektros tinklų dalis pastatyta daugiau nei prieš 25 – 30 metų, ir jų veiklos amžius jau pasiekė ar net viršijo projekte numatytąjį. Tai kelia didelį susirūpinimą dėl patikimo elektros sistemos darbo. Kad būtų užtikrintas patikimas perdavimo tinklo darbas, nuolat atliekamos TP ir EPL rekonstrukcijos, keičiant senus įrenginius naujais bei diegiant naujas šiuolaikiškas įrangos apsaugos ir valdymo technologijas, taip pat statomos naujos TP ir EPL.

Patikimumo požiūriu silpniausia yra vakarinė Lietuvos 330 kV perdavimo tinklo dalis. Klaipėdos 330 kV TP prie sistemos yra prijungta tik dviem 330 kV tarpsteminėmis linijomis Klaipėda – Sovetskas (Rusija) ir Klaipėda – Grobinia (Latvija). Telšių 330 kV TP prie energetikos sistemos yra prijungta tik viena 330 kV linijos atšaka nuo linijos Šiauliai – Jelgava (Latvija). Perdavimo tinklo 330 kV patikimumo padidinimui bus statomos naujos 330 kV linijos Klaipėda – Telšiai ir Panevėžys – „Mūša“, pastatant naują 330 kV skirstyklą (perjungimo punktą) ant linijos Šiauliai – Jelgava (Joniškio rajone) ir atliekant Klaipėdos ir Telšių TP išplėtimą. Pastačius liniją Panevėžys – Mūšą sumažės ir tranzitas per Latvijos energetikos sistemą, kartu sumažės priklausomybė nuo kaimyninių šalių ir padidės Lietuvos energetikos sistemos patikimumas.

Dar viena problematiška 330 kV perdavimo tinklo vieta yra Vilniaus 330 kV TP, kuri šiuo metu yra prijungta dviem 330 kV linijomis – Vilnius – Lietuvos elektrinė bei Vilnius – Molodečno (Baltarusija). Kadangi linijos Vilnius – Molodečno didesnioji dalis yra Baltarusijos pusėje ir Baltarusijos energetikos sistemai yra per brangu ją eksploatuoti, šią liniją norima demontuoti. Tokiu atveju Vilniaus TP prie 330 kV perdavimo bus prijungta tik viena 330 kV linija ir pablogės tiekimo saugumas Vilniaus miestui. Planuojama statyti naują 330 kV liniją Vilnius – „Neris“, užvedant ją į N. Vilnios TP.

Pagrindinė 110 kV perdavimo tinklo plėtra yra susijusi su intensyvesniu didesniųjų miestų vystymu bei stambių pramoninių objektų statyba. Artimiausiu metu (o kai kur jau ir pradėtos statyti) šios naujos 110/10 kV TP Vilniuje, Kaune ir kituose Lietuvos miestuose – „Nemunas“, „Šnipiškės“, „Vingis“, „Lazdėnai“, „Lypkiai“ ir kt. pastotės. Vėjo elektrinių prijungimui prie perdavimo tinklo taip pat yra statomos naujos 110 kV pastotės.

110 kV tinklo pralaidumui ir patikimumui didinti planuojamos naujos 110 kV oro ir kabelių linijos: Klaipėda – „Marios“, „Neris“ – Baltupis, Kaunas – Eiguliai, Palanga – Kretinga, Panevėžys – Pasvalys, Ukmergė – Širvintos, taip pat linijos, reikalingos pirmiau minėtų naujų 110 kV TP prijungimui.

Šiuo metu Lietuvos energetikos sistema neturi jungčių su kaimyninėmis Centrinės Europos šalimis. Siekiant užtikrinti elektros energijos tiekimo patikimumą, sistemos darbo stabilumą bei energijos šaltinių diversifikaciją tiek Lietuvos, tiek Baltijos regiono mastu, nagrinėjamos galimybės pastatyti elektros tiltą tarp Lietuvos ir Lenkijos.

2008 liepos 31 d. darbo grupė, sudaryta iš Lietuvos energetinės kompanijos AB „Lietuvos energija“ ir Lenkijos energetinės kompanijos „PSE Operator“ (Lenkija) atstovų, oficialiai baigė Lietuvos ir Lenkijos elektros energetikos sistemų sujungimo galimybių studijos atnaujinimą „Report Sumarising a Study Assessing the Feasibility of the Project of Interconnection of Lithuanians and Polish Electric Power Systems“ ir pasirašė baigtinį galimybių studijos dokumentą, kuriuo patvirtinama, kad projektas yra techniškai, juridiskai ir ekonomiškai pagrįstas, jeigu ne mažiau kaip 75 proc. jo įgyvendinimo bus finansuojama iš ES lėšų. Energetikos sistemų sujungimui numatyta nutiesti 154 km aukštosios įtampos (400 kV) dvigrandę elektros perdavimo liniją nuo Alytaus iki Ełk (Lenkija). Išankstiniu vertinimu projektas gali būti užbaigtas 2012 – 2018 metais. Jo įgyvendinimui reikia 237 mln. eurų investicijų – 71 mln. eurų Lenkijos teritorijoje ir 166 mln. eurų – Lietuvos teritorijoje. Tarp sisteminių srautų užtikrinimui būtina išplėsti tiek Lietuvos, tiek Lenkijos vidaus elektros tinklus. Tam reikalingos papildomos investicijos – 371 mln. eurų Lenkijoje ir 95 mln. eurų Lietuvoje. Įgyvendinus šį projektą bus visiškai užbaigtas Baltijos energetikos žiedas, jungiantis Lietuvos, Latvijos, Estijos, Suomijos, Švedijos, Norvegijos, Danijos ir Lenkijos energetikos sistemas, kuris padės užtikrinti Baltijos šalių elektros tinklų funkcionavimo saugumą ir patikimumą. Projektas įtrauktas į prioritetinių Europos Sąjungos projektų sąrašą, o jo įgyvendinimui paskirtas koordinatorius – prof. Wladyslaw Mielczarski. Bendra įmonė, kuri įgyvendina energetikos sistemų sujungimo projektą įkurta Lenkijoje. Jos vadovu paskirtas Vidmantas Jankauskas.

2006 metais Lietuvos ir Švedijos perdavimo sistemų operatoriai AB „Lietuvos energija“ ir „Svenska Kraftenät“ nusprendė tęsti Lietuvos ir Švedijos energetikos sistemų sujungimo galimybių tyrimą ir rugpjūčio mėnesį pasirašė bendradarbiavimo susitarimą dėl Galimybių studijos rengimo. Konsultanto, rengsiančio Galimybių studiją, parinkimui buvo paskelbtas konkursas, kurį laimėjo Švedijos konsultacinė įmonė „Sweco International“ AB. 2007 m. vasario 6 d. AB „Lietuvos energija“, „Svenska Kraftenät“ (šalys užsakovės) ir „Sweco International“ AB (konsultantai) pasirašė sutartį dėl Galimybių studijos „Elektros jungtis tarp Lietuvos ir Švedijos“ rengimo.

2008 m. vasario 5 d. Stokholme vykusiame susitikime buvo patvirtinti Galimybių studijos rezultatai bei pritarta galutinėms Galimybių studijos išvadoms. Studija buvo atliekama dviem etapais: pirmajame etape buvo atliktas pradinis galimybių įvertinimas – remiantis anksčiau atliktais tyrimais ir kitais duomenimis nustatytos projekto apimtys, elektros jungties pajėgumai ir kaštai, parinkta tinkamiausia trasa, išanalizuotos finansinės ir ekonominės jungties galimybės, sudaryti projektavimo užduoties planai jūros dugno tyrimui, įvertintos tinkamos Švedijos–Lietuvos projekto finansavimo galimybės; antrajame etape buvo atlikta išsamesnė techninė analizė, parengtos rekomendacijos

elektros jungties kabelio technologijos parinkimui bei prijungimui prie Lietuvos ir Švedijos energetikos sistemų, nagrinėta vėjo elektrinių parko, prijungto prie elektros jungties, įtaka jungčiai ir Lietuvos bei Švedijos energetikos sistemoms.

Lietuvos ir Švedijos energetikos sistemas planuojama sujungti 700 – 1000 MW galios nuolatinės srovės apie 350 km ilgio kabeliu, praklotu Baltijos jūros dugnu. Priklausomai nuo pasirinktos kabelio technologijos bei galios, investicijos sudarytų apie 516 – 637 mln. eurų. Tarp sisteminė jungtis Lietuva – Švedija planuojama 2015 metais.

Dvišaliai santykiai su trečiosiomis šalimis išliko nepakitę. Rinkų integravimo klausimai yra pradinėje stadijoje dėl vykstančių energetikos struktūrinių pokyčių trečiojoje šalyse. Problemų dėl socialinių ir aplinkosauginių pasekmių, prekiaujant elektros energija, nekilo bei dėl pasinaudojimo tinklais neužfiksuota.

5.2. GAMTINIŲ DUJŲ SEKTORIUS

AAB „Gazprom“ ir Lietuvos dujų tiekimo įmonės yra pasirašiusios ilgalaikes gamtinių dujų pirkimo – pardavimo sutartis. Pirmoji ilgalaikė 6 metų trukmės pirkimo – pardavimo sutartis tarp AAB „Gazprom“ ir AB „Lietuvos dujos“ buvo pasirašyta 1999 metais, vėliau pratęsta iki 2015 metų. Pagal šią sutartį AB „Lietuvos dujos“ išsipareigojo transportuoti AAB „Gazprom“ gamtines dujas tranzitu į Kaliningrado sritį (Rusijos Federacija). UAB „Dujotekana“, veiklą pradėjusi 2002 metais, taip pat yra sudariusi su AAB „Gazprom“ dujų pirkimo – pardavimo sutartį, galiosiančią iki 2013 metų.

2007 metais techniniai importo pajėgumai sudarė 0,3015 TWh/parą (11,8 mlrd. m³ per metus), iš jų importas per Baltarusiją 0,253 TWh/parą, importas per Latviją 0,0485 TWh/parą. Importo pajėgumai rezervuoti tranzitui yra 0,0014 TWh/val. (1,22 mlrd. m³ per metus), pajėgumai rezervuoti Lietuvos vartotojams ilgalaikėmis sutartimis – 0,11 TWh/parą (3,89 mlrd. m³ per metus) bei nerezervuoti (turimi) importo pajėgumai sudarė 0,1579 TWh/parą (6,69 mlrd. m³ per metus). 2007 metais buvo užtikrintas stabilus gamtinių dujų tiekimas Lietuvos vartotojams, vartotojų poreikiai buvo visiškai patenkinti.

Gamtinių dujų tiekimas (importas) ir suvartojimas bei jo prognozės pateiktos 36 lentelėje.

36 lentelė. Gamtinių dujų tiekimas (importas) ir suvartojimas 2007 m. bei prognozės iki 2017 m.

Mato vnt.	Metai										
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
TIEKIMAS (IMPORTAS)											
mln. m ³	3719,6	3620	3650	4550	4650	4650	4700	4700	5050	5050	5050
t. n. ekv.	2975,7	2896	2920	3640	3520	3720	3760	3760	4040	4040	4040
SUVARTOJIMAS											
mln. m ³	3598,6	3570	3600	4500	4600	4600	4650	4650	5000	5000	5000
t. n. ekv.	2878,9	2856	2880	3600	3680	3680	3720	3720	4000	4000	4000

Dujų tiekimo patikimumo klausimus reglamentuoja Gamtinių dujų įstatymas ir Gamtinių dujų tiekimo saugumo užtikrinimo priemonių aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. vasario 26 d. nutarimu Nr. 163 (Žin., 2008, Nr. 27 – 966).

Gamtinių dujų įstatymas (24 straipsnio 3 dalis) numato teisę Vyriausybei nustatyti konkrečias saugumo užtikrinimo priemones, kurių vykdymas dujų įmonėms, vartotojams bei VKEKK yra privalomas.

Gamtinių dujų tiekimo saugumo užtikrinimo priemonių aprašas yra įstatymo įgyvendinamasis teisės aktas, kurio tikslas – didinti dujų tiekimo patikimumą.

Pagrindinės Vyriausybės nutarimo ir priemonių aprašo nuostatos:

1. Visi vartotojai suskirstomi į dvi grupes: nenutrūkstamo dujų tiekimo ir nutrūkstamo dujų tiekimo. Nenutrūkstamo dujų tiekimo vartotojams turi būti sudaromos ir laikomos dujų atsargos. Visi būtiniai vartotojai yra priskiriami nenutrūkstamo dujų tiekimo grupei. Nebūtiniai vartotojai (išskyrus įmones, kurios tiekia energiją buitiniams vartotojams, mokymo, sveikatos įstaigoms, maisto gamybai) grupę pasirenka savo nuožiūra.

2. Buitiniams vartotojams už nenutrūkstantį dujų tiekimą yra atsakingos tiekimo įmonės. Jos sudaro dujų atsargas buitiniams vartotojams, atsargų sudarymo išlaidos bus įtraukiamos į dujų tiekimo kainą.

Nebūtiniai vartotojai dėl atsargų sudarymo variantą renkasi patys: a) gali patys saugoti gamtines dujas saugyklose; b) dėl dujų atsargų sudarymo gali tartis su dujų tiekimo įmone; c) vietoje dujų gali sudaryti kitos rūšies energijos išteklių atsargas (pavyzdžiui, krosnių kuro); d) būti nutrūkstamo tiekimo vartotojais ir tada dujų tiekimo sutrikimo atveju jiems dujų tiekimas nutraukiamas nedelsiant. Atsargų sudarymo sąnaudas nebūtiniai vartotojai sumoka patys.

3. Nustatomas naujas reikalavimas dujų tiekimo įmonėms – pagal nustatytą grafiką sudaryti dujų atsargas buitiniams vartotojams. Vyriausybės 2008 m. vasario 26 d. nutarimu Nr. 163 patvirtintas toks dujų atsargų sudarymo grafikas: nuo 2008 m. rugsėjo 1 d. – 10 dienų, o vėliau papildomai po 10 dienų kasmet, kol bus pasiektas 60 dienų lygis.;

Nebuitiniai vartotojai, naudojantys dujas energijai gaminti, kai ta energija parduodama ar naudojama visuomeniniams ar gyventojų poreikiams tenkinti, privalo turėti 1 mėnesio poreikį tenkinančias atsargas (atsargų rūšį pasirenka pačios įmonės). Ši nuostata nėra visai nauja – ji galioja pagal Energetikos įstatymą, tačiau virš 5 MW galios įrenginiams. Nauja yra tai, kad dabar pagal Gamtinių dujų įstatymą ši nuostata galioja visiems paminėtiems nebutiniams vartotojams nepriklausomai nuo turimų įrenginių galios.

4. Detaliau ir aiškiau nustatomas eiliškumas, pagal kurį, esant dujų tiekimo sutrikimui, vartotojams būtų atjungiamas ar apribojamas dujų tiekimas.

Esant dideliame dujų tiekimo sutrikimui, dujų tiekimas vartotojams laipsniškai nutraukiamas nustatyta eiliškumo tvarka:

Pačios įmonės taip pat nuolat įgyvendina dujų tiekimo saugumo užtikrinimo priemones.

1. Gamtinių dujų saugojimas

AB „Lietuvos dujos“ kaip dujų tiekimo įmonė yra atsakinga už nenutrūkstamą dujų tiekimą buitiniams vartotojams, dujas perkantiems tiesiogiai iš bendrovės. Siekiant užtikrinti nenutrūkstamą dujų tiekimą buitiniams vartotojams, AB „Lietuvos dujos“ yra sudariusi sutartį su Latvijos dujų laikymo sistemos operatoriumi AB „Latvijas gaze“ dėl gamtinių dujų atsargų saugojimo Inčiukalnio požeminėje dujų saugykloje. 2008 m. sausio 1 d. Inčiukalnio požeminėje dujų saugykloje buvo saugoma 150 mln. m³ dujų, 2008 m. gegužės 1 d. – 15,1 mln. m³ dujų. Šiuo metu požeminėje gamtinių dujų saugykloje sukauptas ir saugomas gamtinių dujų atsargų kiekis yra didesnis nei yra reikalinga buitinių vartotojų poreikių tenkinimui (dujų tiekimui 10 dienų laikotarpiui reikalinga – 9,4 mln. m³). Nuo 2009 metų dujų atsargos bus didinamos papildomai po 10 dienų kasmet, kol bus pasiektas 60 dienų lygis. Su nebutiniais vartotojais bendrovė šiuo metu derina Inčiukalnio požeminėje dujų saugykloje šiems vartotojams reikalingą saugoti dujų kiekį.

AB „Lietuvos dujos“, kaip Lietuvos perdavimo sistemos operatorius, imasi priemonių, spręsdama dujų trūkumo problemas dėl išorinių tiekėjų kaltės. Esant gamtinių dujų trūkumui dėl tiekėjų kaltės ar iškilus kitiems techniniams nesklandumams, dujos tiekiamos iš Inčiukalnio požeminės dujų saugyklos arba iš AB „Latvijas gaze“ magistralinių dujotiekių sistemos.

2. Tinklų techninės priežiūros kokybė ir laipsnis

Vykdydama eksploatuojamų tinklų techninę priežiūrą, AB „Lietuvos dujos“ vadovaujasi Lietuvos Respublikos ūkio ministro patvirtintais norminiais dokumentais. Pagrindinis priežiūros lygį atspindintis rodiklis – darbas be avarijų. 2007 metais avarijų dujotiekių tinkluose neįvyko.

2.1 Perdavimo sistemos techninė priežiūra

2007 metais investicijos į perdavimo sistemos atnaujinimą sudarė 13,3 mln. Lt, iš to skaičiaus aštuonioms DSS rekonstruoti panaudota 10,7 mln. Lt, o magistralinių dujotiekių linijinei daliai – 1,1 mln. Lt. Įsigytos 5 konteinerinės dujų skirstymo stotys, kuriomis 2008 metais yra keičiamos susidėvėjusios stotys. Siekiant padidinti magistralinių dujotiekių linijinės dalies patikimumą ir saugumą, numatyta vykdyti vamzdinių vidaus diagnostiką specialiais zondais. Rengiantis pritaikyti

dujotiekis šiai priemonei vykdyti, įsigyta magistralinio dujotiekio Vilnius – Panevėžys – Ryga kontrolinio paleidimo įtaiso paleidimo kameros įranga bei suprojektuotos kontrolinio įtaiso paleidimo ir priėmimo kameros magistraliniame dujotiekyje į Kaliningradą.

Didinant eksploatuojamos perdavimo sistemos patikimumą, 2007 metais parengtas magistralinio dujotiekio Panevėžys – Šiauliai 74 km ilgio atkarpos remonto ir hidraulinių bandymų techninis projektas, kurį įgyvendinus bus užtikrintas dujų transportavimo patikimumas 30 – 40 metų dujotiekiais. Praėjusiais metais darbai įvykdyti 25 km šio dujotiekio atkarpoje.

Magistralinių dujotiekų linijinėje dalyje taip pat buvo remontuojami ir keičiami susidėvėję čiaupai bei čiaupų mazgų apvadinės linijos. Iš viso suremontuoti ar pakeisti čiaupai 9 čiaupų mazguose.

2.2 Skirstymo sistemos techninė priežiūra

2007 metais investicijos į skirstymo sistemos rekonstrukciją sudarė 11,1 mln. Lt. Iš to skaičiaus investicijos į skirstomųjų dujotiekų atnaujinimą sudarė 7,3 mln. Lt, į dujų reguliavimo punktų atnaujinimą – 1,7 mln. Lt. Rekonstruota 26 km skirstomųjų dujotiekų, į susidėvėjusius plieninius vamzdynus įveriant polietileninius vamzdžius. Dujų reguliavimo punktuose susidėvėjusi technologinė įranga buvo pakeista nauja.

Siekiant didinti skirstomųjų dujotiekų ir jų įrengimų patikimumą ir saugumą, kaip ir kasmet, buvo vykdoma dujų sistemos techninė priežiūra, t. y. dujotiekų sandarumo bei izoliacijos vientisumo tikrinimas jautriais dujų ieškikliais, sistemos apžiūra ir techninis patikrinimas. Techninės priežiūros metu rasti trūkumai šalinami, atliekant remonto darbus, kurie įtraukiami į remonto darbų programą. 2007 metais pagrindiniai darbai vyko, atliekant vamzdynų izoliacijos, saugos nuo korozijos sistemų, dujotiekų įvadų, dujų reguliavimo punktų, uždaramųjų įtaisų ir kitų nepatikimų įrenginių remontą bei keitimą.

Siekiant padidinti perdavimo ir skirstymo sistemų patikimumą, numatomos tokios priemonės:

- 2008 metais planuojama pradėti statyti Janiūnų kompresorinę stotį. Nauja kompresorinė stotis sudarys galimybę transportuoti papildomą dujų kiekį vartotojams ir padidins tiekimo saugumą bei patikimumą uždarius Ignalinos AE. Taip pat bus sudaryta galimybė tranzitu į Kaliningrado sritį transportuoti didesnę gamtinių dujų kiekį. Stoties statybą numatoma baigti 2010 metais, bus investuota 229 mln. Lt;

- pradėta dujų perdavimo sistemos Šakiai – Klaipėda statyba, kurią baigus Vakarų Lietuvos magistraliniai dujotiekiai bus sujungti į žiedinę sistemą ir bus padidintas šios Lietuvos dalies vartotojų aprūpinimo dujomis stabilumas ir patikimumas;

- numatoma atlikti Rudaminos dujų skirstymo stoties rekonstrukciją, kuri reikalinga Vilniaus skirstomųjų dujotiekų sužiedinimui bei nepertraukiamam gamtinių dujų tiekimui Vilniaus mieste užtikrinti;

- numatoma įgyvendinti priemones, kurios leis diagnostiniais zondais tikrinti pagrindinių šalies magistralinių dujotiekų būklę ir patikimumą nenutraukiant dujų tiekimo;

- magistraliniai dujotiekiai, kuriuos parengti tikrinimui diagnostiniais zondais nėra galimybių, bus remontuojami ir bandomi hidrauliniiais bandymais;
- viename magistralinio dujotiekio ruože, kurio nėra galimybių perbandyti ir iširti diagnostiniais zondais, bus palaikomas sumažintas darbinis slėgis – tam numatoma įrengti slėgio ribojimo mazgą;
- numatytos priemonės bendrovės dujotiekių fizinei saugai gerinti ir informacinių sistemų patikimumui didinti;
- parengta ir įgyvendinama perdavimo ir skirstymo sistemų rekonstrukcijos programa;
- siekiant didinti skirstymo sistemos patikimumą, numatyta tiesti dujotiekius, sujungiančius į žiedą atskiras atšakines sistemas.

Reguliuotojo bei kitų institucijų vaidmuo atsižvelgiant į:

- *reikalavimus paskutinės vilties tiekėjui;*

Tiekimo saugumo priežiūra yra vykdoma, atliekant įmonių veiklos monitoringą, stebint pasiūlą ir paklausą bei VKEKK prižiūrint, kaip įmonės vykdo licencijuojamos veiklos sąlygas. Dujų tiekimo įmonės, tiekdamos vartotojams dujas, privalo vadovautis ir Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo taisyklėmis, kuriose detalai nustatyti gamtinių dujų tiekimo nutraukimo, atsiskaitymo ir kiti klausimai.

Pagal Gamtinių dujų įstatymo 16 straipsnį, paskirtasis tiekimas gali būti vykdomas buitiniams vartotojams ir vartotojams į tuos objektus, kurių energijos gamybos galia mažesnė kaip 5 MW ir kuriuose nėra kuro rezervinių atsargų. Laisvasis vartotojas turi teisę pasirinkti kitą nei paskirtąjį tiekimą vykdančią tiekimo įmonę. Paskirtoji tiekimo įmonė privalo sudaryti sutartis su sistemų operatoriais dėl dujų transportavimo ir yra atsakinga už dujų patiekimą iki vartotojų sistemų.

Pagal Energetikos įstatymo 5 straipsnį, Vyriausybė ar jos įgaliotos institucijos, vykdydamos valstybinį energetikos valdymą įstatymų nustatytais atvejais, turi teisę įmonėms, kurios verčiasi energetikos veikla, priskirti viešuosius interesus atitinkančius įpareigojimus.

- *paskatas didinti dujų importo pajėgumus;*

Lietuvos perdavimo sistemos pajėgumai dujų importui yra pakankami ir artimiausioje perspektyvoje didinti importo infrastruktūros pajėgumų nereikės. Todėl specialios paskatos importo pajėgumo didinimui kol kas netaikomos.

- *priėjimo prie gamtinių dujų saugyklų reikalavimus tam, kad būtų užtikrintos viešos paslaugos.*

Lietuva neturi gamtinių dujų saugyklų.

Pagrindinių tarptautinių infrastruktūros projektų vystymo pažanga

Siekiant išnagrinėti galimybes gamtinių dujų tiekimo patikimumui Baltijos regione užtikrinti, 2002 metais parengta studija „Gintaro projektas, Lietuvos Lenkijos dujų jungtis“, kurią rengiant

dalyvavo Danijos, Lietuvos, Lenkijos dujų kompanijos. Ši studija apėmė dujų vamzdyną nuo Lietuvos dujų sistemos iki Danijos dujų sistemos. Simbolinis pavadinimas „Gintaro projektas“ yra išlikęs, svarstant Lietuvos – Lenkijos dujų tinklų sujungimo galimybę.

Atnaujintoje Nacionalinėje energetikos strategijoje yra numatoma, bendradarbiaujant su Lenkija, iki 2011 metų parengti Lenkijos ir Lietuvos dujotiekių tinklų sujungimo galimybių studiją.

2007 m. kovo 2 d. pasirašytame Lietuvos ir Lenkijos ministrų pirmininkų komunikate dėl bendradarbiavimo energetikos srityje, be kitų klausimų siūloma inicijuoti Lietuvos ir Lenkijos gamtinių dujų sistemų jungties galimybių studijos rengimą.

2004 metais konsorciumas, susidedantis iš Vokietijos įmonės ESK, UAB „Dujotekana“ ir UAB „Geonafta“, parengė ir Ūkio ministerijai pristatė galimybių studiją dėl požeminių gamtinių dujų saugyklų įrengimo Vakarų Lietuvoje, kurioje tinkamiausia nustatyta Syderių vietovės žemės struktūra, turinti didžiausią poringumą ir esanti netoli magistralinio dujotiekio Šiauliai – Klaipėda.

Siekiant įsitikinti, ar Syderių vietovės žemės struktūra tinkama įrengti požeminę gamtinių dujų saugyklą, būtina atlikti geologinius tyrimus. Ūkio ministerija 2008 m. birželio 27 d. raštu Nr. (30.7 – 63) – 3 – 4059 pateikė Europos Komisijos Energijos ir Transporto direktoratui paraišką dėl lėšų (15 mln. Lt) skyrimo šiems tyrimo darbams atlikti.

6. KLAUSIMAI, SUSIJĘ SU VIEŠOSIOMIS PASLAUGOMIS

6.1. ELEKTROS ENERGIJOS SEKTORIUS

Elektros energetikos įstatymas apibrėžia viešuosius interesus elektros energetikos sektoriuje: tai veikla ar neveikimas elektros energetikos sektoriuje, tiesiogiai ar netiesiogiai susiję su visuomenės saugumu ir aplinkos apsauga, taip pat elektros energijos gamyba, naudojant atsinaujinančius energijos išteklius kombinuotojo elektros energijos bei šilumos gamybos ciklo elektrinėse.

Viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje sąrašą, teikėjus ir teikimo tvarką nustato Vyriausybė arba jos įgaliota institucija. Rinkos dalyviai nurodytų paslaugų teikimo sąnaudas įtraukia į veiklos sąnaudas.

Perdavimo sistemos operatorius, skirstomųjų tinklų operatorius ir visuomeniniai tiekėjai, vykdydami įpareigojimą teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, su šiuo įpareigojimu susijusias gautas pajamas ir patirtas sąnaudas kaupia, detalizuoja ir įtraukia į apskaitą atskirose buhalterinėse sąskaitose ir apskaitos registruose.

Esami elektros energijos gamybos pajėgumai gali būti plečiami ar nauji pajėgumai naujoje vietoje įrengiami tik gavus leidimą plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus. Leidimai išduodami visiems asmenims, pateikusiems prašymą ir užtikrinantiems, kad jų vykdoma veikla atitiks tam tikras sąlygas, viena iš jų yra reikalavimas, kad jų paslaugos atitiks viešuosius interesus.

Ūkio ministerija yra patvirtinusi viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje sąrašą. Pagal ūkio ministro įsakymą viešuosius interesus elektros energetikos sektoriuje atitinka šios paslaugos:

1. elektros energijos gamyba:

1.1. naudojant atsinaujinančius energijos išteklius;

1.2. termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse, kai šios elektrinės tiekia šilumą į miestų centralizuotus šilumos tiekimo tinklus;

1.3. nustatytosiose elektrinėse, kuriose elektros energijos gamyba būtina energetikos sistemos rezervams užtikrinti;

2. atominės energetikos darbo saugumo užtikrinimas, atliekų saugojimas ir laidojimas;

3. elektros energijos gamybos įrenginių, elektros energijos gamybai naudojančių vėjo, biomasės, saulės ar hidroenergiją, prijungimas prie perdavimo ar skirstomųjų elektros tinklų.

Šiame sąrašė nurodytų viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikimas reglamentuotas Ūkio ministerijos patvirtintose Įpareigojimų teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas davimo taisyklėse. 2006 metų pabaigoje jos buvo pakoreguotos, pritaikant lankstesnį apmokestinimo mechanizmą, kuris palengvins prekybą elektros energija rinkoje. Taisyklės įsigaliojo 2008 metais.

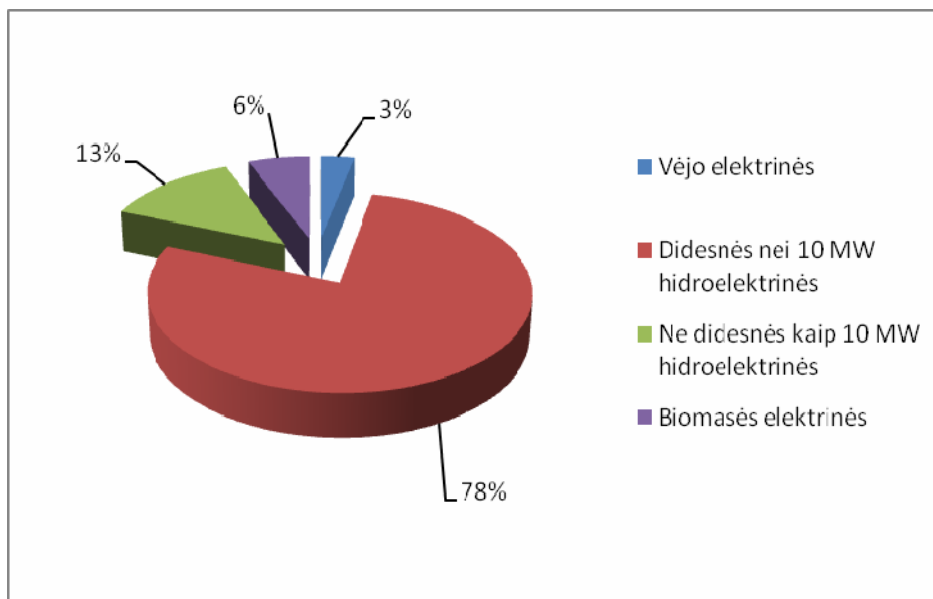
Pirminės energijos šaltinių ženklavimo įgyvendinimas

Vykdydama Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2005 m. spalio 7 d. įsakymą Nr.4 – 346 „Dėl elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, kilmės garantijų teikimo taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2005, Nr.122 – 4375), AB „Lietuvos energija“, kaip perdavimo sistemos operatorius, yra atsakinga už elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, kilmės garantijų išdavimą bei duomenų bazės administravimą.

Iki 2005 m. gruodžio 31 dienos buvo įdiegta kilmės garantijų duomenų bazė. AB „Lietuvos energija“ interneto svetainėje www.le.lt registruojama, kaupiama ir saugoma informacija: asmenų, kuriems išduotos kilmės garantijos sąrašas; duomenys apie dalyviui priklausančius įrenginius; elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, bendras kiekis pagal elektros energijos gamybai naudojamų energijos išteklių rūšis. Informacija atnaujinama ne rečiau kaip kas mėnesį. Dalyviai – gamintojai ir (ar) tiekėjai registruoti kilmės garantijų duomenų bazėje ir turintys suteiktą kodą – turi teisę peržiūrėti duomenis apie save.

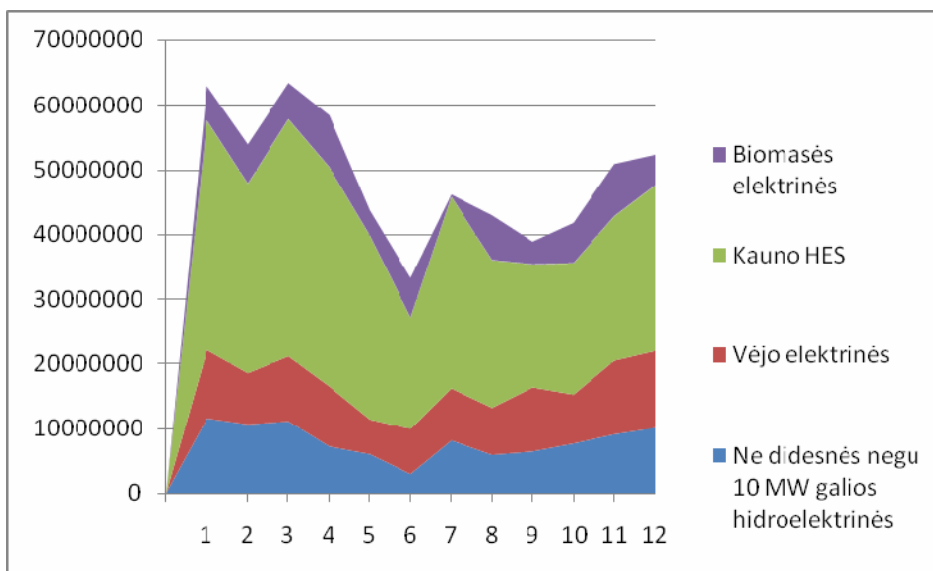
Elektros energijos tiekimas pagal rūšis pavaizduotas žemiau pateiktuose paveikslėliuose.

16 pav. Elektros energijos tiekimas į tinklą pagal elektrinių rūšis 2007 metais

Hidroelektrinės patiekia į tinklą 91 proc. visos elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančius išteklius. Iš jų didžiąją dalį, tai yra 78 proc., gamina ir tiekia Kauno hidroelektrinė.

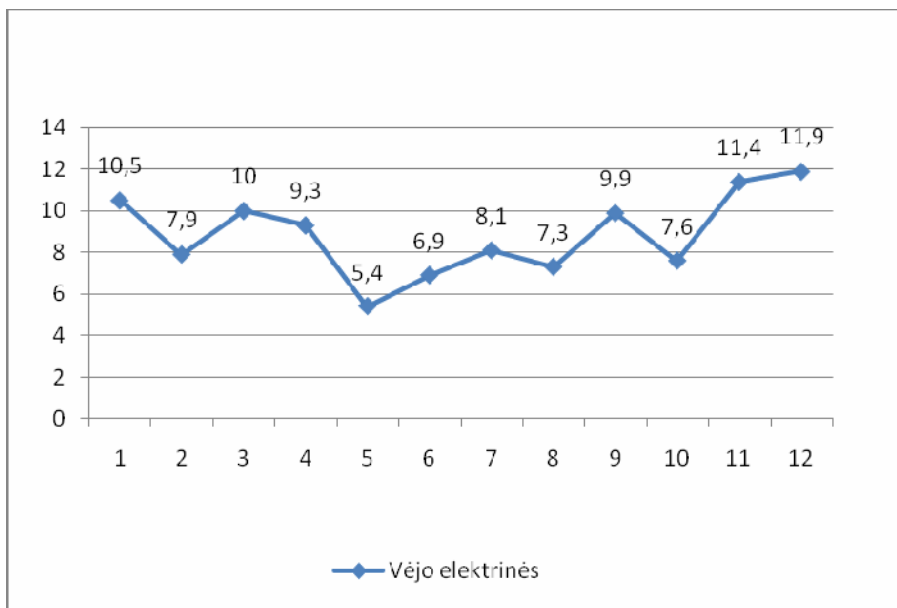
17 pav. Elektros energijos pagamintos naudojant atsinaujinančius energijos išteklius tiekimas į tinklą pagal mėnesius 2007 m. kWh

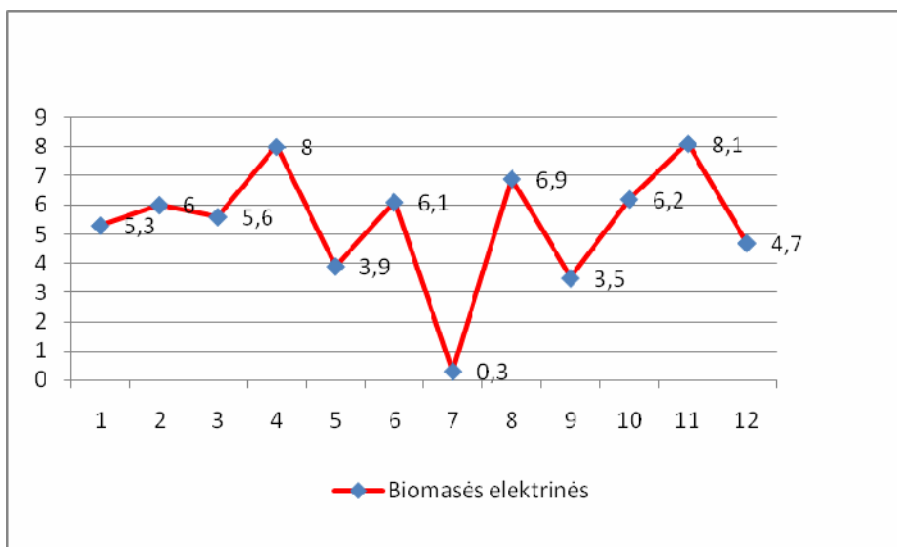
Elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančius išteklius, bendrąją gamybos apimtį labiausiai sąlygoja hidroelektrinės. Jose gamyba ypač suaktyvėja balandžio mėnesį, kai panaudojami potvynių vandenys. Vasaros laikotarpiu, labai sumažėjus vandens lygiui upėse ir tvenkiniuose, laikantis gamtos saugos reikalavimų gamybos apimtys labai sumažinamos, o kai kuriais atvejais ir visai

sustabdomos. Šis sezoniškumo veiksnys ypač aktualus ne didesnėms negu 10 MW galios hidroelektrinėms.

18 pav. Vėjo elektrinių patiekta į tinklą elektros energija 2007 m. (MWh)

19 pav. Biomasės elektrinių patiekta į tinklą elektros energija 2007 m. (MWh)

Elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, kiekis yra visa elektros energija, pagaminta elektrinėse, naudojančiose tik atsinaujinančius energijos išteklius, taip pat dalis elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančius energijos išteklius mišriose elektrinėse, naudojančiose ir neatsinaujinančius energijos išteklius. Šiose elektrinėse energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, dalis nustatoma iš bendro pagaminto elektros energijos kiekio atėmus elektros energijos kiekį, pagamintą naudojant neatsinaujinančius energijos išteklius.

Elektros energijos kiekis, pagamintas naudojant neatsinaujinančius energijos išteklius, nustatomas pagal sunaudoto kuro balansą ir Lietuvos Respublikos ūkio ministro nustatytą normatyvinį sąlyginio kuro suvartojimą 1 kWh elektros energijos pagaminti.

Gamintojas privalo ne vėliau kaip per septynias dienas nuo mėnesio pabaigos pateikti kilmės garantijas išduodančiai institucijai (gamintojai, kurių įrenginiai prijungti prie skirstomojo tinklo – savo regiono skirstomojo tinklo operatoriui) informaciją pagal kiekvieną duomenų bazėje registruotą įrenginį apie:

1. per praėjusį mėnesį pagamintos elektros energijos iš atsinaujinančių energijos išteklių kiekį, kWh, kai šis kiekis išmatuotas elektros energijos apskaitos prietaisais, atitinkančiais Lietuvos Respublikos metrologijos įstatymo ir kitų teisės aktų reikalavimus, nurodant atsinaujinančių energijos išteklių rūšį;

2. patiektą į tinklą per praėjusį mėnesį elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, kiekį, kWh, nurodant atsinaujinančių energijos išteklių rūšį;

3. elektros energijos, parduotos su nepanaudotomis kilmės garantijomis, kiekį, kWh, ir pirkėją.

Skirstomųjų tinklų operatorius privalo ne vėliau kaip per septynias dienas nuo mėnesio pabaigos pateikti AB „Lietuvos energija“ (kilmės garantijas išduodančiai institucijai) informaciją pagal kiekvieną gamintoją atskirai apie:

1. per praėjusį mėnesį iš gamintojų, kurie elektros energiją gamina naudodami atsinaujinančius energijos išteklius, į tinklą patiektos elektros energijos kiekius, kWh;

2. per praėjusį mėnesį iš gamintojų nupirktos elektros energijos pagal įpareigojimą teikti viešuosius interesus atitinkančią paslaugą kiekius, kWh, ir sumokėtą kainą, Lt.

Dalyvis atsako už teikiamų duomenų tikslumą ir patikimumą.

Direktyvos A priedo kriterijų įgyvendinimas

Vykdydamos savo veiklą, elektros energetikos sektoriaus įmonės privalo informuoti vartotojus apie efektyvų elektros energijos vartojimą, įmonės teikiamas paslaugas, paslaugų teikimo sąlygas, paslaugų ir elektros energijos kainas bei tarifus, vartotojų įrenginių prijungimo prie tinklų įkainius ir sąlygas bei numatomus sutarčių sąlygų pakeitimus. Elektros energetikos sektoriaus įmonės privalo ne vėliau kaip prieš vieną mėnesį iki kainų ar tarifų padidinimo raštu ar kitais būdais pranešti buitiniams vartotojams apie kainų padidėjimą. Visuomeniniams tiekėjams draudžiama diskriminuoti vartotojus ar vartotojų kategorijas. Vartotojas, kuris gauna elektros energiją iš visuomeninio tiekėjo, privalo laiku atsiskaityti su visuomeniniu tiekėju už elektros energiją ir jos persiuntimą. Vartotojas turi teisę vienašališkai neatlygintinai nutraukti sutartį su visuomeniniu tiekėju, raštu įspėjus prieš 30 kalendorinių dienų ir iki sutarties nutraukimo dienos visiškai atsiskaityti už patiektą elektros energiją bei jos persiuntimo paslaugą.

Buitiniai vartotojai turi teisę:

1) laisvai ir neatlygintinai pasirinkti tiekėją;

2) gauti iš tiekėjų informaciją apie tiekėjo pavadinimą, buveinės adresą, įmonės kodą ir teisinę formą, teikiamas paslaugas ir jų teikimo sąlygas, paslaugų bei elektros energijos kainas ir tarifus, pranešimų apie kainas pateikimo būdus, sutarčių terminus, jų sudarymo ir nutraukimo sąlygas, ginčų nagrinėjimo tvarką;

3) vienašališkai neatlygintinai nutraukti sutartis, jei keičiamos sutarčių sąlygos ir jos buitiniams vartotojams nepriimtinos;

4) gauti iš elektros energetikos sektoriaus įmonių pasiūlymus dėl atsiskaitymo būdų ir pasirinkti atsiskaitymo būdą.

Pagal patvirtintas Elektros energijos tiekimo ir naudojimo taisykles tiekimą galima nutraukti ar apriboti esant vartotojo kaltei. Operatorius ar tiekėjas, įspėjęs buitinį vartotoją ne mažiau kaip prieš 15 kalendorinių dienų, o kitus vartotojus – prieš 10 dienų, turi teisę įspėjime nurodytu laiku arba vėliau jam nutraukti ar apriboti elektros energijos tiekimą, kai vartotojas nustatytu laikotarpiu nesumoka ar iš dalies sumoka už suvartotą elektros energiją.

Per 2007 kalendorinius metus akcinė bendrovė “VST” už suteiktas, tačiau neapmokėtas paslaugas, laikinai buvo nutraukusi elektros energijos tiekimą 0,45 tūkst. komercinių ir 6,32 buitinių vartotojų. Tai sudaro apie 0,9 proc. nuo bendro vartotojų skaičiaus arba 11 proc. daugiau nei 2006 metais.

AB Rytų skirstomieji tinklai per 2007 metų laikotarpį už suteiktas, tačiau neapmokėtas paslaugas, laikinai buvo nutraukusi elektros energijos tiekimą 0,3 tūkst. komercinių ir 4,1 tūkst. buitinių vartotojų. Tai sudaro apie 0,6 proc. nuo bendro vartotojų skaičiaus.

Kai vartotojui nutraukiamas arba apribojamas elektros energijos persiuntimas ir (ar) tiekimas ar elektros energijos kokybės parametrai elektros energijos persiuntimo paslaugos ar elektros energijos pirkimo–pardavimo vietoje neatitinka nustatytų reikalavimų, operatorius ar visuomeninis tiekėjas vartotojo reikalavimu atlygina jam dėl operatoriaus ar visuomeninio tiekėjo kaltės patirtus tiesioginius nuostolius. Netiesioginiai nuostoliai nėra atlyginami. Vartotojas prašymą dėl tiesioginių nuostolių atlyginimo privalo pateikti per 10 kalendorinių dienų nuo nuostolių atsiradimo. Operatorius ar visuomeninis tiekėjas privalo vartotojo prašymą išnagrinėti per 30 kalendorinių dienų. Nuostoliai, patirti dėl elektros energijos persiuntimo ir (ar) tiekimo nutraukimo ar apribojimo, turi būti atlyginti per 30 kalendorinių dienų nuo jų vertės ir vartotojo prašymo pagrįstumo nustatymo dienos, jei vartotojas ir visuomeninis tiekėjas ar operatorius nėra susitarę kitaip.

Kadangi Lietuvoje nepriklausomą tiekėją pasirinko labai mažas procentas laisvųjų vartotojų, kuriais nuo 2004 m. liepos 1 d. gali būti visi nebutiniai vartotojai, dauguma elektros energijos vartotojų perka elektros energiją iš 2 pagrindinių visuomeninių tiekėjų pagal reguliuojamus visuomeninius tarifus. Reguluojami visuomeniniai tarifai apima visas vartotojų kategorijas – gyventojus, smulkų, vidutinį ir stambų verslą.

Visuomeninis tiekėjas privalo sudaryti sutartis ir tiekti elektros energiją visiems jam išduotoje licencijoje nustatytoje teritorijoje esantiems ir to pareikalavusiems vartotojams, nepasirinkusiems nepriklausomo tiekėjo.

Vartotojas turi teisę vienašališkai neatlygintinai nutraukti sutartį su visuomeniniu tiekėju. Jis privalo apie sutarties nutraukimą raštu įspėti visuomeninį tiekėją prieš 30 kalendorinių dienų ir iki sutarties nutraukimo dienos visiškai atsiskaityti su visuomeniniu tiekėju už patiektą elektros energiją bei jos persiuntimo paslaugą.

Nepriklausomas tiekėjas prieš sudarydamas arba nutraukdamas elektros energijos tiekimo sutartį su laisvuoju vartotoju, esančiu visuomeninio tiekėjo licencijoje nurodytoje teritorijoje, privalo prieš 30 kalendorinių dienų apie tai raštu pranešti visuomeniniam tiekėjui.

Laisvasis vartotojas, esantis visuomeninio tiekėjo licencijoje nurodytoje teritorijoje, prieš sudarydamas arba nutraukdamas elektros energijos tiekimo sutartį su nepriklausomu tiekėju, privalo prieš 30 kalendorinių dienų apie tai raštu pranešti visuomeniniam tiekėjui.

Keisdami elektros energijos tiekėją, vartotojai nemoka jokio mokesčio.

Visuomeninių tarifų viršutinės ribos (37 lentelė) nustatomos kiekvieniems metams konkrečiam visuomeniniam tiekėjui. Perdavimo aukštos įtampos tinklais ir skirstymo paslaugos bei visuomeninio tiekimo paslaugų pajamų lygis nustatomas trejų metų periodui ir kiekvienais metais perskaičiuojamas pagal indeksavimo, kiekio poveikio, nenumatytų pasikeitimų ir korekcijos koeficientus, o skirstymo bei tiekimo paslaugų kainų viršutinės ribos apskaičiuojamos planuojamam tais metais perduotos, paskirstytos ar perduotos elektros energijos kiekiui. Visuomeninių tarifų viršutinė riba susideda iš gamybos kainos, perdavimo paslaugos kainos, skirstymo paslaugos vidutinės ir žemos įtampos tinklais bei tiekimo paslaugos kainos viršutinių ribų. Visuomeninių tarifų lygis priklauso nuo gamybos kainos svyravimo. Kadangi Lietuvoje pagrindinio gamintojo, kuris užima per 70 proc. rinkos, kaina yra reguliuojama, o kiti gamintojai pagrindinę elektros energijos dalį parduoda per viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikimą, VKEKK numato gamybos kainą, kuri įtraukiama apskaičiuojant visuomeninių kainų viršutinę ribą.

37 lentelė. AB Rytų skirstomieji tinklai ir AB „VST“ visuomeninių kainų viršutinių ribų lygiai, EUR/MWh

AB Rytų skirstomieji tinklai	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.
Aukšta įtampa (330 – 110 kV)	35,45	36,00	35,88	39,91	50,1
Vidutinė įtampa (35 – 6 kV)	48,51	54,65	54,30	58,16	70,9
Žema įtampa (0,4 kV)	74,49	85,15	83,79	87,29	103,1
AB „VST“					
Aukšta įtampa (330 – 110 kV)	35,51	35,97	35,83	39,85	50
Vidutinė įtampa (35 – 6 kV)	48,86	58,04	57,55	61,20	73,9
Žema įtampa (0,4 kV)	72,06	85,32	84,29	87,75	103,9

Kaip vartotojų, kurie naudojami visuomeniniais tarifais, skaičius buvo pasiskirstęs 2007 metais parodyta 38 lentelėje.

38 lentelė. Vartotojų, kurie atsiskaito pagal visuomeninius tarifus, dalis, procentais

Gyventojai	Pramonė	Kiti
96,5	0,1	3,4

Elektros energijos vartotojams tiekama elektros energija yra prekė. Vartoti elektros energiją leidžiama tik sudarius sutartis tarp vartotojo (iš jų ir laisvojo vartotojo) ir visuomeninio elektros energijos tiekėjo, perdavimo ar skirstomųjų tinklų operatoriaus. Sutarčių sudarymo pagrindai yra nustatyti Civiliniame kodekse. Ginčai sprendžiami šalių susitarimu ar teismine tvarka. Privalomų reikalavimų laikymasis yra nurodytas energetikos įmonėms išduotose licencijose.

Fizinių asmenų skundus dėl energijos pirkimo–pardavimo ar paslaugų teikimo sutarčių nesąžiningų sąlygų taikymo išankstine skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka nagrinėja Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba.

Skundus dėl energetikos objektų, įrenginių ir apskaitos priemonių gedimų, eksploatavimo, energijos kokybės reikalavimų, energijos apskaitos ir apmokėjimo už suvartotą energiją pažeidimų, avarių, energijos tiekimo nutraukimo, sustabdymo ar ribojimo išankstine skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka nagrinėja Valstybinė energetikos inspekcija prie Ūkio ministerijos.

Skundus dėl energetikos įmonių veiklos ar neveikimo tiekiant, skirstant, perduodant, laikant energiją, dėl teisės joms pasinaudoti tinklais ir sistemomis nesuteikimo, dėl prisijungimo, energijos tiekimo srautų balansavimo, kainų ir tarifų taikymo išankstine skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka nagrinėja VKEKK.

6.2. GAMTINIŲ DUJŲ SEKTORIUS

2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/55/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių (CELEX Nr. 32003L0055) 3 straipsnio 6 dalyje yra nustatytas reikalavimas pranešti Europos Bendrijų Komisijai apie visas priemones, priimtas siekiant teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas.

Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija 2007 m. kovo 13 d. raštu Nr. (30.7 – 63) – 3 – 1655 ir 2008 m. vasario 4 d. raštu Nr. (30.7 – 63) – 3 – 792 adresuotais Jo Ekscelencijai Europos Bendrijų Komisijos nariui Andriui Piebalgui pranešė apie priemones, priimtas siekiant teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas. Šiuose pranešimuose informuojama, kad nacionaliniais gamtinių dujų sektoriaus veiklą reguliuojančiais teisės aktais Lietuvoje yra nustatyti šie viešuosius interesus atitinkantys įpareigojimai:

a) gamtinių dujų tiekimo kainos reguliavimas visiems vartotojams, nustatant tiekimo kainos viršutinės ribas.

Įpareigojimas nustatytas pagal Gamtinių dujų įstatymo 23 straipsnio 1 dalies 5 punktą. Įstatymo 23 straipsnio 1 dalies 5 punkte nustatyta, kad „1. Dujų sektoriuje reguliuojamos šios kainos, nustatant jų viršutines ribas: <..> tiekimo.“

Gamtinės dujos į Lietuvą importuojamos vadovaujantis sutartimis, pasirašytais tarp AAB „Gazprom“ ir Lietuvos įmonių. AAB „Gazprom“ yra vienintelė dujų pardavėja Lietuvos įmonėms.

Lietuvoje nustatyti viešuosius interesus atitinkantys įpareigojimai turi nustatytus specifinius tikslus, objektyvias priežastis, yra griežtai reguliuojami ir skaidrūs.

Šis viešuosius interesus atitinkantis įpareigojimas yra susijęs su bendrus ekonominius interesus atitinkančių paslaugų teikimu (supply of the service of general economic interest). Tai tiesiogiai susiję su Lietuvos siekiu išlaikyti tam tikrą kainų lygio kontrolę ir prižiūrėti, kad kainos būtų nustatomos sąžiningai. Pagal Europos Komisijos išleistą dokumentą „Note of the DG Energy&Transport on Directives 2003/54/EC and 2003/55/EC on the Internal Market in Electricity and Natural Gas–Public Service Obligations“ Lietuvoje taikomas įpareigojimas atitinka 2.1.2.3 skyriaus „Quality and Price of Service Supplied“ kriterijus.

Pagrindinės priežastys, dėl kurių taikoma ši priemonė: nėra iki galo sukurta dujų vidaus rinka, nėra dujų tiekimo šalyje konkurencijos, nes dujos į Lietuvą tiekiamos iš vieno išorinio dujų tiekimo šaltinio. Taip pat Lietuva neturi išvystytos dujų transportavimo infrastruktūros, kuri sudarytų galimybių gauti dujas iš kitų šaltinių. Be to, dujų tiekimo įmonės įsigyja dujas pagal „Gazprom“ nustatytas kvotas ir kainas. Taip pat ši įmonė nustato Lietuvoje visiems dujų pirkėjams importo ir atsiskaitymo bei pardavimo sąlygas.

Dėl AAB „Gazprom“ vykdomos politikos laisvieji vartotojai Lietuvoje neturi realios tiekimo įmonės pasirinkimo galimybės. Kitaip tariant, tiekimo įmonės veikia natūralios monopolijos arba itin mažo dalyvių skaičiaus oligopolijos sąlygomis.

Šiuo metu tiek Latvijai, tiek Estijai ir Lietuvai dujas tiekia tik vienas išorinis dujų tiekėjas – Rusijos Federacijos AAB „Gazprom“.

Kol dujų tiekimas Lietuvai (ir kitoms Baltijos valstybėms – Latvijai ir Estijai) visiškai priklauso nuo vienos ne ES šalies įmonės, nėra sąlygų galutinai įgyvendinti rinkos santykių dujų sektoriuje. Lietuvos ir Latvijos dujų vamzdynai yra sujungti, tačiau dujų tiekimo šaltinis lieka vienas ir tas pats. Kol kas numatoma per šią jungtį tiekti dujas ekstremalios energetikos padėties metu, tokiam atvejui įrengta dujų apskaitos stotis.

Tiekimo kainų reguliavimo principas yra aiškiai nustatytas Gamtinių dujų įstatymo 23 straipsnio 3 ir 4 dalyse. Šio įstatymo 23 straipsnio 3 dalis nustato: „VKEKK parengia ir patvirtina šio straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodytų kainų nustatymo metodikas“, o įstatymo 23 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad „Šio straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodytas kainas, VKEKK patikrinus, viešai paskelbia dujų įmonės“.

Gamtinių dujų kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodikoje, patvirtintoje VKEKK 2007 m. liepos 31 d. nutarimu Nr. O3 – 54, numatyta, kad VKEKK nustato viršutines dujų perdavimo, skirstymo ir tiekimo kainų ribas penkeriems metams. Konkrečias dujų perdavimo, skirstymo ir tiekimo kainas, neviršijančias VKEKK nustatytų kainų viršutinių ribų, kiekvienais metais nustato dujų įmonės.

Ši metodika yra viešai skelbiama ir prieinama vartotojams. Joje numatytos atitinkamos procedūros, pvz., kad dujų tiekimo kainų viršutinės ribos VKEKK sprendimu gali būti koreguojamos, pasikeitus infliacijos lygiui, mokesčiams, dujų transportavimo kiekiui, teisės aktų reikalavimams ar dujų įmonėms viršijus nustatytus rodiklius, tačiau ne dažniau kaip kartą per metus. Taigi šis įpareigojimas yra aiškiai apibrėžtas, skaidrus, nediskriminuojantis ir patikrinamas. Mūsų nuomone, toks viešuosius interesus atitinkantis įpareigojimas neturi jokios neigiamos įtakos prekybos plėtrai ir Bendrijos interesams.

b) reikalavimas tiekimo įmonėms vykdyti paskirtąją tiekimą buitiniams vartotojams (anglų kalba „supplier of last resort“).

Šis įpareigojimas nustatytas pagal Gamtinių dujų įstatymo 16 straipsnio 3 dalį:

„3. Paskirtasis tiekimas gali būti vykdomas buitiniams vartotojams ir vartotojams į tuos objektus, kurių energijos gamybos galia mažesnė kaip 5 MW ir kuriuose nėra kuro rezervinių atsargų. Laisvasis vartotojas turi teisę pasirinkti kitą nei paskirtąjį tiekimą vykdančią tiekimo įmonę.“
Vadovaujantis pastarąja nuostata, vartotojui neapribojamos teisės pasirinkti jam tinkamą dujų tiekimo įmonę. Ši nuostata yra nediskriminuojanti, nes įvairūs įpareigojimai taikomi tiekimo įmonėms, tačiau neapribojamas pasirinkimas vartotojui.

Vadovaudamasi Gamtinių dujų įstatymo 10 straipsniu, Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Gamtinių dujų perdavimo, skirstymo, laikymo, skystinimo ir tiekimo licencijavimo taisykles. Šiose taisyklėse paskirtojo tiekimo taikymo apimtis yra siauresnė negu įstatyme, paskirtasis tiekimas numatytas tik buitiniams vartotojams, nekalbama apie paskirtąjį tiekimą vartotojams į tuos objektus, kurių energijos gamybos galia mažesnė kaip 5 MW ir kuriuose nėra kuro rezervinių atsargų. Pagal taisyklių 122 punktą numatyta, kad buitiniams vartotojams dujų tiekimą vykdo paskirtoji tiekimo įmonė.

Paskirtasis tiekimas Gamtinių dujų įstatyme ir įgyvendinamuosiuose teisės aktuose aiškiai reglamentuotas, nustatytos licencijavimo ir kitos procedūros. Įstatymo 10 straipsnio „Licencijos dujų sektoriuje“ 4 dalyje numatyta, kad VKEKK turi teisę įpareigoti dujų įmonę, turinčią tiekimo licenciją, vykdyti paskirtąjį tiekimą Vyriausybės nustatyta tvarka. Gamtinių dujų perdavimo, skirstymo, laikymo, skystinimo ir tiekimo licencijavimo taisyklėse yra numatyta, kad VKEKK įpareigoja tiekimo licenciją turinčią įmonę vykdyti paskirtąjį tiekimą.

Taip pat šiose taisyklėse, skyriuje „X. Paskirtojo tiekimo vykdymas“ yra numatytos procedūros, kaip vykdomas paskirtasis tiekimas. Prieš priimdama sprendimą įpareigoti atitinkamą tiekimo įmonę vykdyti paskirtąjį dujų tiekimą, VKEKK patikrina tiekimo licenciją turinčių tiekimo įmonių pasirengimą vykdyti paskirtąjį dujų tiekimą (technologinį, finansinį ir vadybinį pajėgumą).

Kalbant apie skaidrumą bei nediskriminavimą, taisyklėse yra akcentuota, kad VKEKK sprendimas dėl paskirtojo dujų tiekimo vykdymo neturi būti diskriminuojantis kitų tiekimo įmonių atžvilgiu.

Gamtinių dujų įstatymo 3, 16 straipsnių nuostatos, susijusios su paskirtuoju tiekimu, atitinka direktyvos 2003/55/EB 3 straipsnio nuostatas. Paskirtasis tiekimas (anglų kalba „<...> supplier of last resort <...>“) traktuojamas kaip vartotojų apsaugos priemonė, kuri leistų užtikrinti nenutrūkstamą aprūpinimą gamtinėmis dujomis.

Šių viešuosius interesus atitinkančių įpareigojimų tikslas yra sudaryti sąlygas apsaugoti vartotojus, kad jiems būtų užtikrintas saugus ir patikimas dujų tiekimas. Šis įpareigojimas taip pat yra susijęs su bendrus ekonominius interesus atitinkančių paslaugų teikimu (supply of the service of general economic interest). Pagal Europos Komisijos išleistą dokumentą „Note of the DG Energy&Transport on Directives 2003/54/EC and 2003/55/EC on the Internal Market in Electricity and Natural Gas – Public Service Obligations“ Lietuvoje taikomas įpareigojimas atitinka 2.1.3 skyriaus nuostatą, kad ši paslauga yra patikėta labiau privatiems operatoriams negu visoms įmonėms sektoriuje. Pagal šias rekomendacijas bei direktyvos 2003/55/EB 3 straipsnį valstybės narės gali paskirti tiekėją, blogiausiu atveju aprūpinantį dujomis prie tinklo prisijungusius vartotojus (paskutinės vilties tiekėjas). Reikia pabrėžti, kad šis viešuosius interesus atitinkantis įpareigojimas yra nustatytas taip, kad neturėtų jokios neigiamos įtakos prekybos plėtrai ir Bendrijos interesams bei konkurencijai.

Pažymėtina, kad Europos Komisija apibrėždama viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, nurodo, kad tai tokios paslaugos, kurių įmonė, vadovaudamasi savo komerciniais interesais, nevykdytų arba vykdytų kitokia apimtimi ar laikydamasi kitokių sąlygų. Lietuvos atveju paskirtojo tiekimo poveikis įmonei, kuri bus įpareigota jį vykdyti, numatytas Gamtinių dujų įstatymo 5 straipsnyje. Nustatyta, kad šių įpareigojimų įgyvendinimas finansuojamas iš lėšų, gautų už dujų perdavimą, skirstymą, laikymą ir (ar) tiekimą. Šiuo metu pagal galiojančią praktiką paskirtojo tiekimo sąnaudos įtraukiamos į įmonių veiklos sąnaudas.

Vykdydamos veiklą, dujų įmonės turi informuoti vartotojus apie efektyvų dujų vartojimą, dujų įmonės teikiamas paslaugas, paslaugų teikimo sąlygas, dujų ir paslaugų kainas, prijungimo prie sistemų kainas bei sąlygas ir numatomus sutarčių sąlygų pakeitimus. Dujų įmonės privalo ne vėliau kaip prieš vieną mėnesį iki sutarčių sąlygų ir kainų numatomų pasikeitimų tiesiogiai (raštu ar kitais būdais) informuoti vartotojus. Dujų įmonėms draudžiama diskriminuoti vartotojus ar vartotojų kategorijas. Vartotojas, kuris gauna dujas, privalo laiku atsiskaityti su gamtinių dujų įmonėmis už gamtines dujas bei jų transportavimą.

7. ATASKAITA DĖL APMOKESTINIMO STRUKTŪROS IR G REIKŠMIŲ

Elektros energijos perdavimo paslaugos kaina yra taikoma nuo 2002 metų, kai buvo išskaidyta vertikaliai integruota elektros energetikos įmonė ir pradėjo veikti elektros rinka. Lietuvoje yra vienas perdavimo sistemos operatoriaus licencijos turėtojas. Tai yra AB „Lietuvos energija“ – svarbiausia Lietuvos elektros ūkio bendrovė, atliekanti elektros energijos perdavimo (110 – 330 kV įtampos) tinklo savininko, sistemos operatoriaus ir rinkos operatoriaus funkcijas:

- prižiūri ir plečia elektros energijos perdavimo tinklą;
- užtikrina elektros gamybos ir sunaudojimo balansą, elektros perdavimą iš Lietuvos elektrinių skirstomųjų tinklų bendrovėms;
- koordinuoja Lietuvos energetikos sistemos darbą, kad būtų užtikrintas patikimas elektros energijos tiekimas vartotojams. Kartu su kaimynėmis energetikos sistemomis užtikrina elektros eksportą, importą ir tranzitą;
- organizuoja prekybą elektra.

Perdavimo sistemos struktūra pavaizduota 20 paveikslėlyje.

20 pav. Lietuvos elektros perdavimo sistema

Bendrovei priklauso 222 transformatorių pastotės ir skirstyklos, per 6 tūkst. kilometrų 330 ir 110 kV įtampos elektros linijų, Kauno hidroelektrinė ir Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė, dispečerinis centras, informacinių technologijų ir telekomunikacijų centras. Kauno HE ir Kruonio HAE užtikrina galių balansus ir reguliuoja režimus.

AB „Lietuvos energija“ valdomi perdavimo tinklai keturiomis 330 kV įtampos elektros linijomis sujungti su Latvijos, penkiomis – su Baltarusijos ir trimis – su Rusijos (Kaliningrado) energetikos sistemomis. Vienas svarbiausių AB „Lietuvos energija“ tikslų – integruoti Lietuvos energetikos sistemą į Vakarų Europos elektros rinką ir plėtoti regioninį bendradarbiavimą. Artimiausioje ateityje numatoma plėsti elektros perdavimo tinklą, sujungiant jį su Lenkijos elektros tinklais. Lietuvos ir Lenkijos energetikos sistemų sujungimo projektas turi ypatingą svarbą kuriant bendrą Europos Sąjungos elektros rinką ir didinant energijos tiekimo patikimumą. Išnaudojant bendras Baltijos šalių elektros energetikos sistemų galimybes, siekiama sukurti bendrą Baltijos valstybių elektros energijos rinką sėkmingai Baltijos valstybių integracijai į Vakarų Europos ir Skandinavijos šalių elektros rinkas.

Bendri elektros energijos perdavimo paslaugos kainodaros principai yra apibrėžti Elektros energetikos įstatyme, t. y. perdavimo paslaugos kaina reguliuojama pagal viršutinę kainos ribą (kainos „kepurė“). Konkretus šios paslaugos viršutinės kainos ribos skaičiavimas nustatytas Elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų ir jų viršutinių ribų nustatymo metodikoje. Jis aprašytas šios ataskaitos Tinklo tarifų skyriuje. Elektros perdavimo paslaugos kaina skaičiuojama pagal kelis įtampos lygius: 330 – 110 kV (aukštas) ir 35 – 6 kV (vidutinis). Skaičiuojant žemesnės įtampos perdavimo paslaugos kainas, jos yra artimos dvigubai aukštesnės įtampos tinklo paslaugų kainai. Tačiau perdavimo sistemai priklauso tik kelios vidutinės įtampos elektros linijos ir didelės reikšmės sistemai neturi.

Elektros energijos perdavimo paslaugos kaina susideda iš tokių komponentų:

1. perdavimo sistemos operatoriaus paslaugos kaina;
2. papildomų (galios rezervavimo) paslaugų kaina;
3. viešuosius interesus atitinkančių paslaugų kaina (taikoma nuo 2008 m. sausio 1 d.).

Vidutinė perdavimo paslaugos kaina diferencijuojama į galios ir energijos dedamąsias pagal įtampos lygius. Vidutinė papildomų paslaugų kaina diferencijuojama tik pagal galios dedamąją.

Nuo 2007 metų perdavimo paslaugos kaina (be PVM) pagal paslaugų rūšis skirstomiesiems tinklams ir vartotojams, gaunantiems elektros energiją iš perdavimo tinklo, parodyta 39 lentelėje.

39 lentelė. Perdavimo paslaugos kainos dedamosios

Eil. Nr.	Tarifo pavadinimas (1 Lt = 3,4528 EUR)	Tarifas be PVM	
		kai nuosavybės riba yra tarp 330 – 110 kV įtampos įrenginių	kai nuosavybės riba yra tarp 35 – 6 kV įtampos įrenginių
1.	Diferencijuota dviejų dedamųjų perdavimo tinklo operatoriaus paslaugos kaina :		
1.1.	galios dedamoji	6,06 Lt/kW per mėnesį	11,04 Lt/kW per mėnesį
1.2.	energijos dedamoji	1,25 ct/kWh	1,27 ct/kWh
2.	Diferencijuota galios rezervavimo paslaugos kaina – galios dedamoji	6,40 Lt/kW per mėnesį	6,40 Lt/kW per mėnesį

Skirstomųjų tinklų operatoriai ir vartotojai, kurių įrenginiai prijungti prie perdavimo tinklo, atsiskaitydami už perdavimo paslaugą, moka:

- diferencijuota perdavimo tinklo operatoriaus paslaugos kaina ct/kWh už jiems faktiškai iš perdavimo tinklo perduotos elektros energijos kiekį ir Lt/kW per mėnesį už jų maksimalią faktinę savo poreikio valandinę galią (įskaitant pačių pasigamintą ir gautą tiesiogiai iš gamintojų, išskyrus naudojančius atsinaujinančius ir atliekinius išteklius) per mėnesį;
- diferencijuota galios rezervavimo paslaugos kaina Lt/kW per mėnesį už jų maksimalią faktinę savo poreikio valandinę galią (įskaitant pačių pasigamintą ir gautą tiesiogiai iš gamintojų, išskyrus naudojančius atsinaujinančius ir atliekinius išteklius) per mėnesį;
- nustatyta viešuosius interesus atitinkančių paslaugų kaina ct/kWh už jiems faktiškai perduotos elektros energijos kiekį.

Visuomeniniai tiekėjai, parduodantys elektros energiją vartotojams, kurių įrenginiai prijungti prie perdavimo tinklo, taiko jiems visuomeninius tarifus, atėmus elektros energijos perdavimo ir galios rezervavimo paslaugų kainas.

Kaip matyti, gamintojams perdavimo paslaugos kaina ar jos dalis netaikoma, t. y.

G komponentė yra lygi nuliui. Taip pat nėra jokių mokesčių pagal gamintojų ar vartotojų buvimo vietą. Naujų vartotojų, gamintojų įrenginiai prijungiami prie elektros tinklų pagal ūkio ministro įsakymu patvirtintas Elektros energijos vartotojų, gamintojų energetikos objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) prijungimo prie veikiančių energetikos įmonių objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) taisyklės.

Vadovaudamasi Energetikos įstatymu bei elektros energetikos įstatymu VKEKK patvirtina prijungimo įkainius (žr. 40 lentelę).

40 lentelė. Galiojantys vartotojų įrenginių prijungimo prie tinklų įkainiai be pridėtinės vertės mokesčio

Įkainiai	Matavimo vnt.	vienfazis atvadas	trifazis atvadas
1.1. Vienanaris įkainis už leistinąją galią	Lt/kW	108,0	142,8
1.2. Dvinaris įkainis: – už leistinąją galią – už apmokestinamą atstumą	Lt/kW Lt/m	108,0 14,8	142,8 19,2

Šie įkainiai nustatyti tokio dydžio, kad padengtų 40 procentų operatorių sąnaudų, reikalingų teikiant minėtose Taisyklėse nustatytas paslaugas, išskyrus kai:

1. vartotojas pageidauja didinti elektros energijos tiekimo patikimumą;
2. pagal patvirtintus vartotojų įrenginių prijungimo prie tinklų įkainius apskaičiuota operatoriaus teikiamos paslaugos kaina yra daugiau kaip 2,5 karto mažesnė nei šios paslaugos projektinė sąmata;
3. vartotojas pageidauja keisti vienfazį atvadą trifaziu, nekeisdamas leistinosios naudoti galios;
4. vartotojas dėl jam priklausančio dalies nekilnojamojo turto perdavimu kitam asmeniui (naujajam vartotojui) atsisako leistinosios naudoti galios ar jos dalies ir naujojo vartotojo elektros įrenginiai, kurių leistinoji naudoti galia lygi atsisakytajai, jungiami tuo pačiu elektriniu adresu kaip ir leistinosios naudoti galios atsisakiusio vartotojo buvę įrenginiai;
5. naujai prijungiamų vartotojo elektros įrenginių leistinoji naudoti galia didesnė kaip 1000 kW;
6. vartotojo elektros įrenginiai prijungiami prie 35 kV įtampos tinklų ir nuosavybės riba yra 35 kV įtampos pusėje;
7. pageidaujama prijungti prie tinklų elektros įrenginius vienkartiniais renginiams, statybos laikotarpiui ar kitiems trumpalaikiams tikslams, išskyrus atvejus, kai statybos reikmėms nutiesti ir sumontuoti elektros tinklai bus panaudoti elektros energijai nuolat tiekti, taip pat pageidaujančių prijungti laikinuose statiniuose esančius elektros įrenginius;
8. vartotojas, gamintojas ar kiti asmenys pageidauja perkelti ar rekonstruoti operatoriui priklausančius energetikos objektus (elektros tinklus ir įrenginius), kai jie kliudo statinių statybai ar dėl kitų priežasčių;
9. prie perdavimo tinklų vartotojų įrenginiai jungiami Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatyme numatytais atvejais;
10. gamintojų elektros įrenginių prijungimo prie tinklų paslaugos kaina yra lygi projekto sąmatinei vertei. Gamintojai, kurie elektros energijos gamybai naudoja atsinaujinančius ir atliekinius

ištekliai, už įrenginių prijungimo paslaugą moka vadovaudamiesi Elektros energijos, kuriai gaminti naudojami atsinaujinantys ir atliekiniai energijos ištekliai, gamybos ir pirkimo skatinimo tvarka;

11. vartotojui mažinant elektros įrenginių leistiną naudoti galią, ši paslauga teikiama nemokamai.

VKEKK nutarimu nustatyta vartotojų įrenginių prijungimo prie tinklų įkainių taikymo tvarka:

1. vienanaris įkainis (už leistiną galią) mokamas, kai $L \leq L_v$ arba $k \leq x L$.
2. dvinaris įkainis (už leistiną galią ir atstumą) mokamas, kai $L > L_v$ ir $k > x L$.

čia:

$$k = L / P;$$

P – vartotojo naujai prijungiama (papildoma) leistinoji galia, (kW);

L_v ir xL – elektros tinklų plėtros skaičiuojamieji dydžiai;

L – trumpiausias geometrinis atstumas nuo vartotojo įvadinės apskaitos spintos (elektros tinklų nuosavybės ribos) iki skaičiuojamojo prijungimo taško, (m).

Nustatytos šios tinklų plėtros skaičiuojamųjų dydžių reikšmės:

$$L_v = 38 \text{ m}, \quad x L = 4,49 \text{ m/kW}.$$

Pagal leistinosios galios dydį prijungimo taškas nustatomas pagal 41 lentelėje nurodytas sąlygas.

41 lentelė. Prijungimo taško nustatymas

Papildoma vartotojo leistinoji galia (P), kW	Pareikštam atvadui skaičiuojamasis prijungimo taškas (L) nustatomas:
$P \leq 10$	a) artimiausias taškas 0,22 – 10 kV įtampos elektros tinkle; b) naujai įrengiant trifazį atvadą, artimiausias taškas 0,38 – 10 kV trifazės įtampos elektros tinkle.
$10 < P \leq 500$	artimiausias taškas 10 kV įtampos elektros tinkle. Tais atvejais, kai leistiną galią be rekonstravimo galima prijungti prie 0,38 kV įtampos elektros tinklo, artimiausias taškas 0,38 kV įtampos elektros tinkle.
$500 < P < 1000$	artimiausios 110 kV transformatorinės pastotės arba 10 kV skirstomojo punkto 10 kV šynos.
$P \geq 1000$	pagal technines sąlygas.

Prijungimo mokestis apskaičiuojamas pagal formules:

- vienanaris, kai įrengiamas vienfazis atvadas $M = 108,0 \times P$ (Lt);
- vienanaris, kai įrengiamas trifazis atvadas $M = 142,8 \times P$ (Lt);
- dvinaris, kai įrengiamas vienfazis atvadas $M = 108,0 \times P + 14,8 (L - 4,49 \times P)$ (Lt);
- dvinaris, kai įrengiamas trifazis atvadas $M = 142,8 \times P + 19,2 (L - 4,49 \times P)$ (Lt).

Vartotojų įrenginių prijungimo prie tinklų įkainiai bei jų taikymo tvarka taikoma visų elektros tinklų operatorių vartotojams, kurie sutartis dėl įrenginių prijungimo prie elektros tinklų sudaro po 2003 m. sausio 1 d.

Papildomų mokesčių dėl prijungimo nėra, tačiau yra numatytos lengvatos gamintojams, naudojantiems atsinaujinančius energijos išteklius pagal Elektros energijos, kuriai gaminti naudojami atsinaujinantys energijos ištekliai, gamybos ir pirkimo skatinimo tvarką. Tokie gamintojai nemoka už perdavimo sistemos operatoriaus paslaugas pagal perdavimo paslaugos galios dedamąją ir galios rezervavimo paslaugos kainą.